1970 / KOVAS - MARCH / 3(17)

ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

PASIKALBĖJIMAS SU KRITIKŲ KRITIKAIS

Mūsų veiksniai yra reikalingi ne tik kritikos, bet ir pagalbos — daug didesnės, negu susilaukia.
Aidai, 1970 m. 1 Nr.

Labai nuosaiki ir įtikinanti atrodo ši atsitiktinai *Aiduose* užtikta citata. Sunku būtų ginčytis su šios minties autoriumi — teigiamas pasiūlymas, geras tikslas, ramiai, šaltai, įtikinančiai pasakytas. Panašių minčių išeivijos spaudoje daug. Daug taip pat ir pamokslų kritikams, užuominų apie griovimą, neigimą, skaldymą... Neretai ir pirštu parodoma — *Akiračiai* viską tik kritikuoja, neigia, nesiūlo nieko pozityvaus. Kritikai, kaip ir palaidos moterys, mūsų visuomenėje nevisada laikomi padoriais žmonėmis.

Pasikalbėjimą su „kritikų kritikais" galima būtų baigti vienu trumpu sakiniu: *kritika yra pats pozityviausias dalykas* žmonių tarpusavio santykiuose. Tiems lietuviams, kurie pasitraukė iš savo krašto praeito karo metu, atrodo nereikėtų įrodinėti, kad kritika leistina (ir „gera") tik tada, kai ji pozityvi. Ir komunistinėje visuomenės santvarkoje kritika galima, jei tik „pozityvi", jei tik išeinama iš „teisingo" ideologinio požiūrio, jei tik jos tikslas yra tobulinti ir statyti, o ne griauti ir neigti.

Mums tačiau dalykai atrodo visai kitaip. Argi iš tikrųjų „veiksniai" reikalingi mūsų visų pagalbos. Jeigu tikrai taip, jeigu šis sakinys tikrai pasako „visą teisybę", tai su mūsų „veiksniais" tikrai labai, labai blogai. Nes veiksniai yra pati visuomenė. Arba taip bent turėtų būti. O jeigu taip nėra, jeigu „veiksniai" nebėra visuomenė, jeigu jie tiktai „šalia", o gal net „virš" visuomenės — vargu ar ta pagalba ką bepadės.

Ačiū Dievui, kad taip blogai nėra. Visokių yra „veiksnių" — labai jie įvairūs ir skirtingi. Vieni jų vadovauja, kiti dirba, vieni ieško patarimų ir kritikos, kiti jos bijo, vieni atviri, kiti uždari. Vieni rašo „leidžiančias ir draudžiančias" rezoliucijas, kiti privalo jas vykdyti. Vargu tad ar galima betkokia visiems veiksniams ir „veiksniams" bendra išvada.

Labai pozityvi *Akiračių* kritika, kada ji liečia lietuvių Bendruomenę. Ne todėl, kad bendruomenei vadovauja mūsų draugai, mums artimos partijos, ne todėl, kad viską Bendruomenė daro taip, kaip mes norėtume. Mūsų draugai yra tie, kurie, mūsų teisingu ar klaidingu įsitikinimu, gerai dirba gerą darbą. Gi „partijos", daugumoje nustojusios egzistuoti dar tada, kada daugelis mūsų nebuvome gimę, tėra tiktai daugiau ar mažiau bereikšmė lietuviškos išeivijos atgyvena.

Mūsų pozityvi nuotaika Bendruomenės atžvilgiu turi labai paprastas priežastis. Bendruomenė yra visuomenė. Mes esame jos dalis; bent tie, kurie norime ar jaučiame esą lietuvių bendruomenės dalimi. Ir todėl net tada, kai atskiri Bendruomenės vadovai, ar jų darbai atrodo nepriimtini — kritikoje tegalime būti tik pozityvūs. Reikia eiti ir dirbti, siūlyti geresnes mintis, rinkti gabesnius žmones, ir — kritikuot klaidas.

Didžiausias mūsų nuomone Bendruomenės rūpestis ir uždavinys — apjungti kuo daugiau išeivijoje gyvenančių lietuvių tautinės gyvybės išlaikymui. Didelėje žmonių grupėje nėra tačiau, ir negali būti, visiškos vienybės. Ir bendruomenėje aktyvių žmonių tarpe yra tokių, kuriems svarbiau „atsiriboti" nuo „drausmės rezoliucijų" nevykdančių. JAV gyvenantieji lietuviai, besiartinant šio krašto Bendruomenės rinkimams, turėtų ieškoti ir rinkti žmones, sugebančius ne atsiriboti, bet dirbti ir jungti.

Truputį kitaip yra su mūsų vadovaujančiais politiniais veiksniais. Kartais net užeina tokia šelmiška mintis, kad didžiausia Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto nelaimė yra jo pavadinimo pirmasis žodis... Nes vyriausias komitetas turėtų vadovauti. O vadovauti neužtenka nei gerų norų, nei iš viduramžių (ar kad ir šio šimtmečio pradžios) atsineštų partinių įgaliojimų. Vadovauti reikia sugebėjimo!

Sugebėjimo pritrūksta tada, kai iš visuomenės išjungiamas atrankos principas. Kai mirusių partijų įgaliojimai garantuoja teisę ir toliau nesugebėti, ir ne daug ką teveikti. Ir kai visuomenei nebepaliekama absoliučiai jokios galimybės ką nors šitame veiksnyje pakeisti.

Negalima kaltinti žmogaus, jei jis nesugeba konors daugiau ar geriau atlikti. Visuomenė galėtų, ir turėtų turėti teisę, tačiau nepaslaptis, kad politinėje išeivijos vadovybėje visuomenė šitokios tiesės neturi. Ir žmonės, kurie šią padėtį teisina, kurie už šią padėtį atsakingi, kurie neleidžia organizacinėje struktūroje įvesti bent šiek tiek demokratinės atrankos — galima, ir reikia juos kaltinti bloga valia.

Lengva rašyti akademiškus pamokymus, kad veiksniams reikia ne kritikos, o talkos. Visa beveik išeivijos spauda pastebi naujų minčių, pasiūlymų, sumanymų badą mūsų politiniuose veiksniuose. Keturiolika, ar kiek ten New Yorko „partijų" nusprendė Clevelande sudaryti komisiją ateities planams paruošti. Komisija jau beveik sudaryta. Iš tų „partijų" atstovų, kurios randasi ir Clevelande. Bėda, kad ne visos partijos ten egzistuoja... Ir nereikia būti dideliu pranašu, kad iš šitokių partinių šiaudų nebus grūdų...

Ten, kur nėra kritikos, negali būti ir pažangos. Daug, labai daug ginčų ir erzelio sukėlė išeivijos visuomenėje kad ir tas ryšių su Lietuvos žmonėmis klausimas. Visuomenėje veiksnių „drausmės" rezoliucija susilaukė daug kritikos, nedaug kas joje išminties beieško. Suskaldyta ir sukiršinta visuomenė laukia iš politinių veiksnių iniciatyvos ir pastangų šį bereikalingą savitarpio ginčą ir skaldymąsi šalinti. Nėra gi jokios prasmės dėl neesminių taktinių klaidų skaldytis visuomenei, kurią jungia tikslų vienybė. Nėra tačiau ir daug vilties sulaukti blaivesnių, ne skaldančių bet jungiančių žingsnių iš ten, kur tebesirūpinama „kenkėjų pašalinimu". Žmonės, kurie 20 metų demokratiniame pasaulyje gyvendami nepajėgė suprasti, kad nuįmanomas visuomenės gyvenimas tada, kai nebepaliekama vietos skirtingai minčiai, kai opozicija tampa nusikaltimu, kai nebandoma kalbėtis ir aiškintis su kitaip galvojančia visuomenės mažuma (o šiuo atveju gal net ir dauguma)—nėra ir nebus šie žmonės pajėgūs vadovauti laisva valia, be prievartos, tik bendrų tikslų jungiamai išeivijos visuomenei.

Pozityvi ar negatyvi ši kritika — spręsk skaitytojau pats. Kritika tėra ir tegali būti tik tokia, koks yra ir pats gyvenimas. Kitokia kritika būtų tik melas pačiam sau.

Darbai, ne žodžiai kelia rūpestį ar džiaugsmą. Nebūtina tad perdaug rūpintis ar nuogąstauti vien todėl, kad mūsų politiniai veiksniai nėra tokie, kokie jie galėtų būti. Ir mūsų, *Akiračių*, didžiausia silpnybė turbūt ir yra ta, kad kreipiame į juos perdaug dėmesio. Gyvenimas gi yra dinamika. Visuomenė yra gyva. Darban, kurio nepajėgia atlikti vieni, gyvenimas pakviečia kitus. Ir rezoliucijas, kurių nepajėgė parašyti didžiųjų lietuviškų kolonijų politiniai veiksniai, parašė maža Vokietijos lietuvių bendruomenė.

Mums atrodo, kad nebereikia rezoliucijomis spręsti klausimų, kuriuos gyvenimas jau pats seniai išsprendė. Beliktų tik tyliai palaidoti senas, gyvenimo atmestas rezoliucijas. Vargu ar bebūtų prasminga ši, Vokietijos lietuvių bendruomenės rezoliucija apie berdravimą su Lietuvos gyventojais. Verta tačiau susipažinti su šia rezoliucija dėl poros svarbių smulkmenų.

(nukelta į 2 psl.)

APIE TAI, KAS LIETUVIUI RŪPI

Š. m. vasario 27 — kovo 1 Romuvoje, Vasario 16-sios gimnazijos būstinėje, posėdžiavo Vokietijos Lietuvių bendruomenės taryba. Sesijos metu, tarp eilės kitų reikalų, buvo diskutuotas santykių su okupuota Lietuva klausimas ir priimtas toks nutarimas:

Taryba, baigdama savo posėdžius kovo 1, priėmė sekančią rezoliuciją:

Apsvarsčiusi lietuvių išeivių ir pabėgėlių santykius su tėvyne Lietuva, Vokietijos Lietuvių bendruomenės taryba priėjo išvados, kad lietuviams, gyvenantiems Vokietijoje ir kitur Vakaruose, bendrauti su savo tautiečiais okupuotoj Lietuvoj yra naudinga ir reikalinga. Todėl Bendruomenės taryba:

1. pataria Vokietijos lietuviams kviestis iš Lietuvos pas save pasisvečiuoti gimines, draugus bei pažįstamus, jeigu dėl to šiems negrėstų pavojus nukentėti nuo okupantų;

2. taryba taip pat pataria lietuvių jaunimui, nemačiusiam Lietuvos, vykti į tėvų žemę, ten sudaryti pažinčių bei draugysčių ir aplankyti gimines, jeigu toks apsilankymas nesudarytų giminėms pavojaus nukentėti;

3. tačiau taryba nepritaria į okupuotą Lietuvą organizuojamoms tokioms ekskursijoms, kurių visos ar dalinės išlaidos padengiamos iš okupanto iždo, nors iš dalies ir administruojamo lietuvių valdininkų, nes tai būtų kolaboracijos pradžia.

Norėdama, kad santykiavimas su Lietuva taptų abišališkas, taryba reikalauja ir pataria visiems lietuviams reikalauti:

1. kad tautiečiai, iš Vakarų nuvykę į Lietuvą, nebūtų išnaudojami kaip svetimšaliai turistai, kurie už viešbučius ir kitus patarnavimus turi mokėti kelis kartus brangiau negu vietos gyventojai;

2. kad tautiečių iš Vakarų lankymasis okupuotoj Lietuvoj nebūtų aprėžtas penkių dienų sustojimu Vilniuje, bet kad būtų leidžiama tėvynėj svečiuotis neribotą laiką, lankant įvairias tėvynės vietas be Inturisto palydovų ir sargų;

3. kad iš Vakarų vykstantieji į Lietuvą tautiečiai galėtų nuvežti ne tik materialinių gėrybių, bet ir kultūrinių vertybių: lietuviškų knygų, žurnalų plokštelių, paveikslų ir pan.

4. kad užsienio lietuvių jaunimui būtų leidžiama Lietuvos aukštosiose mokyklose eiti aukštuosius mokslus arba juose pasitobulinti.

Bendruomenės taryba iš savo pusės įgalioja valdybą išsirūpinti iš Vokietijos vyriausybės ar kitų šaltinių stipendijų, kurios būtų duodamos okupuotos Lietuvos studentams, norintiem Vokietijoj studijuoti vokiečių kalbą bei literatūrą arba specializuotis kokioj nors kitoj aukštojo mokslo šakoj.

Kun. Br. Liubinas, *Draugas*, 1970.IV.2

turinyje

E. BARTKUS

ALT PRIEŠINGA BYLAI JUNGTINĖSE TAUTOSE

Š. m. kovo 11 d. Drauge Kalifornijos lietuvių skyriuje, buvo paskelbtas Jkj (J. Kojelio? - red.) straipsnis apie ALT pirm. E. Bartkaus viešą pranešimą Los Angeles lietuviams ALT veiklos klausimais. Kadangi šis straipsnis praėjo lyg ir nepastebėtas ir kadangi jame tiksliai nusakoma ALT politika (ar jos nebuvimas) bei keliami taiklūs kritiniai klausimai, perspausdiname straipsnį ištisai. Tai darome dar ir dėl to, kad parodytumėm kai kurių mūsų veikėjų-žurnalistų nuomonės klaidingumą jog tik Akiračiai *esą „anti-veiksniniai". Kai kritiškos pažiūros pasireiškia plačiau, neteisinga laikyti jas vien mažos grupės savanaudiška manifestacija. Tokia platesnė kritinė pažiūra yra pačio gyvenimo išdava ir turi pozityvią prasmę — siekia naudingų pataisų. Institucijos, kurios to nepriima ar nenori suprasti, yra atgyvenos, pasmerktos merdėjimui. Ar ALT padarys atitinkamas išvadas, ar yra jau tapusi nebepagydomu ligoniu?*

Red.

Vasario antroje pusėje į Los Angeles statybos reikalais buvo atvykęs ALT'o centro pirmininkas inž. Eugenijus Bartkus, kuris vietos lietuvių visuomenei Alto veiklos ir Lietuvos laisvinimo klausimais padarė viešą pranešimą. Pranešimas buvo gan platus: apėmė praeitį, dabarties Alto darbus ir ateities planus. Kiek ilgiau pirmininkas sustojo prie įvykusių pasitarimų su JAV LB centro valdyba interpretacijos.

Altas, anot kalbėtojo, visais atžvilgiais yra gan tobula organizacija: apima visas sroves, visas kartas, senuosius ir naujuosius ateivius ir yra atviras visiems, kurie tik panorėtų į jį įsijungti. Iš įvykdytų darbų paminėjo: genocido parodos paruošimą (kas kainavę labai daug pinigų) ir Amerikos lietuvių kongresą Detroite praėjusiais metais, kuris buvęs vienas iš pačių sėkmingiausių, — dalyvavę apie 300 organizacijų atstovų, o visi nutarimai padaryti be jokių ginčų. Šiuo metu Alto centras leidžiąs kongreso medžiagą pavadintą „Kongreso darbai" ir ruošiąs Amerikos Lietuvių tarybos istoriją, kurią rašąs buvęs šios organizacijos ilgametis pirmininkas Leonardas Šimutis. Iš ateities rūpesčių nurodė: budėjimas dėl galimos dalinės taikos konferencijos, radijo programų į Lietuvą finansavimas (ypač Madrido) ir informacijos darbuotojų suvažiavimo kartu su latviais ir estais rudeniop suorganizavimas.

Kalbėdamas apie pasitarimus su JAV LB centro valdyba, E. Bartkus pripažino, kad jie nepasisekę. Atsakomybę nustūmė ant Bendruomenės, nes: a) Bendruomenė nesutikusi su principu, kad visos Vasario 16 aukos turinčios eiti tik ALT'bai, b) Bendruomenė reiškianti pretenzijų veikti visur kitur, kur kiti nedirba. Iš tikro, pagal susitarimą, Bendruomenei priklausanti tik kultūrinė sritis. Iš savo pusės Taryba atmetusi Bendruomenės siūlymą į savo posėdžius kviesti vieni antrų atstovus.

Alto pirmininkas stipriai ryškino JAV Kongrese organizuojamų Vasario 16 minėjimų reikšmę, o į tiesioginius klausimus atsakydamas pareiškė, kad Alto statutas nebūsiąs keičiamas, nes visuomenė neparodžiusi tuo reikalu jokio susidomėjimo, ir kad Altas esanti priešinga Lietuvos bylos nešimui į Jungtinės Tautas, nes „tai būtų Lietuvos klausimo pabaiga" ir pakenktų Amerikos su Rusija santykiams.

Iš tikro Alto pirmininko pranešimas įnešė daugiau neaiškumų, negu ką išaiškino. Neaiškumus būtų galima formuluoti tokiais klausimais:

1. Jei durys į Altą visiems atviros, tad ar tokiomis pat sąlygomis, kaip socialistams, sandariečiams, tautininkams ir Kat. Federacijai?

2. Ar „Kongreso darbų leidimas" ir Alto istorijos ruošimas yra Lietuvos laisvinimo darbas?

3. Ar visos Amerikos lietuvių kongresas, kuriam Alto vadovybė negalėjo pristatyti nė vieno žymesnio laimėjimo, kuriame nepadaryta nė vieno išliekančio nutarimo ir apie kurį nieko neparašė net lokalinė amerikiečių spauda, iš tikro buvo pats žymiausias Amerikos lietuvių kongresas?

4. Ar informacijos darbuotojų suvažiavimas yra reikalingas, kada tuo klausimu jau tiek daug prikalbėta ir nutarimų pridaryta? Juk pirmą kartą veiksmingai informacijai gerą pradžią padarė JAV Lietuvių Bendruomenė. Gal geriau ją stiprinti ir ugdyti.

5. Kodėl Altas į savo posėdžius bijosi įsileisti Bendruomenės atstovų, o bendruomenininkai altiečių nesibijo? Ar ne todėl, kad Alte pritrūksta idėjų, entuziazmo ir planų?

6. Labai nesuprantamas Alto rūpestis, kad Bendruomenė neitų į „nesavo" darbus, nors jų niekas kitas nedirbtų. Ar iš tikro, kaip vaizdžiai išsireiškė diskusijose dalyvavęs dr. P. Pamataitis, lietuvių visuomenę norima padaryti panašią į anuos burliokus, kurie pavasarį neidavę dirbti laukų tol, kol „staršina" neįsakydavęs, nors tie laukai jau ir būdavę išdžiūvę.

Tokių neaiškumų paliko ir dar daugiau, k. t.: ar iš tikro Alto apmokamas tarnautojas perkrautas darbu, nes palaikąs ryšius su 300 organizacijų, ar iš tikro Alto statuto keisti nereikią, nes visuomenė neparodžiusi susidomėjimo, (tai kodėl pats pirmininkas turėjo tuo reikalu duoti viešą pareiškimą, ir negavęs vietos „Naujienose", turėjo eiti į „Dirvą"?) ir t. t. Vieną dalyką Alto pirmininkas aiškiai ir pilnai užakcentavo: Amerikos Lietuvių taryba yra priešinga Lietuvos bylos nešimui į Jungtines Tautas, nors Alto skyriai, pvz. New Jersey, Los Angeles, savo Vasario 16 rezoliucijose eina priešinga, negu centras nurodo, kryptimi. Įdomūs (ir rūpesčių kelią) tokio apsisprendimo motyvai.

Ar Amerikos Lietuvių taryba iš vis kam nors vadovauja, o jei vadovauja, tai kam?

Eugenijaus Bartkaus pranešimą suorganizavo Lietuvių Tautinės s-gos Los Angeles skyrius ir posėdžiui vadovavo naujasis skyriaus pirm. dr. Juozas Jurkūnas. Pranešime dalyvavo ir sveikinimo žodį tarė gen. konsulas dr. V. Žmuidzinas iš Kanados ir gen. konsulas dr. J. J. Bielskis iš Los Angeles.

Jkj

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc. 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 6062 Subscription rates: $5.00 annualy in the US, $6.0 in foreign countries; $0.50 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

(atkelta iš 1 psl.)

. . . SU KRITIKŲ KRITIKAIS

Pravers šios smulkmenos kada nors ateityje, kai vėl gyvenimo staigmenos užklups nepasiruošusius naujų problemų naujoms rezoliucijoms.

1. Vokietijos L. B. rezoliucija nieko neverčia ir nedraudžia. Ji skelbia savo išvadas, pataria ir bando skaitytoją įtikinti jų teisingumu. Čia ir yra viena iš svarbiausių pamokų būsimiems rezoliucijų rašytojams — nesmerkite, nekaltinkite, nedrauskite, neieškokite blogos valios, bet aiškinkite, patarkite, siūlykite savas išvadas. Nes tai tėra vienintelis būdas žmonėms santykiauti laisvoje visuomenėje.

2. V. L. B. rezoliucija neskelbia baimės, įtarinėjimų, nepasitikėjimo vienų kitais. Ji neragina bėgti nuo galimų pavojų. Ji skatina, ragina, kviečia, rūpinasi tiek savo narių, tiek Lietuvoje gyvenančių naudai. Ieško paramos (stipendijų) ir kviečia mus tuo pačiu rūpintis. Čia ir vėl svarbi pamoka būsimiems rezoliucijų rašytojams — norint, kad rezoliucijų kritika būtų pozityvi, nepamirškite, kad ir pati rezoliucija būtų pozityvi.

Ir vėl, skaitydamas *Draugą*, užtikau reklamą apie dovanas į Lietuvą ir kitas USSR respublikas. Ieškojau gi skelbimo apie svečio lietuvio iš Vilniaus koncertą. Bet atrodo ir vėl, apie koncertus neleidžia rašyti rezoliucijos. Kadangi rezoliucijos tačiau leidžia reklamuoti dovanas į „Lietuvą ir kitas USSR respublikas" (!!!), verta pažiūrėti kodėl.

Galima (ir Clevelando rezoliucijos leidžiama) pasiųsti giminėms į Lietuvą automobilį. Du, trys tūkstančiai dolerių. Už kuriuos Lietuva negaus *nei vieno automobilio daugiau*, negu Maskvos sovietų vyriausybės plane numatyta. Lietuvos gyventojai automobilį nusipirkti laukia metų metus. Paaukoję du ar tris tūkstančius dolerių Maskvos iždui mes tik užtikriname, kad automobilį gaus ne vienas, o kitas, mūsų pasirinktas lietuvis. Nieko sau dviejų ar trijų tūkstančių dolerių auka. Kam?!

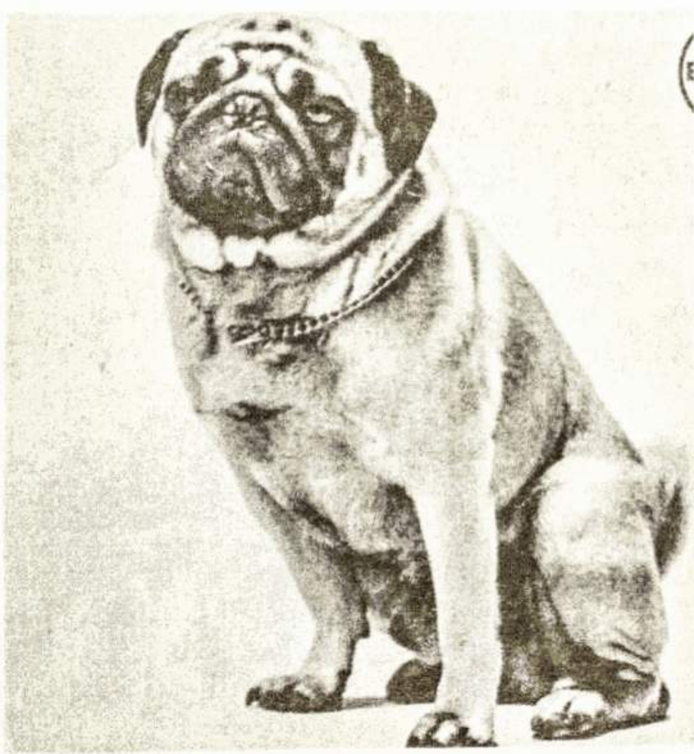
Clevelando rezoliucijos man neleidžia nusipirkti bilieto į koncertą svečio iš Lietuvos. Labai atsiprašau, mielas skaitytojau, bet — nesugalvoju, kaip „pozityviai" kritikuoti šitokias rezoliucijas rašančius išminčius. . .

Prieš porą mėnesių *Akiračiai* pasiūlė į Lietuvą grįžtančiam svečiui padovanoti lietuvišką knygą. Nesitikėjome, kad šie keli žodžiai sukels tiek daug skaitytojų rūpesčio. Ar Maksva leidžia knygas įvežti? Ar Maskva leidžia dovanas priimti? Ar tai neprieštarauja sovietų įstatymams?!

Ne, Maskva neleidžia. O pora dolerių paaukotų lietuviškos knygos išeivijoje leidėjams ir autoriams, dar negarantuoja, kad lietuviška knyga pasieks Lietuvą. Mes tačiau tikime, kad žmogus, kuris negali į savo kraštą parsivežti gimtąja kalba spausdinto žodžio, pagalvos kodėl. . .

Visos rezoliucijos skirtos skaitymui. Ir tik skaitymui. Gyvenimui skirta sąžinė. Nepadeda nei rezoliucijos, nei „pozityvi" kritika, kai reikia rinktis automobilį, koncertą ar knygą. . .

Z. V. Rekašius

DĖL GRANDINĖLĖS

UOSLĖS SPECIALISTŲ GINČAS

. . .Nuo to laiko, kai „Grandinėlė" įvedė maskoliškai stilizuotus drabužius ir Rytas Babickas nacionalkultūrino lietuviškais motyvais harmonizuotą muziką į polkutes, lietuviškoji grandinėlė, kaip tautinio meno reiškėja, nustojo gyvavusi. Lygiu būdu, nuo to laiko ji nustojo buvusi lietuviškos individualybės simboliu ir pavirto į maskoliškai rėkiančią papūgą. Tai ko jau mums džiaugtis, kad mūsų jaunimas gražiai šoka, jei tas šokis yra strikinėjimas pagal Maskvos komandą? Lietuvoje likęs tautos branduolys, aišku, yra bejėgis pasipriešinti Maskvos prievartavimui ir lietuviškojo jausmo mindžiojimui. Bet kas verčia mus, tebegyvenančius laisvajame pasaulyje, pilvu šliaužioti prieš maskolį? Ko tyli Bendruomenė, pasiskelbusi lietuviškos kultūros saugotoja, ko tyli mūsų kultūrininkai?

Kiekvienas išsilavinęs estetas — choreografas, pažiūrėjęs supapūgintos grandinėlės šokių ir pasiklausęs juos palydinčios muzikinės chaltūros, tuojau sušuks: „Zdies russkij duch, zdies Russiu pachnet". — „čia rusiška dvasia, čia dvelkia Rusija". Tad ko jau čia taip veržtis į Pietų Ameriką „lietuvišku" šokių rodyti?

Tiesa, net didžiausias tautinių šokių specialistas Lingis, iš Vilniaus atvažiavęs į Clevelandą ir kurį laiką gyvenęs pas „Grandinėlės" vadovą Liudą Sagį, pripažista, kad pagal mėgėjus „Grandinėlės" šokėjai neblogai šoka. Bet juk ne tame esmė, o tame, kad „Grandinėlė" nebevaizduoja lietuviškos kultūros, kuriai vaizduoti ji buvo skirta. Tad ko važiuoti į Pietų Ameriką? Gal Babickui ir Sagiui tas „Russkij duch" ir „pachnet", bet „Grandinėlės" šokėjams tai jau tikrai tas rusiškas kvapas ne prie širdies. . .

JULIUS SMETONA

(*Naujienos*, 1970. III. 23)

Čia kampe sėdintis irgi uoslės specialistas galvoja kitaip. Grandinėlė, jo nuomone, lietuviška. Gi rusišku kvapu šiuo atveju dvelkia klivelandietiški konservai. . .

Per du *Akiračių* numerius (1969, nr. 9 ir 10) spausdinta santrauka V. Banaičio Vokietijoj skaitytos paskaitos Lietuvos kultūrinio lygio dabartiniai rodykliai, reikalinga komentarų ir eilės pataisų. Su nemaža dalim autoriaus pateiktų davinių ir išvadų, pavyzdžiui, kad miestų kultūrinių institucijų-koncertų salių, teatrų, muziejų, meno galerijų augimo tempai žymiai atsilikę nuo bendro urbanizacijos tempo ir skalės, kad mokyklų ir aukštųjų mokyklų materialinė bazė (pastatai, laboratorijos, įrengimai) neatitinka žymiai pagausėjusio moksleivių ir studentijos skaičiaus, kad Lietuvoje yra seniai besitęsiantis grožinės, lituanistinės, mokslinės ir kitos literatūros — knygų trūkumas, su tuo visiškai sutinku. Būtų galima pateikti dar eilę V. Banaičio išvadų, kurios yra teisingos, pagrįstos ir neginčytinos, jei nebūtų virtinės abejotinų ir neteisingų teigimų, nutylėjimų (gal nežinojimo?), dėl kurių noriu čia pasisakyti.

Kritikuodamas švietimo plėtimąsi pokario metu, V. B. elgiasi panašiai, kaip dabar yra įprasta elgtis Lietuvoje, kalbant apie švietimo vystymąsi nepriklausomybės (sovietine terminologija — buržuaziniais) laikais. Ir vienas, ir kitas, politinių tikslų vedami ir nevaldydami savo emocijų, taikosi sumenkinti atitinkamo periodo pažangą ir atsiekimus. Vienas būdas atlikti tai, yra nutylėti ar nuslėpti faktišką švietimo sistemos stovį prieš kalbamąjį periodą. Nepateikiant palyginamųjų davinių, nenurodant buvusios padėties, neįmanoma daryti objektyvaus įvertinimo. Tokiu metodu operuojant, galima sumenkinti nemėgiamos santvarkos įnašą švietimui ar bet kuriai kitai sričiai, įrodinėjant ir įtaigojant, jog priešinga pusė per tą periodą mažai ko atsiekė.

KOMENTARAI IR PATAISOS

DĖL VALTERIO BANAIČIO RODIKLIŲ

BERAŠČIAI

Populiarioj ir mokslinėj literatūroje dabartinėje Lietuvoj labai dažnai, su aiškia doze emocijos, nurodoma, jog buržuazinė santvarka paliko 5.9% beraščių. O tai esą didžiausia gėda, apsileidimas ir įrodymas, jog santvarka buvusi bloga. Žinoma, tokiais atvejais niekuomet nenurodoma, kiek beraščių buvo Lietuvoje 1918 ar 1920 metais. Jei būtų nurodyta, jog 1897 metais carų imperijos sudėtyje Lietuvoje raštingumas siekė 44% gyventojų ir jog 1918 metais raštingų gyventojų buvo žemiau 60%, tuomet paaiškėtų, jog per nepriklausomybės dvidešimtmetį, beraščių skaičius labai žymiai sumažėjo. Pagaliau ir sovietinė santvarka neraštingumo Lietuvoje magiškai nelikvidavo. 1959 metais dar buvo arti 2% neraštingų. Panašiai sovietinė spauda nurodinėja labai menką aukštojo mokslo tinklą ir studentų skaičių nepriklausomoj Lietuvoj, vengdama nurodyti, kiek aukštųjų mokyklų egzistavo 1918 metais, valstybei atsikuriant.

Kalbėdamas apie nepriklausomybės periodą. V. B. keliose vietose nurodo, kokia švietimo padėtis buvo Lietuvoj prieš nepriklausomybės atgavimą. Dažnai cituoja 1913 metų duomenis, o tai išryškina, kas buvo atsiekta iki 1940 metų. Tačiau priėjęs prie sovietinio periodo, V. B. nenurodo, kokia švietimo tinklo padėtis buvo Lietuvoje 1944-1945, lygiai kaip sovietiniai šaltiniai vengia nurodyti, kas toje srityje dėjosi prieš 1918 metus. Oponentai nutyli, kad prieš vieną ir kitą santvarkos periodą, kraštas buvo okupuotas ir nualintas vienu atveju Pirmojo Pasaulinio karo, antru — Antrojo pasaulinio karo. O šie karai juk buvo labai žalingi švietimo tinklui, moksleivių-studentų skaičiams, moksliniam personalui, įrengimams ir bibliotekoms.

STUDENTIJA

Lygindamas 1965-66 m. studentų skaičių, V. B. priekaištaudamas nurodo, jog Lietuva buvo atsilikusi nuo Latvijos, Estijos ir visasąjunginio lygio.. Bet tai visiškai nenuostabu. Lyginant Lietuvą su Estiją ir Latvija, negalima pamiršti, jog pirmoji studentų skaičiumi buvo gerokai atsilikusi prieš nepriklausomybės atgavimą ir per visą nepriklausomybės periodą. Tas atsilikimas buvo kelių šimtų metų istorijos padarinys. Estai ir latviai, būdami toj pačioj Rusijos imperijoj, turėjo geresnes kultūrines ir ekonomines gyvenimo sąlygas. Todėl jų aukštojo mokslo rodikliai, atgavus nepriklausomybę ir vėliau Sovietų Sąjungai aneksavus, pasiliko aukštesni. 1940-41 m. Estijoje 10,000 gyventojų teko 45 studijuojantieji aukštojoj mokykloj. Latvijoj — 52, o Lietuvoj — 20. Reikia džiaugtis, kad, nežiūrint nepalankių istorinių aplinkybių, 1967-68 m. pagal studijuojančių studentų skaičių 10000 gyventojų. Lietuva pasivijo Estiją ir pralenkė Latviją, o 1968-69 m. Lietuva šiuo rodikliu jau pirmavo. Lietuvai teko 176 studentai, Estijai po 173, bet vis dar buvo atsilikta nuo visasąjunginio lygio (187 studentai), nuo Rusijos federacijos (204), ir nuo Armenijos, kuri pirmavo su 220 studentų!

Skundžiasi V. Banaitis, kad žydai, kurių skaičius Sovietų sąjungoje prilygsta Lietuvos respublikos gyventojų skaičių, proporcingai turi dvigubai daugiau studentų. Tačiau jis pamiršta, nežino ar nutyli, jog ir nepriklausomoj Lietuvoj buvo panaši ir dar didesnė disproporcija. 1933 m. Kauno universitete žydų studentų buvo 20.7%, nors tais metais žydai tesudarė 7.1% Lietuvos gyventojų skaičiaus. 1940/41 m. Vilniaus ir Kauno universitetuose žydai sudarė 25.9% visų studentų. Atskiruose fakultetuose nepriklausomybės laikais žydų buvo net dar didesnis nuošimtis. Kauno universitete 1932 m. pavasario semestre Matematikos-Gamtos fakultete žydų buvo 51.2%, o lietuvių tik 40%. Medicinos fakultete lietuvių buvo 51.5%, žydų — 41.7%.

VIDURINIS MOKSLAS

Kalbėdamas apie specialiojo vidurinio mokslo mokyklų tinklo išaugimą, V. B. iš pradžių, nors ir rezervuotai, mato tam tikrą pažangą „Kiek įspūdingesni atsiekimai matomi specialiojo vidurinio mokslo srityje". Bet pasakęs tai, jis greitai pasuka į neigiamą išvadą. „Bendrasąjunginiu žvilgsniu ši sritis Lietuvoje metų metais buvo gerokai apleista. Tik pastaraisiais metais rezultatai geresni, *bet truks daugel metų, kol bus pasiektas nors sovietinis lygis...* " (pabraukta mano). Tai netiesa. Jau 1960 m., skaičiuojant pagal specialiųjų vidurinių mokyklų moksleivių skaičių 10,000 gyventojų, Lietuva buvo pralenkusi bendrasąjunginį ir Rusijos federacijos lygį. Lietuvoje 10,000 gyventojų teko 115 tos rūšies moksleivių, kai visasąjunginis rodiklis buvo 95 moksleiviai, o Rusijos federacijos 105. 1965-66 m. tas pats rodiklis Lietuvoje siekė 193, visasąjunginis — 158, Rusijos — 179. 1968/69 m. Lietuva turėjo aukščiausią šios rūšies mokyklų moksleivių skaičių visoje sąjungoje, būtent, 207 moksleivius 10,000 gyventojų, visasąjunginis rodiklis buvo 178, Rusijos federacijos — 198, Estijos — 187, Latvijos — 172. Tai iš kur tas „truks daugel metų, kol bus pasiektas nors sovietinis lygis"?

Manau kad greitas specialaus vidurinio-jo mokslo tinklo plėtimas yra sąmoningas siekimas, per kuo trumpesnį laiką, kuo skubiau parengti vidutiniškai specializuotą darbo jėgą savo pramonei. 1968 m. Antrąjame visasąjunginiame mokytojų suvažiavime Maskvoj, švietimo ministras M. Gedvilas kaip tik teisino ir gynė specialiųjų vidurinių mokyklų plėtimą ta prasme. „Pabaltijo respublikose, palyginti, plačiai išvystytas specialių vidurinių mokyklų tinklas. Todėl nemaža jaunimo dalis, baigusi 8 klases, eina mokytis tenai. Užkaukazės respublikose — atvirkščiai: didesnė dalis jaunuolių toliau mokosi devintose bendrojo lavinimo mokyklos klasėse. Kaip geriau, kaip blogiau — sunku pasakyti, nes nėra vieningo kriterijaus, pagrįsto liaudies ūkio reikmėmis".

Metai po metų ekonomistų vykdomi gamybinių jėgų išdėstymo ir racionalaus panaudojimo planai, pirmas visoje Sovietų Sąjungoje įvestas profesinio orientavimo tinklas ir kiti veiksmai rodo, jog Lietuvoje rūpinamasi ir dirbama, kuo našiau ir geriau panaudoti turimą talentą ir darbo jėgą. Todėl abejoju, ar V. B. turi pagrindo kaltinti atsakingus Lietuvos žmones, kad jie nesirūpina specialistų parengimu savo pramonei.

LYGINIMŲ KRITERIJAI

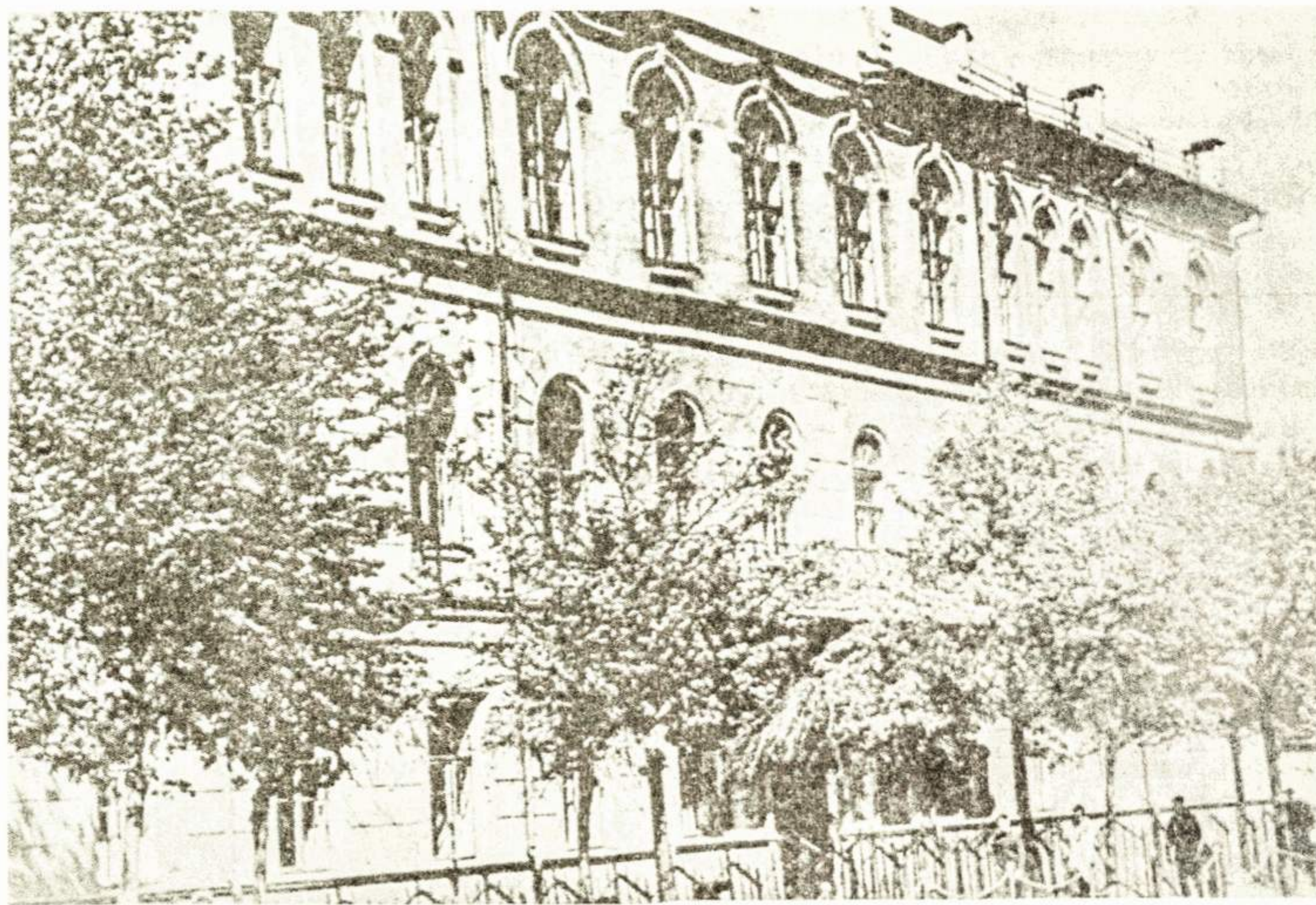
Pradžioje savo dvidalio straipsnio V. B. nurodė, jog „Lietuvos rodikliai bus lyginami su analoginiais visasąjunginiais, Vidurio ir Rytų Europos ir Vakarų pasaulio kraštų daviniais". Jei autorius to metodo būtų nuosekliai laikęsis, būtų išvengęs kad ir sekančio teigimo: „Žinoma, specialus vidurinis ir *ypač aukštesnis mokslas vis dar nėra visiems prieinamas*". Dėl pirmosios sakinio dalies galima ginčytis, tačiau antroji dalis, mano pabraukta, yra retoriškai tuščia ir absurdiška. Kokiame krašte ir kurioje santvarkoje aukštasis mokslas yra visiems prieinamas? Kodėl tat reikalauti ar bent implikuoti, lyg tai kažkur jau būtų pasiekta, kai tuo trpu tokio lygio nėra jokioje visuomeninėje santvarkoje.

Neatlaiko rimtesnio argumento ir V. B. teigimas, neva tai nepriklausomybės periodo pabaigoje Lietuvos vidurinės bendro išsilavinimo mokyklos jau „beveik" pasiekė „tarptautinį lygį". Jei tuo norėta pasakyti, kad savo mokymo programa ir akademiniais atsiekimais kai kurios Lietuvos gimnazijos prilygo panašioms kitoms Europos kraštų mokykloms, tai tikriausiai taip ir buvo. Deja, tų gimnazijų tinklas nebuvo toks platus ir didelei visuomenės daliai tiek prieinamas, kad mes galėtume pagrįstai kalbėti apie tarptautinio lygio pasiekimą. Tai nevertas savęs apgaudinėjimas. Tarptautinį standartą galima apytikriai aptarti kaip tam tikro amžiaus moksleivių, lankančių vidurinę mokyklą, skaičių 1,000 ar 10,000-čių gyventojų — proporcijos ar vidurkio prasme. Prileidžiant, jog skirtingų kraštų vidurinių mokyklų programos ir mokymo efektingumas yra lygus, turint aukščiau minėtą mokinių-gyventojų proporcijos sumą ir įvedus dar kai kuriuos miesto-kaimo, socialinių klasių ir mokinių lyties indeksus, būtų galima rimčiau kalbėti apie „tarptautinį lygį" ir jo pasiekimą.

Yra ir daugiau faktiškųų netikslumų ir abejotinų teigimų. Netiesa, jog pokario metais Lietuvoje nebuvo įsteigta nei vienos aukštosios mokyklos, išskyrus partinę. Šiaulių Pedagoginis institutas neturėjo savo tiesioginio pirmtako nepriklausomoj Lietuvoj. Jis buvo įkurtas 1948 m. Sutinku, kad keletas dabartinių aukštųjų mokyklų išsivystė iš anksčiau egzistavusių paskirų fakultetų ar mokyklų, tačiau grynai mokslinio tiriamojo darbo sferoje yra keletas, jei ne keliolika visai naujų institutų, pavyzdžiui, Mokyklų mokslinio tyrimo institutas Vilniuje.

RAŠYTOJAI

Labai keistai skamba V. B. priekaištas, jog sovietiniame periode „..Lietuvoje dar neiškilo nei vienas rašytojas, kurį būtų galima palyginti su Tolstojumi, Dostojevskiu". Ar tai turėtų reikšti, jog nepriklausomybės periodas Lietuvoje pagimdė „lietuvišką" Tolstojų ar Dostojevskį? Įdomu, kokius vardus ir kokiais kriterijais remiantis, V. B. atrinktų lietuvius šiai garbei? Keistokai skamba ir kitas priekaištingas autoriaus pasisakymas — „Lietuvoje sovietinio Maironio nerasi, nei Vaižganto". Bet nei Maironis, nei Vaižgantas, parafrazuojant V. Banaitį, nebuvo nepriklausomos Lietuvos „padarai". Ypač Maironis, didžiausią ir vertingiausią dalį savo literatūrinio palikimo sukūrė gerokai prieš nepriklausomybės paskelbimą. Maironis ir Vaižgantas savo kūryba praturtino ir padėjo nepriklausomybės periodui susiformuoti, bet kūrybine prasme jie nebuvo to periodo produktai. Reikia tik pažiūrėti, kokiais metais ir kokioje santvarkoje Maironis ir Vaižgantas augo, mokėsi, brendo ir sukūrė savo vertingiausius kūrinius.

Čia, buvusios Švietimo ministerijos salėje, 1920 m. sausio 27 d. buvo atidaryti Aukštieji mokslo kursai Kaune. (Nuotrauka iš Švyturio, nr. 2, 1970 sausis.)

BEŠALIŠKAS VERTINIMAS?

Autorius pradžioje žadėjo nesiriboti vien tik dabarties kritika ir praeities gyrimu. Tačiau ten, kur jis kalba apie švietimo padėtį nepriklausomoj Lietuvoj, matosi aiški tendencija silpnumus — nedateklius pateisinti, nepastebėti, pagražinti. Kalbėdamas apie tą pačią sritį sovie-

(nukelta į 6 psl.)

KUR ŽVILGSNIS KRYPSTA?

ATEITIS – PLANAI IR VILTYS

Praėjęs dešimtmetis Lietuvoje buvo radikalių pasikeitimų periodas. Lietuva pradėjo intensyviai išgyventi įsibėgėjusio pramoninio vystymosi pasekas ir susidurti su problemomis, kurias sukuria komplikuota technologinė visuomenė. Lietuvos pramoninimas buvo vykdomas pačiais greičiausiais tempais visoje Sovietų Sąjungoje, jos miesto gyventojų skaičius maždaug susilygino su kaimo gyventojų skaičiumi, o gamybos apimtis padidėjo keleriopai. Jau vien šie impresionistiniai socio-ekonominio vystymosi rodikliai nusako minėtų pasikeitimų apimtį ir svarbą.

Intensyvi industrializacija ir buvusis žemdirbystės krašto greitas perėjimas į technologinę visuomenę sukėlė skubiai spręstinų ir tautai gyvybingų problemų. Štai keletas jų:

miestų planavimo ir išdėstymo (ir tuo pačiu pramonės išdėstymo) Lietuvoje problemos,

pramonės tolesnio vystymo tempų ir krypties problemos,

natūralaus gyventojų prieaugio mažėjimo, darbo jėgos rezervų ir panaudojimo problemos,

gamtinių atsargų racionalaus panaudojimo ir apsaugojimo problemos,

mokslo vystymo tempų ir krypties problemos,

supramoninto kaimo kultūrinio-buitinio gyvenimo problemos,

susvetimėjusios visuomenės problemos.

Šias ir kitas problemas gerai jaučia ir bando spręsti Lietuvos mokslininkai, sociologai, ekonomistai, planuotojai, technokratai. Yra rodomas didelis susirūpinimas dėl Lietuvai geriausių sprendimų, nes juk Lietuvos ateitis sprendžiama. Kaip pavyzdį tokio susirūpinimo, galima nurodyti mokslines studijas apie Lietuvos gamybinių jėgų racionaliausią panaudojimą ateinančiame dešimtmetyje ir jau ruošiamas panašias prognozes paskutiniems dviem šio šimtmečio dešimtmečiams. Kiek lietuviai savo svajones išpildys, dalinai priklausys nuo centrinių direktyvų ir nuo pačio sovietinio režimo išsivystymo, bet didžiausią atsakomybę neša patys Lietuvos žmonės.

Šiame numeryje pateikiame keletą svarstymų apie įvairias Lietuvos problemas, jų sprendimų siūlymus, atsieit, pačių Lietuvos žmonių ateities vizijų etiudus.

JONAS SAMAITIS

LIETUVOS MOKSLO GAIRĖS

Jonas Samaitis, Lietuvos Mokslų akademijos mokslinio-organizacinio skyriaus viršininkas, pateikia pagrindinius mokslinius darbus ir artimiausius mokslininkų uždavinius. Paimta iš 1970 m. sausio 8 d. Tiesos.

Mokslų Akademijoje ne taip seniai aptartos mokslinio darbo kryptys, kurioms spręsti respublikos mokslo centras pastaraisiais metais buvo sutelkęs geriausias savo jėgas.

Pagrindinės gairės, nustatant šias kryptis, buvo numatytos prieš šešetą metų, kai respublikoje lankėsi žymių šalies mokslininkų grupė. Tada buvo pertvarkyti institutai, patikslinta ir susiaurinta problematika, atkreiptas rimtas dėmesys į tuos mokslinius tyrimus, kurie geriau derinasi su respublikos gamybinių jėgų vystymo tendencijomis. Visa tai davė gerų rezultatų: sistemingai mažėjo daugiatemiškumas, susiformavo pajėgios mokyklos ir kryptys, pasiekta nemaža reikšmingų mokslo laimėjimų, kurie tapo gerai žinomi ir vertinami šalies ir užsienio mokslo centruose. Kai kuriems institutams yra pavestas darbo koordinavimas ir atsakomybė už atitinkamos mokslo srities vystymą visos Tarybų Sąjungos mastu.

Mokslų Akademijos Prezidiumas konstatavo, kad Akademijos institutų moksliniai darbai yra aktualūs ir aukšto mokslinio lygio. Ir ne tik devyniose profiliuojančiose kryptyse. Ne mažiau reikšmingi teoriniu požiūriu, reikalingi respublikos liaudies ūkiui, jau dabar beveik susiformavę į savarankiškas kryptis yra atmosferos fizikos, astrofizikos, energetikos, priešvėžinių preparatų sintezės ir tyrimo, kompleksinio vandens išteklių panaudojimo ir vandenų apsaugos nuo užteršimo, geografijos tyrimai.

Savo laiku labai sėkmingai buvo pradėti tikimybinės skaičių teorijos darbai. Dabar jiems vėl bus sudaryta savarankiška darbuotojų grupė, ugdomi reikalingi kadrai.

Matematinės statistikos problemą šiuo metu sprendžia gausi ir pajėgi Fizikos ir matematikos instituto grupė. Jos užpraėjusiųjų metų darbo rezultatai laikomi geriausiais Sąjungoje. Grupė žymiai išplės sudėtingų procesų aproksimacijos ir sudėtingų sistemų valdymo tyrimus, išvystys statistinių hipotezių patikrinimo bei statistinių įvertinimų teorijas, kurių labai laukia geologinių paieškų apdorotojai, širdies bei centrinės nervų sistemos susirgimų diagnozuotojai, atpažinimo teorijos ir kitų sričių specialistai.

Nuo 1964 metų kibernetikų tyrimai buvo sutelkti į optimalaus valdymo procesus, adaptyvių sistemų teoriją, daugiaekstremalinių uždavinių sprendimo metodų kūrimą ir taikymą. Artimiausioje ateityje numatoma pradėti tirti didelių sistemų (pirmoje eilėje — sutinkamų energetikoje, transporte ir kitose gamybos srityse) optimalų valdymą, šių sistemų savybes ir struktūrą, o taip pat kurti materialinio modeliavimo ir valdymo metodus bei algoritmus ir ieškoti jų pritaikymo praktikoje. Tam bus įrengta net speciali laboratorija.

Atomų ir molekulių spektroskopija iki šiol apsiribojo teoriniais tyrimais. Numatyta netrukus pradėti ir palaipsniui plėsti eksperimentinius atomų, molekulių ir kietųjų kūnų spektroskopijos darbus, nagrinėti kūnų kietumo sąryšį su jų struktūra, atomų ir molekulių termų struktūrą, pradėti tyrimus netiesinės optikos srityje (lazeriniai efektai kristaluose). Visų šių sričių eksperimentams ateinančiame penkmetyje numatyta įsteigti modernią plataus profilio spektroskopinę laboratoriją.

Puslaidininkių fizikai numato plėsti tyrinėjimus žemų temperatūrų srityje. Mūsų mokslininkai tikis, kad superlaidumo reiškiniai kietuose kūnuose ir fononų pasiskirstymo kitimas stipriuose elektriniuose mokslininkai tikis, kad superlaidumo reiškiniai prisidės prie vieno iš įdomiausių mokslo ir technikos problemų — aukštos temperatūros superlaidininkų susidarymo — išsprendimo.

Plačiai žinomi ir gerai šalies ir užsienio mokslo centruose vertinami termofizikų darbai, pasižymintieji dideliu preciziškumu, giliu ir aktualiu sprendžiamo uždavinio formulavimu. Tyrimų rezultatai plačiai taikomi atominių elektrinių projektavimui, naują energetikos techniką kuriančiose įmonėse, chemijos pramonėje ir kitur. Fizikinių ir techninių energetikos problemų institutas, lygiagrečiai su šilumos mainų ir aukštoms temperatūroms atsparių medžiagų tyrimais, stebi aukštatemperatūrių medžiagų terminį patvarumą ir eroziją. Instituto mokslininkai išbandė daug magnetohidrodinaminiams generatoriams skirtų medžiagų, pateikė savo rekomendacijas. Yra numatoma ypač sustiprinti šilumos mainų aukštatemperatūrių dujų bei plazmos srautuose tyrimus, išplėsti darbus šilumos atidavimo skysčių srautuose labai aukštų Reinoldso skaičių srityje, toliau vystyti karščiui atsparių medžiagų, jų struktūros, fizinių ir mechaninių savybių tyrimus.

Žymiai daugiau dėmesio numatoma skirti Galaktikos struktūros ir žvaigždžių evoliucijos problemai. Yra manoma, kad ši mokslo sritis ateinančiame penkmetyje turėtų tapti viena pagrindinių Mokslų Akademijos darbo krypčių. Mūsų astrofizikai rengiasi ypatingą dėmesį kreipti spiralinių Galaktikos vijų išsidėstymui ir tarpžvaigždinės medžiagos sąryšiui su žvaigždėmis. Pastačius užmiestinę observatoriją ir naudojant galingus teleskopus, bus pradėta žvaigždžių spektrų cheminė analizė.

Pastaraisiais metais, intensyviai vystantis pramonei bei transportui, žymiai smarkiau įvairiais nuodingais cheminiais junginiais užteršiamas oras, vis aktualesnė darosi jo švarinimo problema. Todėl radiologinėje laboratorijoje įsteigtas pramoninio oro užteršimo tyrimų sektorius.

Pastaraisiais metais buvo patikslinta chromavimo teorija, išaiškinta, kaip iškraunami geležies grupės metalai ir elektroniškai išsikrauna metalai, kaip jie netenka kompleksinių jonų, o taip pat sukurti blizgančių galvaninių dangų susidarymo teorijos pagrindai. Tai įgalino sudarinėti naujas bei patobulinti turimas — blizgančio variavimo, cinkavimo, nikeliavimo, dvigubo nikeliavimo, koringo ir mikroplyšiuoto chromavimo bei kitas technologijas. Artimiausiais metais Chemijos ir cheminės technologijos institutas rengiasi ypač plėsti elektrokristalizavimo, organinių ir neorganinių priedų adsorbcijos, jų skilimo ir pirminių priedų bei skilimo produktų įsiterpimo į metalines dangas kinetikos, priedų sąveikos su elektrolitų pagrindiniais komponentais tyrimus. Naujų ir patobulintų technologijų išbandymui numatoma įkurti galvanotechnikos laboratoriją. Planuojama statyti organinių kompozicijų cechą.

Surasta nemaža aktyvių, vėžį gydančių junginių, perspektyviausi iš jų tiriami biochemiškai. Šių darbų autorius — Biochemijos institutas — artimiausiais metais savo profilio nekeis: sintetins naujus junginius, tirs jų struktūrą ir įtaką ląstelėje ir organizme vykstantiems procesams, ieškos, kaip sumažinti šių junginių toksiškumą, padidinti jų poveikį navikinėms ląstelėms.

Prieita vieninga nuomonė, kad vienoje stambiausių Mokslo Akademijos darbo krypčių — biologiniuose augalininkystės ir gyvulininkystės produktyvumo kėlimo pagrinduose — svarbiausia atsižvelgti į respublikos liaudies ūkio poreikius. Botanikos institutas palaipsniui nukreips savo mokslines jėgas į baltymų pagausinimą, į baltyminių junginių biosintezę augaluose. Zoologijos ir parazitologijos institutas rengiasi plačiau tirti dirvožemio fauną, svarbesnes žinduolių populiacijas, jų amžiaus ir lyties struktūros pakitimus dėl landšafto kultūrinimo, daug dėmesio skirti žuvų populiacinei ekologijai ir fiziologijai. Mokslinių darbų rezultatus bus galima panaudoti veiksmingai žuvų selekcijai. Numatoma taip pat išplėsti bendrų žmogui ir gyvuliams parazitozių tyrimus.

Mūsų geografai sukūrė originalias neotektonikos, jūros krantų dinamikos, ežerų bei pelkių sedimentogenezės teorijas. Daugelis jų jau pritaikyta hidrotechnikoje, žemėtvarkoje, žemės ūkyje. Geografijos skyrius numato mokslinius projektus ir siūlymus, kaip efektyviausiai pertvarkyti respublikos geografinę aplinką, kaip pristabdyti ir likviduoti žalingus geodinaminius procesus. Daugiau dėmesio bus skiriama gamtos išteklių prognozėms, gilesniam geografinių procesų pažinimui.

Kartu su kitomis mokslo įstaigomis ir gamybinėmis organizacijomis Mokslų Akademija užbaigė stambius darbus: „Rytų „Lietuvos TSR gamybinių jėgų išdėstymo ir išvystymo schemos (1969-1970 ir 1971-1980 metai)“. Ekonomikos institutas dabar numato pagrindines jėgas sutelkti moksliniam prognozavimui ir moksliniam bei praktiniam respublikos gamybinių jėgų išvystymo bei išdėstymo sprendimui, o taip pat visuomeninio darbo našumo kėlimo, liaudies ūkio optimalaus planavimo ir valdymo, gamtos išteklių, kapitalinių įdėjimų bei gamybinių fondų efektyvumo problemoms.

Numatyta artimiausiais metais baigti Lietuvos istorijos kurso leidimą, paspartinti Lietuvos istorijos, lietuvių literatūros ir lietuvių kultūros istorijos parengimą ir išleidimą rusų kalba, o taip pat lietuvių kalbos akademinio žodyno ir lietuvių tarmių atlaso išleidimą.

Naujos perspektyvos atsiveria filosofijos, teisės ir sociologijos mokslui. Filosofams yra iškeltas uždavinys tirti antikomunizmą, dabartinę buržuazinę filosofiją lietuvių emigracijos socialines-politines ir filosofines koncepcijas, o taip pat rašyti lietuvių visuomeninės-folosofinės minties istoriją, mokslo logikos, ateizmo ir religijų istoriją. Teisės sektorius įpareigotas nagrinėti Lietuvos TSR valstybės ir teisės vystymąsi, o sociologijos — socialines darbo, kultūros, psichologijos problemas. Pradėtus šios srities darbus numatoma visokeriopai plėsti ir stiprinti, ugdyti kadrus, kad netolimoje ateityje būtų galima organizuoti naują Filosofijos, teisės ir sociologijos institutą.

KAZIMIERAS MEŠKAUSKAS

LIETUVA ŠIANDIEN, RYTOJ, PORYT...

Lietuvos Mokslų akademijos Ekonomikos instituto direktorius, prof. Kazys Meškauskas atsako į ELTOS (vilniškės) korespondento Balio Bučelio klausimus. Paimta iš š. m. kovo 15 d. Tiesos.

— *Jūsų instituto kolektyvas, talkininkaujant daugeliui organizacijų, parengė Lietuvos gamybinių jėgų išvystymo ir išdėstymo schemą iki 1980 metų. Sakykite, kaip tada atrodys Lietuva? Ko mes atsisakome ir kokius naujus kelius pasirenkame ekonomikoje, kultūroje, moksle?*

— Negalvokite, kad tas dešimtmetis viską apvers aukštyn kojomis. Iš esmės schema nekeičia anksčiau susiformavusių pagrindinių materialinės gamybos šakų krypties. Keisis tik jų augimo tempai, proporcijos, plėsis negamybinė sfera. Nei 1971—1975, nei 1976—1980 metais mes jokiu būdu negalėsim išlaikyti tokių aukštų pramonės augimo tempų, kokie buvo respublikoje per visą pokarinį laikotarpį. Svarbiausia priežastis yra ta, kad nėra laisvos darbo jėgos.

Plėsime tradicines Lietuvai lengvosios ir maisto pramonės šakas, taip pat radiotechniką, radiolektroniką, staklių gamybą. Daugiau statysime laivų ir daugiau gaminsime žemės ūkio mašinų. Be abejo, augs ir chemijos pramonė. Žemės ūkyje pasiliks jau nusistovėjusi pieno ir mėsos gamybos kryptis. Visas žemės ūkio gėrybes perdirbsime Lietuvoje. Vadinasi, skaičiuojant vienam gyventojui, turėsime bene labiausiai išvystytą Europoje maisto pramonę.

Žymiai padaugės žmonių, dirbančių švietime, sveikatos apsaugoje, daugiau bus kultūrinių įstaigų, smarkiai išsiplės aptarnavimo sfera. Dar galiu pasakyti, kad padidės moksliniai tyrimai, daugiau ruošime mokslų daktarų, daugiau turėsime studentų, moksleivių, mažiau kolūkiečių.

Labiausiai apibendrintas respublikos vystymosi rodiklis yra nacionalinės pajamos. Jos pastaraisiais metais augo labai audringai ir, skaičiuojant vienam gyventojui, dabar mes išėjome į trečiąją vietą Tarybų Sąjungoje. Norime, kad ši tendencija būtų išlaikyta ir artimiausią dešimtmetį.

— *Visiems rūpi mūsų miestų ateitis. Labai pergyvenama dėl mažųjų miestelių — tokių, kaip Širvintos, Skuodas, Ignalina. Kokį likimą jiems lemia ekonomistai? Ar nuolat spartėjantis urbanizacijos procesas nesugniuždys jų, kaip atsitiko su Vilkija, Šeduva, Kavarsku?..*

— Svarbiausias miestų augimo veiksnys yra pramonė. Tačiau šiandieninis technikos išsivystymo bei gamybos koncentravimo lygis neleidžia statyti smulkių įmonių ar juo labiau išdėstyti jų daugelyje vietų. Lietuvoje yra 144 miestai ir miesto tipo gyvenvietės. Tačiau net 77 iš jų turi mažiau kaip po 5 tūkstančius gyventojų. Čia, kaip sakoma, net ir po vieną įmonę išdalinus, vis tiek atsiras nuskriaustų.

Vadinasi, „aukų" bus. Tačiau mes prieš vadinamuosius užkampius. Lietuvoje dabar daugiau kaip dešimt regioninių centrų (penki didieji respublikos miestai plius Alytus, Kapsukas, Utena, Jurbarkas ir Plungė). Jų aktyvios įtakos sferoje atsidurs visi kiti mūsų miestai ir miesteliai. Vienus paversime pramoniniais tų regionų centrų palydovais, išdėstydami juose stambių įmonių cechus ar žaliavų pirminio perdirbimo įmones, kiti ypač respublikos rytuose, taps poilsio ir turizmo, dar kiti — žemės ūkio gamybos centrais.

— *Truputis daugiau kaip 50 tūkstančių naujagimių, kasmet ateinančių į mūsų šeimas, tėra tik menkas darbo jėgos papildymas. Iš kur mes imsime darbininkus naujosioms įmonėms?*

— Pirmiausia, pramonė bus intensyvinama. Tačiau natūralus gyventojų prieaugis, nors jis ir labai nedidelis (dabar sudaro 0,9 procento, ir tai yra rimta socialinė-ekonominė problema), vis tiek bus pagrindinis darbininkų papildymo šaltinis. Kitas šaltinis — iš kaimo išlaisvinama darbo jėga — jau dabar baigiamas išsemti.

— *Respublikoje daug kalbų ir ginčų sukėlė jūsų pasiūlytas žemės ekonominis vertinimas. Dabar štai žadama balais įvertinti ir mūsų miškus, vandenis. Kokia yra tokios diferenciacijos ekonominė nauda? Ką ji duoda rajonui ir respublikai? Ir ar įmanomas toks ekonominis susiskirstymas visos šalies mastu?*

— Turėdami žemės ekonominę skalę, žinome kiekvieno rajono bei ūkio potencines galimybes ir galime teisingiau nustatyti jų laimėjimų ar atsilikimo priežastis. Tai padeda giliau analizuoti, teisingiau planuoti bei geriau organizuoti gamybą visoje respublikoje.

Ekonominio įvertinimo jau prašosi mūsų miškai, durpynai, vandenys, žemės gelmių turtai, flora ir fauna. Turėdami pilną šių turtų kadastrą, galėsime žymiai racionaliau juos naudoti ir greičiau gausinti.

Aš manau, kad gamtos turtų ekonominis vertinimas visos šalies mastu ne tik galimas, bet ir būtinas.

— *Lietuvos ekonomistų darbais susidomėjo bulgarai. Ar ši jūsų tarptautinė patintis pirmoji ir vienintelė?*

— Toli gražu ne. Mūsų institute lankėsi amerikiečiai, VFR ekonomistai, nekalbant jau apie socialistinių šalių mokslininkus.

Jūs galite paklausti: iš kur tas susidomėjimas? Mat, daugelis mūsų darbų yra originalūs arba plačiu mastu dirbami tik Lietuvoje. Iš tokių aš galėčiau nurodyti gamybinių jėgų išvystymo ir išdėstymo schemų paruošimą, liaudies ūkio perspektyvinių dinaminių modelių sudarymą, žemių ekonominio vertinimo metodikos parengimą, vartotojiškos paklausos tyrimą ir t. t.

— *Lietuvoje rasta naftos. Sako, ji stebėtinai aukštos kokybės. Tačiau atsargos, remiantis pirmaisiais paskaičiavimais nėra didelės. Ar išsimokės, jūsų nuomone, jas eksploatuoti; antra vertus, dalis tų klodų yra po Baltijos dugnu. Kas, ekonomisto akimis žiūrint, naudingiau: plėsti kurortavietes ar statyti tose vietose naftos gręžinius?*

— Tai labai subtilus reikalas. Gaila poilsiaviečių, bet, jeigu galvoti apie ateitį, ir nafta reikalinga. Tai žaliava, kuri, tikriausiai, maitins ir rengs mūsų anūkus.

Jau neabejojama, kad naftos ištekliai Lietuvoje sudaro šimtus milijonų tonų. O kad pradėtume eksploatuoti, reikia patvirtintų keliasdešimties milijonų tonų atsargų. Taigi, pramoninės naftos verslovės Lietuvoje tikrai bus. Mūsų nafta labai aukštos kokybės. O tai tik pagreitins jos eksploatavimą.

Ar bus steigiamos naftos verslovės pačiame pajūryje, dabar sunku pasakyti. Reikalingi atidūs paskaičiavimai, ir nė vienas ekonomistas nesiryš iš karto atsakyti į šį klausimą. Šiandieną naftos gavyba dar sunkiai derinasi su kurortų vystymu, bet kas žino, gal ši neišvengiama būtinybė ryt visai neatrodys tokia tragiška, kokia daugelis iš mūsų ją įsivaizduoja šiandien. Juk mokslas vietoje nestovi...

— *Jūsų ekonominė specialybė susijusi su energetika. Sakykite, kaip mokslininkai siūlo toliau vystyti mūsų energetinius pajėgumus? Kam šiame amžiuje skiriate pirmenybę — dujoms, elektrai ar atomui? Ar apsispręsta pagaliau dėl atominės elektrinės statybos Lietuvoje?*

— Lietuva mažai teturi hidroenergetinių išteklių. O deginti dujas, akmens anglį ir naftos produktus — mažų mažiausiai, neekonomiška. Vadinasi, lieka atominė energija. Bet ir ji, jeigu žvelgsime dar toliau, nėra labai perspektyvi. Juk urano-235 atsargos Žemėje ribotos, ir jų užteks 150-200 metų. Kitas reikalas, kai U-235 išmoksime gauti iš jūrų ir okeanų vandens...

Tačiau, kaip ten bebūtų, Tarybų Sąjungoje atominių elektrinių bus statoma daug, ir pirmiausia tuose rajonuose, kurie nėra turtingi hidroresursais ar vietiniu kuru. Prie tokių rajonų priklauso Baltarusija, Lietuva ir Latvija. Mes siūlome Lietuvoje pastatyti atominę elektrinę.

Viršūnėms piko metu padengti siūlome prie Nemuno pastatyti hidroakumuliacinę elektrinę. Dieną ji teiktų energiją vartotojui, o naktį, kai energijos pareikalavimas krenta, kauptų ją.

—*Dabar daug kalbama apie darbo mokslinį organizavimą. Ar galite jūs, kaip ekonomistas, nurodyti įmonę, kuri darbo mokslinio organizavimo atžvilgiu būtų pavyzdys kitoms. O ministeriją, žinybą?*

— Pavyzdžių pateikti gal ir negalėčiau, bet, mano nuomone, darbas gerai organizuotas Vilniaus skaičiavimo mašinų gamykloje, Panevėžio „Ekrane", Kauno P. Ziberto šilko kombinate. Vertas dėmesio Lengvosios pramonės ministerijos patyrimas, organizuojant jai pavaldžių grandžių veiklą.

O apskritai visas šis vajus būtų efektyvesnis, jeigu respublikoje veiktų darbo ir valdymo mokslinio organizavimo centras. Antra vertus, reikėtų greičiau kurti pavyzdinius cechus, įmones, organizacijas, iš kurių darbo organizavimo galėtų mokytis kiti.

— *Jūsų institutas jau pradeda ruošti respublikos gamybinių jėgų išvystymo ir išdėstymo schemą iki 2.000 metų. Kiek laiko prireiks šiam darbui? Ir ar tai bus pagrindinis jūsų kolektyvo darbas?*

— Schema skiriama į du etapus: 1980-1990 ir 1990-2000 metus. Ją ruoš keli šimtai mokslininkų ir liaudies ūkio specialistų. Darbas truks 2-3 metus.

Lygiagrečiai gvildensime socialistinės ekonomikos teorinius klausimus, spręsime ekonomines-matematines problemas, ruošime praktinius pasiūlymus, kaip toliau vystyti mūsų respublikos pramonę, žemės ūkį, ieškosime būdų ir priemonių kelti darbo našumui, mažinti gamybos savikainai...

JUOZAS BURNEIKIS

AR IŠKILS VANDENS PROBLEMA

Juozas Burneikis, technikos mokslų kandidatas, Lietuvos Mokslų akademijos Fizinių-techninių energetikos problemų instituto laboratorijos viršininkas, svarsto, ar užteks gėlo vandens Lietuvos žmonėms. Paimta iš 1970 m. sausio 9 d. Tiesos.

Per pastaruosius du dešimtmečius visame pasaulyje nepaprastai išaugo domėjimasis gėlo vandens ištekliais. To priežastis aiški — katastrofiškai gresiantis prieštaravimas tarp nuolat augančio vandens pareikalavimo ir jo išteklių. Be to, ir dėl vandens teršimo.

Kokia padėtis Tarybų Lietuvoje? Būkime savikritiški: gėlo vandens jau šiandien kai kuriuose miestuose vasaros metu trūksta, daugelis upių smarkiai teršiamos. Taigi — vandens problema egzistuoja ir pas mus, bet ji išsprendžiama.

Nors Lietuva yra vadinamojoje drėgmės pertekliaus zonoje ir palyginti su daugeliu broliškų respublikų turtinga vandens ištekliais, tačiau dėl to, kad šie ištekliai teritorijoje ir metų sezonuose pasiskirstę labai neparankiai liaudies ūkiui, vandens pradeda trūkti. To nejautėme, kol vandens pareikalavimas, lyginant su ištekliais, buvo labai nežymus. Šiandieniniam Lietuvos ūkiui reikia labai daug vandens... Pavyzdžiui, išauginti 1 tonai grūdų reikia 500 kubinių metrų vandens. Laistomos žemės ha per sekundę sugeria 1 litrą vandens. O respublikoje planuojami milžiniški laistymo darbai: jau 1980 metais numatoma laistyti 84.000 ha žemės. Tam per keturis mėnesius bus reikalinga 140 milijonų kubinių metrų vandens. Tačiau svarbiausias vandens rijikas yra pramonė, ypač chemijos gamyklos. Pagaminti 1 tonai gumos reikia 400 kubinių metrų, o tokiam kiekiui kaprono — net 5000 kubinių metrų vandens. Vien tik celiuliozės-popieriaus kombinatas sunaudoja tiek vandens, kiek visi gyventojai stambaus miesto, kuriame jis yra.

Negalutiniais duomenimis, apie 2000-uosius metus vandens pareikalavimas vasarą per mėnesį pasieks 0,47 kubinio kilometro, tuo tarpu kai mėnesio vandens ištekliai yra tik 0,42 kubinio kilometro. Taigi jau dabar reikia reguliuoti nuotėkį respublikos mastu.

Pirmiausia Lietuvoje pradėjo „trokšti" Klaipėda, Šiauliai, Rokiškis ir kiti miestai. Laukiama, kad iš 24 respublikos pramoninių miestų po 30 metų 16-kai truks vandens. Norint aprūpinti vandeniu šiuos miestus, teks tvenkinių pagalba reguliuoti upių nuotėkį arba permesti jį iš kitų baseinų.

Dar visai neseniai Lietuvoje buvo elgiamasi taip, tarsi vandens ištekliai būtų beribiai, jis buvo imamas iš bet kur ir po bet kiek. Upės ir ežerai buvo laikomi patogiais buities ir pramonės atliekų išmetimo objektais. Todėl, teršiant upes, nueita gana toli, netgi iki masinio žuvų nuodijimo Nevėžyje arba Šešupėje.

Keleriopai išaugus vandens pareikalavimui ir padidėjus jo užteršimui, imta perdėlyg intensyviai naudoti požeminiai vandenys. Sistemingas artezinių vandenų horizonto žemėjimas pastebimas Klaipėdoje, Telšiuose. Kyla grėsmė, kad jūros vanduo gali prasiveržti į požeminius baseinus.

Šis straipsnis nesiekia parodyti, kad artimiausioms kartoms ir Lietuvoje gresia vandens badas. Ne, noriu įtikinti skaitytoją, kad vandens ištekliai respublikoje toli gražu ne beribiai, kad jau šiandien juos reikia naudoti kompleksiškai, taupiai ir rūpestingai. Toks šiandieninis uždavinys. Ateityje upių nuotėkį reiks reguliuoti tvenkinių pagalba.

Upių nuotėkio reguliavimas tvenkiniais duoda galimybę perskirstyti vandens išteklius pagal laiką — iš vandeningų sezonų į sausus ir pagal teritoriją — iš turtingų ištekliais į deficitinius. Nuotėkio reguliavimas tvenkiniais yra vienintelis būdas išnaudoti vandens išteklius kompleksiškai, t. y. kelių liaudies ūkio šakų poreikiams. Sukauptas pavasario potvynio metu vanduo gali būti panaudotas vandentiekiui, laukų ir daržų laistymui, žuvininkystei ir paukštininkystei, sportui be poilsiui, priešgaisrinei apsaugai ir pan. Be to, tvenkiniai gali sulaikyti didžiausią

(nukelta į 6 psl.)

BALYS SRUOGA IR KITI

APLINKOJE, KUR LITERATŪROS PASKIRTIS — NE RAŠYTOJŲ REIKALAS

Paskutiniame praeitų metų Pergalės *numeryje* (Nr. 12) buvo išspausdintas J. *Bielinienės straipsnis „Visuomeninė literatūros paskirtis". Jame iškeliama keletas mažiau žinomų faktų apie Lietuvos rašytojų padėtį, sovietams 1945-ais metais antrą kartą okupavus kraštą. Autorės vienas iš užsibrėžtų tikslų yra parodyti „kaip nelengvai formavosi literatūros visuomeninės paskirties suvokimas įvairių rašytojų galvosenoje, keičiantis jų pasaulėžiūrai bei visuomeninėms mūsų liaudies gyvenimo sąlygoms".*

Pokario metais, bandydami atsiliepti į partijos raginimą greičiau įsijungti į kūrybinį darbą, rašytojai bandė kurti taip, kaip suprato to meto gyvenimo tikrovę. Tačiau, nors ir suvokdami „naująjį gyvenimą"pagal partijos liniją, nevienas perteikdavo šį suvokimą, pagal J. Bielinienę „senais jų pamėgtais įvaizdžiais". Dėl to jie buvo kritikos smarkiai puolami. Pavyzdžiui:

Į tų metų kritiką rašytojai reaguodavo gana įvairiai. Vieni, įžiūrėdami joje tam tikrą nusistatymą jų atžvilgiu, visai mesdavo kuriam laikui rašyti; kiti bandė ieškoti savo kūrybinių nesėkmių priežasčių, aiškinosi, rašė laiškus į Rašytojų sąjungos Valdybą, prašė patarimų, pavyzdžiui: I. Simonaitytė, A. Churginas, A. Lastas, St. Anglickis, Butkų Juzė ir kiti. Neretai šie laiškai dėl vienų ar kitų priežasčių laiku nesulaukdavo atsakymo. Dar kiti patys ieškojo patarėjų draugų tarpe, kurie ne visados juos nukreipdavo tinkama linkme.

Geresnė padėtis buvo tų rašytojų, kurie gyveno Vilniuje, nes čia jie galėjo greičiau gauti kvalifikuotą ir teisingą patarimą. Žymiai sunkiau buvo periferijoj gyvenusiems rašytojams. Pavyzdžiui, poetas St. Anglickis pokario metais gyveno Kuršėnuose, dirbo mokytoju ir rašė eilėraščius, kuriuos siuntinėjo į įvairių laikraščių redakcijas. Jo eilėraščiai nebuvo spausdinami, tačiau autoriui nebuvo paaiškinta, kodėl jie netinka spaudai. Taip pat jis rašė laiškus ir į Rašytojų sąjungą, prašydamas patarimo, bet atsakymo negaudavo. St. Anglickis rašė: „Tarybinei literatūrai aš dar galėčiau būti naudingas, nes gyvendamas provincijoje, turėjau labai gerą stebėjimo tašką ir pririnkau daug medžiagos iš tarybinės tikrovės... Tarybinė literatūra nėra man svetima ir aš nenorėčiau nuo jos nutolti". I tarybinę literatūrą jis įsijungė tik 1956 m.

Iš J. B. straipsnio sužinome, kad tais sunkiais „persiorientavimo" laikais senosios kartos rašytojų atrama Rašytojų sąjungoje buvo P. Cvirka, kuris visuomet mokėjo surasti laiko paskatinti, nukreipti ir paaiškinti. Cvirkai mirus, jie prarado savo vienintelę moralinę atramą. Taip pat sužinosime, kad už Rašytojų sąjungos ribų buvo atsidūręs ir ilgą laiką ten nebuvo įsileistas net ir toks prie visų valdžių kalėjime sėdėjęs ir pagal J. B. „karštas antifašistas" — K. Boruta.

Tačiau pati įdomiausia istorija yra B. Sruogos, grįžusio iš nacių kaceto į pokario Lietuvą. Leiskime čia ištisai kalbėti J. Bielinienei:

B. Sruogai tiesiog atrodė tragiška, kad jo kūriniai gali būti liaudžiai svetimi ir nereikalingi. Jis skaudžiai pergyveno, kai 1945 m. išleista jo istorinė drama „Apyaušrio dalia" ne tik nebuvo įtraukta į teatrų repertuarą, bet ir buvo sutikta su tokiu abejingumu, kad spaudoje nesusilaukė nė vienos recenzijos. Iš tikrųjų šis kūrinys aiškiai rodė naują rašytojo požiūrį į istorijos eigą ir liaudies vaidmenį joje.

Didžiausias smūgis B. Sruogai buvo ir tas faktas, kad jo su tokiu dideliu užsidegimu parašytas „Dievų miškas", kuriame tikėjosi duosiąs skaitytojui „gyvą, aktualią medžiagą", atskleidžiančią hitlerininkų sukurtą žmogaus nužmoginimo procesą ir psichologiją, buvo nesuprastas ir nepriimtas. 1946 m. vasarą laiške P. Cvirkai B. Sruoga rašė, kad „vienatvės, atsiskyrėlio jausmas, atliekamo žmogaus jausmas baigia mane suėsti". Panašios nuotaikos nuskambėjo ir 1946 m. spalio mėnesį visuotiniame rašytojų susirinkime jo pasakytoje kalboje. Čia B. Sruoga su dideliu sielvartu kalbėjo, esą, jo kūriniai niekam nereikalingi, kad jis veltui išnaudojęs patirtį ir kūrybines jėgas. Tačiau rašytojas nepasidavė tokioms slegiančioms nuotaikoms ir stengėsi pasižiūrėti blaiviu žvilgsniu į gyvenimą ir į jo keliamus reikalavimus. Po visuotinio rašytojų susirinkimo, kuriame buvo griežtai kritikuota neapsisprendusių rašytojų lūkuriuojanti pozicija, pasmerkti bet kokie buržuazinės ideologijos, apolitiškumo pasireiškimai ir ypatingai užakcentuotas literatūros idėjiškumo, aktualumo momentas, B. Sruoga Rašytojų sąjungos Valdybai parašė raštą, pavadintą „Rašytojų suvažiavimo aidai", kuriame išdėstė savo mintis apie literatūrą. Čia jis pažymėjo, kad susirinkimo „nutarimai, pabrėžią literatūros naudingumo bei idėjingumo momentus, būtų visiškai klaidinga suprasti kaip kažkokią literatūrinės kūrybos teorinę degradaciją, kaip jos orumo nuvertinimą. Per du tūkstančius metų buvo tereikalaujama iš literatūros tų pačių dalykų, skirtumas tik tasai, kad seniau literatūra turėjo tenkinti paskirų luomų reikalavimus, o dabar ji turi būti naudinga visai beluomei tautai, visai liaudžiai. Na ir idėjinis turinys dabar turi būti kitas, negu buvo feodalizmo ar kapitalizmo gadynėse". Pripažindamas visuomeninę literatūros prigimtį ir paskirtį, B. Sruoga griežtai pasisakė prieš nuogą tendencingumą, prieš atskirų to meto kritikų reikalavimą „viską pasakyti, nieko neapleisti, nieko neužmiršti, — kad skaitytojui ar žiūrovui nieko pačiam nebereiktų galvoti, kad jis gautų jau visa gatava, suvirškinta".

B. Sruoga, priimdamas reikalavimą kurti aktualią literatūrą, negalėjo taikstytis su tuo, kad pirmais pokario metais nepakankamai buvo akcentuojami kūrinių meniškumo klausimai, kad per mažai buvo aiškinamasi marksistinės estetikos ir etikos kategorijos. Minėtame rašte Rašytojų sąjungos Valdybai jis kvietė rašytojus išsiaiškinti, kas sudaro tarybinės literatūros tautinę formą, kokia yra tarybinio grožio, moralės, heroizmo esmė.

Galime tik stebėtis mūsų didžiojo rašytojo drąsa tais stalininės reakcijos laikais, taip vaizdžiai aprašytais A. I. Solzhenitsyn'o "The First Circle", pareikšti bent dalinį savo protestą prieš smurtą.

AR IŠKILS VANDENS . . .

(atkelta iš 5 psl.)

potvynio debitą ir tuo pačiu apsaugoti nuo potvynio.

Lietuvoje galima reguliuoti apie 8,6 kubinio kilometro vandens, arba 33 procentus vidutinio metinio nuotėkio. Apie pusę jo tenka Nemunui ir Neriai, o kita — vidutinėms ir mažoms Lietuvos upėms.

Būtina pažymėti, kad Lietuvos vakarinių ir pietryčių rajonų upės pasižymi palankiomis topografinėmis sąlygomis tvenkiniams statyti. Gilūs, krūmais apaugę, ūkiškai silpnai įsavinti slėniai gali tapti puikiomis vandens saugyklomis. Nuotėkio reguliavimas sprendžia ne tik vandens stokos problemą, bet ir gerina upių sanitarines sąlygas.

Preliminarinis perspektyvinis Lietuvos TSR vandens ūkio balansas rodo, kad artimiausioje ateityje būtina patvirtinti 30-40 tvenkinių, kurie yra reikalingi kai kurių miestų aprūpinimui vandeniu, statybą. Pirmoje eilėje iš jų paminėtini: Šiauliams — tvenkinys Dubysos, Mažeikiams — Ventos, Telšiams — Virvytės, Plungei — Minijos, Utenai — Šventosios ir Rašės upių, Rokiškiui — nuotėkio permetimas iš Šventosios, Panevėžiui ir Kėdainiams — nuotėkio permetimas iš Šventosios (padvigubinti veikiančios sistemos galingumą), Kapsukui — tvenkinys Šešupės slėnyje ir kt. tvenkiniai.

Be nuotėkio reguliavimo, būtina spręsti ir nutekamų vandenų valymą. Pramonės augimo tempai vis dar pralenkia valymo įrenginių statybos tempus. Norint pilnutinai išvalyti pramonės vandenis, reikia vien naujai įvedamų galingumų valymo įrenginiams asignuoti 3 kartus daugiau lėšų. Iš karto tai, žinoma, padaryti neįmanoma. Yra ir dar viena kliūtis. Ir ta dalis asignavimų, kuri dabar skiriama, — panaudojama nepilnutinai. Iš dalies tam trukdo ir pasenę normatyvai. Štai dėl ko valymo įrenginiai dažnai ir lieka nebaigti statyti.

Vandens ūkio tvarkymui kenkia ir sąjunginio įstatymo apie gamtos ir vandens išteklių apsaugą nebuvimas. Pats laikas jau įkainuoti vandenį — vandens vertę įtraukti į išleidžiamos produkcijos savikainą. Tai ekonomistų uždavinys. Ateity, be abejo, jis bus reikiamai išspręstas, o šiuo metu bene blogiausia tai, kad mes dažnai nevykdome to, kas jau nutarta... Iš tikrųjų laikas jau baigti imti viską iš gamtos skolon, reikia palaipsniui pradėti grąžinti jai tai, kas anksčiau buvo pasiskolinta. Planuojant ar statant pramonės įmones, būtina kartu ar net pirma planuoti bei statyti visą kompleksą gamtos apsaugos priemonių.

KOMENTARAI IR . . .

(atkelta iš 3 psl.)

tiniame periode, jis jau kreipia daugiau dėmesio į bloguosius aspektus (didelis neakivaizdininkų skaičius specialiojo vidurinio ir aukštojo mokslo tinkle, tik pusė abiturientų patenka į aukštąsias mokyklas, patalpų-įrengimų trūkumas, etc.). Padarytą pažangą ar labai aiškius pozityvius aspektus, kaip, pavyzdžiui, vidurinių mokyklų mokinių skaičiaus išaugimo nuo 35,000 (1940/41 m.) iki 263,000 (1964/65 m.) V. B. praleidžia patylomis. Nors jis keliose vietose rodo susirūpinimą lietuvių specialistų ir mokslininkų kadrų augimu, tačiau niekur nepastebi, jog lietuvių studentų nuošimtis aukštose mokyklose yra žymiai aukštesnis (maždaug 15% - 20%), negu jis buvo nepriklausomybės laikais. 1963/64 m. Lietuvos aukštosiose mokyklose 88.3% studentų buvo lietuviai. Tai yra labai ryškus ir svarbus faktorius. Tiesa, reikia pastebėti, jog nuo to laiko, tas lietuvių nuošimtis yra sumažėjęs iki apie 80%. Žymiau pakilo žydų ir rusų tautybės studentų skaičius.

Tikriausiai yra sunku tikėtis bešališkumo, lyginant nepriklausomybės ir sovietinio laikotarpio pasiekimus, nes tiek dabartinėj Lietuvoj, tiek užsienio lietuvių tarpe objektyvus ir bešališkas vertinimas, ypač ten, kur reikia pripažinti priešiškos santvarkos pasėkmes ir kritikuoti savąją santvarką, yra ne tik nepriimtinas, bet dargi laikomas tam tikru nusikaltimu — išdavyste. Nors abi pusės tokią laikyseną motyvuoja patriotizmu — tėvynės meile, tačiau reikėtų suprasti, kad vienašališka oponuojamos santvarkos kritika yra daug mažiau veiksminga, negu teisingas ir bešališkas faktų įvertinimas. Vienašališka kritika ar puolimas duoda bet kuriai pusei morališką teisę tokį užsipuolimą atmesti kaip neteisingą ir nenuoširdų. Jei V. B. būtų pajėgęs vienu ir tuo pačiu mastu įvertinti nepriklausomo ir sovietinio laikotarpio atsiekimus, jei nepriklausomybės periode šalia pažangos jis būtų pamatęs ir socialinę nelygybę (pavyzdžiui, vidurinio mokslo prieinamume), jei šalia teisingai kritikuotinų aspektų sovietiniame periode jis būtų parodęs ir padarytą pažangą, tuomet jo straipsnio kritinės pastabos, adresuotos sovietiniam režimui Lietuvoje, būtų turėjusios didesnės jėgos, o gal net ir praktiško atgarsio.

Nelabai jau svaru argumentuoti, „kad sovietinė statistika *bijo užsiminti* apie nepriklausomybės laikų masines organizacijas, atlikusias milžinišką lietuvių tautos kultūros statybos darbą", jei autorius pats irgi „bijo" pripažinti kad bendro lavinimosi vidurinės mokyklos moksleivių skaičiumi nuo 1940 m. iki 1965/66 m. išaugo 8 kartus. Tiesa, jog tie moksleiviai yra perdaug sugrūsti, jog jie reaguoja mažai ir abejotinos kokybės Lietuvos istorijos, tačiau, kad bendrasis vidurinis mokymasis pasidarė 8 kartus daugiau prieinamas, yra labai svarbus ir didelis atsiekimas. Tiesa, jog maždaug pusė aukštųjų mokyklų studentų studijuoja neakivaizdiniu būdu ir vakarinėse skyriuose. Tiesa, jog tokio mokymosi formos kokybė yra žymiai žemesnė už pilno laiko studijas (tas reiškinys galioja ir ne tik Lietuvai, bet ir kitiems kraštams, įskaitant Vakarų Europą ir Šiaurės Ameriką). Nežiūrint viso to, neakivaizdinį ir vakarinį studijavimą yra netikslu vadinti tik kaip dalyvavimą „suaugusiųjų švietimo programoje". Didelį neakivaizdininkų skaičių nulemia piniglų taupymas ir, kaip teisingai autorius pastebėjo, patalpų stoka. Vieno specialisto paruošimas aukštosios mokyklos dieniname (pilno laiko) skyriuje kainuoja apie 5,000 rublių, neakivaizdiniame skyriuje — apie 2,300 rublių (neskaitant išlaidų mokslo pastatų kapitalinei statybai ir kapitaliniam remontui).

Vietoj sakius, kad yra „skandalinga", jog toks didelis nuošimtis Lietuvoje studijuoja neakivaizdiniu būdu, būtų geriau patikrinti, koks nuošimtis studentų kitose respublikose studijuoja tuo pat būdu, tuomet būtų aišku, ar Lietuva tuo atžvilgiu yra skriaudžiama.

Svarbiausia ir rimčiausia V. Banaičio sovietinio periodo kritika kaip tik ir galėjo būti švietimo ir kultūrinių sričių finansavimas — lėšų trūkumo klausimas. Tačiau ir čia reikia jautrumo, takto ir daugiau analizės bei palyginimo su kitomis respublikomis. Daugiau santūresniame ir objektyvesniame kontekste šis V. Banaičio argumentas galėjo būti daug svaresnis. Gaila, kad autorius pamiršo savo labai teisingą pastabą ar patarimą, duotą savo straipsnio gale. „Per mažai analizuodami padėtį, nežinojome visų sunkumų, nesugebėjome nustatyti, kuo, kur galima, kur ir kaip reikia padėti. *Nesame ir mes be kaltės*". Pabraukta pastos autoriaus.

Kaip pradžioje minėjau, ne maža dalis V. Banaičio pastabų ir išvadų yra teisingos, bet yra daug ir prasilenkimų su tiesa. Svarbesnius čia paminėjau. Nematau kaip galime pateisinti ir vartoti du standartus: lengvesnį ir lankstesnį pritaikant sau, o kitiems taikant labai griežtą ir aukštą matą. Net tėvynės meilė neturėtų pateisinti dvigubų standartų.

G. Procuta
Comparative Education Center
University of Chicago

LIETUVOS LAIVYNAS

RUSIŠKI PAVADINIMAI IR ĮGULOS

Viena iš didžiausių ir, *Tiesos* nuomone pati svarbiausia, Lietuvoje statyba šiuo metu vyksta Naujojoje Akmenėje. Ten esantis cemento fabrikas smarkiai plečiamas. 1968 metais fabrikas pagamino 852,000 tonų cemento. Šiuo metu, šalia veikiančių 4 gamybos linijų, statomos dar dvi. Antrosios linijos pajėgumas — 650,000 tonų per metus. Taigi, baigus šias statybas, fabrikas gamins maždaug 2 milijonus tonų cemento per metus. Norima pirmąją liniją užbaigti iki gegužės mėn., o antrąją — paskutinį metų ketvirtį. Statybos darbai tačiau atsilieka nuo planų. Todėl kovo mėn. pradžioje į N. Akmenę buvo pasiųstas partijos centro komiteto sekretorius A. Ferensas ir eilė kitų „vadovaujančių darbuotojų", užtikrinti, „kad numatytu laiku šalies statybininkams būtų pradėtas tiekti naujųjų linijų cementas".

1963 metais fabrike dirbo 1500 darbininkų. Šiuo metu (*Tiesa*, 1970.II.18) vien statybos darbuose dirba 1700 statybininkų. Toks nepaprastai didelis statybininkų skaičius rodo, kad cemento pareikalavimas Sov. Sąjungoje yra žymiai didesnis, negu jo gamyba, ir Akmenės fabriko išplėtimas Maskvai yra svarbus ir skubus. Jau ir šiuo metu fabrikas pagamina žymiai daugiau cemento pareikalavimas Sov. Sąjungoje yra žymiai didesnis, negu jo gamyba, ir Akmenės fabriko išplėtimas Maskvai yra svarbus ir skubus. Jau ir šiuo metu fabrikas pagamina žymiai daugiau cemento, negu jo suvartojama Lietuvoje. Nauji gamybiniai pajėgumai tenkins „didžiosios tėvynės" pareikalavimus.

Spartus naujos pramonės plėtimas Lietuvoje būtų naudingas ir reikalingas net ir tada, kai jos produkcija skiriama išvežti į kitus kraštus. Kartais tačiau nauja pramonė tarnauja ne krašto interesams, bet jo nenaudai. Visa eilė priežąsčių rodo, kad ir Akmenės cemento fabriko naujoji statyba šiuo metu Lietuvai nenaudinga:

1. Lietuvoje šiuo metu smarkiai trūksta darbo jėgos. Išplėtus fabriką, reikės importuoti darbininkus, tuo pačiu steigt naujas rusiškas mokyklas ir t.t.
2. Nežiūrint didelio butų trūkumo, gyvenamųjų namų statyba šiais metais planuojama tokia pat, kaip ir praeitais metais (*Tiesa*, 1970.III.21). Kadangi planai jau dabar vėluojasi, atrodo, kad naujų butų bus pastatyta net mažiau negu pernai. Ir priežastis — statybininkų ir statybinių medžiagų trūkumas.
3. Dėl perdidelių naujos pramonės plėtimo tempų nukenčia ypač švietimas ir gyventojų sveikatos apsauga. Faktas, kad praėjus 25 metams po karo pabaigos, net didžiausiuose miestuose, mokyklos dar dirba dviem, ar net trim pamainom, labai primena kolonialinių kraštų padėtį, kur taip pat fabrikai eksportui statomi pirmoje eilėje, gi mokyklų statyba yra antraeilis ar net trečiaeilis reikalas.
4. Net pati *Tiesa* (11970.III.24) pripažįsta, kad „pribrendo gyvybinis reikalas įsteigti respublikoje šiuolaikinį atstatomojo gydymo (reabilitacijos) centrą". Nesant respublikoje tokio reabilitacinio centro žymiai didesnis ligonių nuošimtis lieka invalidais ar mažiau darbingais. Prieš keletą metų sveikatos apsaugos ministerija užplanavo tokio gydomosios fizkultūros ir reabilitacijos centro statybą. Tačiau dabar atrodo, kad ši statyba nebus pradėta (nebefinansuojamas net darbo brėžinių paruošimas) dėl lėšų trūkumo. Naujiems fabrikams tačiau lėšų netrūksta.

———

Atominės elektrinės klausimą vėl kelia Ekonomikos instituto direktorius K. Meškauskas 1970.III.15 pasikalbėjime su *Tiesos* korespondentu. Naujų atominių jėgainių statybą Sov. Sąjungoje riboja atominio kuro (urano 235) trūkumas, todėl jos bus statomos tik tose srityse, kur trūksta vandens jėgos ir akmens anglių. Prie tokių sričių priklauso ir Gudija, Lietuva ir Latvija. Vilniaus pareigūnai siūlo atominę jėgainę statyti Lietuvoje, tačiau kolkas Maskva neatrodo linkusi jų siūlymais pasinaudoti.

Pasikalbėjime iškeltas ir Lietuvoje rastos naftos eksploatacijos klausimas. Nafta Lietuvoje labai aukštos kokybės. Be to, eksploatuoti galima jau tada, kai yra patvirtintų keliasdešimties milijonų tonų atsargų. Gi, K. Meškausko nuomone, jau neabejojama, kad naftos ištekliai Lietuvoje sudaro šimtus milijonų tonų. Taigi — pramoninės naftos verslovės Lietuvoje tikrai bus. Visa nelaimė, kad naftos klodai randasi vakarinėje Lietuvoje, pajūryje ir po Baltijos jūra. Todėl dabar ekonomistai svarsto, ar apsimoka naftos gręžimus vykdyti pačiame pajūryje, ir tuo pačiu nepataisomai sužaloti Palangos ir Neringos kurortus.

Daug metų geografijos vadovėliai mums tvirtino, kad Lietuvos žemė neturtinga gamtos turtais. Tačiau atrodo, kad naujai rasti gamtos turtai lietuvių labai nedžiugina. O Palangos ir Neringos laukia labai užteršta ateitis...

———

K. Meškauskas taipgi pastebi, kad pramonės augimas 1970-80 metų laikotarpyje turės sulėtėti, svarbiausia dėl darbo jėgos trūkumo. Nenumatoma naujų pramonės šakų steigimo — bus plečiamos tik jau dabar išvystytos sritys: laivų statyba, elektronika, maisto pramonė, chemijos ir mašinų gamyba.

Liūdnas likimas laukia Lietuvos miestelių. Iš 144 šiuo metu esančių miestų ir miestelių, 77 turi mažiau negu 5 tūkstančius gyventojų. Planuotojai numato dešimt didelių regioninių centrų (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Alytus, Marijampolė, Utena, Jurbarkas ir Plungė). Kiti didesni miestai bus paversti pramoniniais šių centrų palydovais, su stambių įmonių skyriais ir žaliavų pirminio perdirbimo įmonėmis. Mažesnių miestelių laukia toks pat likimas, kaip kad jau atsitiko Vilkijai, Šeduvai, Kavarskui ir kitoms urbanizacijos „aukoms".

———

Šilalės rajono *Artojas*, kaip ir visi kiti rajoniniai Lietuvos laikraščiai — retas svečias užjūryje. Jiems mat nevalia „emigruoti už didžiosios tėvynės sienų". Šie laikraštėliai maži — keturių *Akiračių* formato puslapių — skirti pranešimams apie rajono žemės ūkio darbus, vietinės pramonės kasdienines smulkmenas, partijos veiklą ir, be abejo, parapijinei partijos propagandai. Pasitaiko tačiau retkarčiais ir juose įdomesnių dalykėlių. Praeitų metų gegužės 22 dienos *Artojas* praneša apie iškilmes Dariaus ir Girėno tėviškėse. Gegužės 9 į Rubiškes (dabar vadinamą Dariaus kaimą) Klaipėdos rajone suvažiavo kraštotyrininkai, darbininkai, studentai iš įvairių Lituvos kampų. Lygiame lauke entuziastai su kastuvais ir karučiais supylė 3 metrų aukščio pilkapį ir šalia jo iškalė akmens aukurą ir paminklinį stulpą. S. Dariaus gimtojoje sodyboje pastatų nebėra. Todėl entuziastai atkasė namo pamatus, išmūrijo akmeninę sieną ir įtvirtino paminklinę lentą: „Atlanto nugalėtojo Stepono Dariaus gimtinė 1896-1933".

Sekančią dieną šimtai žmonių suvažiavo į Vytogalą (Šilalės raj.) — St. Girėno tėviškę. Žemdirbiai su traktoriais atvilko akmenį, ant kurio akmenskaldžiai pritvirtino marmuro lentą: „Atlanto nugalėtojo Stasio Girėno gimtinė 1893-1933". Vakarais prie fakelų šviesos ir kanklių muzikos vyko paminklų atidarymo iškilmės.

Paminklai, pastatyti žemdirbių ir studentų rankomis, nepriimtuojami. Ir honorarų valdžia už juos nemoka. Ir mes dėkingi *Artojo* laikraščiui už informaciją apie paminklus, kurie statomi ne už pinigus...

———

Pergalėje užtikome truputį žinių apie tai, ką skaito jauni (20-30 metų) Lietuvos žmonės. 210 respublikinės bibliotekos skaitytojų buvo suskirstyti į tris lygias grupes:

1. darbininkai ir tarnautojai, baigę (ar nebaigę) vidurinę mokyklą
2. tiksliųjų mokslų specialistai arba studentai
3. meno ir literatūros specialistai (didesnė pusė su aukštuoju išsilavinimu)

Pirmosios grupės skaitytojai neina į biblioteką kelti kvalifikacijos. Jiems biblioteka yra bendro lavinimosi centras. Daugiau negu pusė antrosios grupės skaitytojų mokymąsi nurodo kaip pagrindinį bibliotekos lankymo tikslą. Trečiosios grupės beveik pusė skaitytojų eina į biblioteką tikslu kelti savo kvalifikaciją.

Pirmoje grupėje grožinė literatūra sudaro 22.3% perskaitytų knygų, literatūra apie meną 1.5%, kita literatūra — 76.4%.

Antrojoje grupėje — grožinė literatūra 58.7%, literatūra apie meną 29.6%, kita literatūra — 11.7%.

Trečioje grupėje — grožinė literatūra 43.3%, literatūra apie meną 55.2%, kita literatūra 1.5%.

Paminklinis stulpas — Dariui ir Girėnui

Pirmojoje grupėje vyrauja lietuvių autorių knygos (40.9%). Antrosios grupės didesnė pusė perskaitytų knygų sudaro užsienio (ne TSRS) autoriai. Trečioje grupėje taip pat vyrauja užsienio literatūra (40.4%) ir lietuvių literatūra (25%). Pirmojoje grupėje labiausiai skaitomi rašytojai — V. Žilinskaitė, J. Mikelinskas, J. Baltušis, J. Kazakovas, D. Bednas, M. Gorkis, A. Diuma, J. Hašekas, Main Ridas, V. Lacis, T. Tabidzė.

Antrojoje grupėje — Maironis, J. Degutytė, A. Maldonis, A. Bieliauskas, M. Lermontovas, A. Blokas, K. Paustovskis, E. Hemingvejus, E. Sinkleris, Kobo Abė, A. Sent-Egziuperi, S. Cveigas, Č. Dikensas, S. Moemas. Trečiojoje grupėje — K. Binkis, J. Marcinkevičius, M. Sluckis, R. Lankauskas, rusų autoriai — I. Erenburgas, A. Tolstojus, E. Javtušenka, S. Jeseninas, ir užsieniečiai — R. Rolandas, V. Faulkneris, Č. Dikensas, Kobo Abė, Z. Simeanas, L. Foichtvangeris.

Paskutiniųjų metų reikšmingiausiu kūriniu dauguma skaitytojų laiko Kobo Abės „Moterį smėlynuose" ir J. Marcinkevičiaus „Mindaugą".

Prieš maždaug metus laiko buvo „įsteigtas" Lietuvos prekybinis laivynas — 19 rusiškų laivų su rusiškais pavadinimais. Net *Tiesa* kovo menesį truputį paraudo ir nedrąsiai prasitarė — ar negalima būtų tuos laivus perkrikštyti lietuviškais vardais. Kol kas tokių krikštynų nebuvo, ir „lietuviški" laivai tebeplaukioja su „patriotiškom graždankom", o kaip bus toliau, parodys ateitis. Jūrininkų tarpe jau pradeda atsirasti ir viena kita lietuviška pavardė, o spaudoje užuominų apie reikalą steigti jūrininkystės mokyklą, ruošti savus kadrus...

(zvr)

Tą savaitę supylė pilkapį — ne už viršvalandžius

SUSIPAŽINIMUI

VYTAUTAS KUBILIUS

Dar taip neseniai tekdavo girdėti teigiant, kad Lietuvoje mažų mažiausia yra du verti dėmesio nauji literatūros kritikai: Jonas Lankutis ir Vytautas Kubilius. Paskutiniais metais padėtis žymiai pasikeitė; išaugo naujų gerai kvalifikuotų ir kūrybingų literatūros mokslo ir kritikos specialistų. Kaip pavyzdžiu galima paminėti aštuonių autorių neeilinę knygą „Šiuolaikinės lietuvių literatūros bruožai" (1969), kur išskyrus V. Kubilių (g. 1928), visi yra taip vadinamos jaunosios kartos atstovai. Tačiau, gal būt, nesuklysiu sakydamas, jog nei vienas iš naujųjų kol kas dar neprilygo Kubiliaus erudicijai, jo estetiniam suvokimui, giliai ir taikliai kūrinio analizei.

V. Kubilius pradėjo reikštis kritikoje dar būdamas Vilniaus universiteto studentu, o nuo 1955 m., dirbdamas mokslinių bendradarbiu Lietuvių kalbos ir literatūros institute, pasireiškė kaip kruopštus, įžvalgus, reiklus kritikas. Jis daugiausia reiškiasi dviejose plotmėse — mokslinio tyrinėjimo darbais ir esejinio pobūdžio kritikos straipsniais.

Pirmajai grupei priskirtina jo kandidatinė disertacija „Revoliucinė lietuvių poezija 1890-1907 metais" (1955), kur nagrinėja J. Mačio-Kėkšto, Jovaro, J. Baltrušaičio-Mėmelės, J. Biliūno ir kit. poeziją bei jos „revoliucinę" raidą. Apybraiža „Teofilis Tilvytis" (1956) apžvelgia, nors neišvengdamas panegirikos, Tilvyčio literatūrinį bei gyvenimo kelią. Rimtesnį įspūdį palieka monografija „Julius Janonis" (1962), išsamiau atskleidžianti poeto kūrybos ir pasaulėžiūros raidą. Paminėtinas straipsnis apie lietuvių poeziją 1956-1966 m., atspausdintas „Lietuvių literatūros istorijos" IV tome. Čia šalia tradicinių — jausmo žemei ir romantinės — krypčių, Kubilius išskiria tris visai naujas: poezijos intelektualėjimą, psichologinę autoanalizę ir polinkį į konkretumą ir daiktiškumą. Iš jo darbų įvairiose komisijose (rinkinių sudaryme) pažymėtinas Jurgio Baltrušaičio lietuviškos poezijos parengimas („Jurgis Baltrušaitis", 1967).

Kritikos straipsniai, kurių dauguma išleisti dviejuose rinkiniuose — „Mūsų rašytojai" (1958) ir „Naujų kelių ieškant" (1964) — pasižymi gana savitu braižu, atskleidžia kritiko individualybę ir estetines pažiūras. Nors neišvengta pradedančiam būdingų lėkštokų teiginių ir svetimų įtakų, rinkinys „Mūsų rašytojai" buvo to meto kritikoje naujas žodis. Pvz., studijinis straipsnis apie Sruogos lyrinę ir draminę kūrybą, tada iššaukęs aštroką kritiką, iki šiol tebėra nepralenktas išsamumu ir įžvalgumu. Nagrinėdamas tuolaikinę literatūrą, Kubilius kreipia ypatingesnį dėmesį į stilistines, žanrines problemas, kas iki tol buvo palikta nuošalyje. Analizuodamas kūrinį dalykiškai ir pagrįsdamas teiginius konkrečiais pavyzdžiais, jis aptaria daugiau teigiamus ir naujus reiškinius; kiek atlaidžiau pažiūri į kūrinio neigiamybes. Kritiko reiklumas išryškėja daugumoje išvadose, kad rašytojai „nebijotų dvasinio žmogaus sudėtingumo", siektų „gilesnio idėjinio aistringumo", vengtų iliustratyviškumo, statiškumo ir pan. Kartais atrodo, kad jam stokoja drąsos ir kad jis apsiriboja, iškeldamas menkų meniškai kūrinių naujoves, o bendrose pastabose, tarytum kalbėtų ne apie tą kūrinį, pabrėžia, kad kūrinys „negali būti meniškas be emocinės gyvybės, be gyvo, aiškaus jausmų nuspalvinto autoriaus santykio, cementuojančio visą medžiagą". (p. 187).

Rinkinys „Naujų kelių ieškant" jau rodo pilnai subrendusį ir drąsų kritiką. Tai ypač liudija nuodugni analizė studijiniuose straipsniuose apie Binkio poeziją, dramatizmą Putino lyrikoje ir Borutos lyriką bei romaną. Tolygiai pasigėrėtinas kritiko pajėgumas suvokti naujus kūrinio bruožus, susekti kryptis jaunesniųjų rašytojų kūryboje, per kūrinio prizmę pažvelgti į gyvenimo reiškinius, perteikti kūrinio atmosferą ir padėti skaitytojui giliau suprasti kūrinį. Kur kas daugiau šiame rinkinyje kreipiama dėmesio į pačią kūrinio meninę vertę. Aptardamas stilistines naujoves novelės žanre ir įžiūrėdamas novelistų pastangas skverbtis į „atskirą asmenybę, jos pergyvenimus, jos vidinę istoriją", jis pasigenda opiųjų dabarties problemų, dramatiškų įvykių. Esą, apstoka susmulkintų, lokališkų išgyvenimų, susentimentalinto poetiškumo bei sauso racionalizmo. Nežiūrint, kiek novelė yra atsinaujinusi ir sustiprėjusi, dar nesą lygių Venclovos novelei „Naktis" ar Cvirkos „Kasdienės istorijos". Tolygiai reikliai vertina paskutiniųjų metų poeziją, užėmusią pirmaujantį vaidmenį tuolaikinėje literatūroje. Į ją „atėjęs jausmas", atsiradusi potekstė bei gilesnė mintis, bet ypač taip vadinamoje intelektualinėje poezijoje mintis imanti „atskilti nuo pojūčių", „vietomis atskiri fragmentai groja kiekvienas sau", be „pergyvenimų", vidinio degimo". Iš keletos aptartų tuolaikinių poemų Kubilius išskiria tik J. Marcinkevičiaus poemą „Kraujas ir pelenai" (1960), kurioje, esą, darniai susintetizuoti lyriniai, epiniai ir dramatizmo bruožai.

Paskutinioji Kubiliaus knyga „Salomėjos Neries lyrika" (1968) yra savičiausias jo darbas. Ji nėra nei tradicinio pobūdžio monografija, nei kritikos straipsnių rinkinys. Trimis atskirais etiudais jis atkuria Neries pasaulėjautą ir jos pasaulėvaizdį. Analizuodamas Neries romantiškus, lyrinius ir dramatinius kūrybos aspektus, Kubilius sugretina juos su panašiais reiškiniais šiuolaikinėje lietuvių poezijoje ir pasaulinėje literatūroje, tuo pateikdamas plačiai aprėptą vaizdą. Neries, kaip kūrėjos ir žmogaus, konfliktai bei dramatizmas jau buvo kitų kritikų, nors ir apybraižiškai, paliesti, tačiau ją, esančią daugumoje romantikę ir lyrikę, pokario kritikai „be didelių svyravimų patalpino į realizmo stovyklą, kur ji atsidūrė greta K. Donelaičio ir Žemaitės. Čia jai buvo šalta ir nejauku, kaip ne to lizdo paukštei" (p. 7). Kubilius Nerį tarsi reabilituoja, pabrėždamas, kad jos kūryba „ne materialinės tikrovės atspindėjimo ir atgiminimo aktas, o kažkas žymiai daugiau. Svajonės skrydis. Pasakos lūkestis. Džiaugsmo nuostaba" (p. 60).

Išsamioje studijoje „Romantizmo likimas" („Šiuolaikinės lietuvių literatūros bruožai", pp. 401-450) Kubilius ne tik tęsia romantinių tendencijų nagrinėjimą, bet argumentuotai pabrėžia jų būtinumą ir sovietinėje lietuvių literatūroje. Tai pirmas platesnis kritikos darbas pokario lietuvių literatūroje, pateikiant Putino, Sruogos, Borutos ir Neries romantinės kūrybos gilų apibendrinimą bei jos įvertinimą. Šiuolaikinėje lietuvių literatūroje jis neranda grynai romantinės pasaulėjautos, o daugiau atskirus tonus, nuotaikas, fragmentus. Stilistiniu atžvilgiu romantinio polėkio rašytojai dar nesą sukūrę, išskyrus su tam tikromis išimtimis Mieželaitį, Sluckį ir Vaičiūnaitę, savitesnio, organiško romantinio braižo; daugumoje poetiniai vaizdžiai tekste tesą kaip ornamentai, kaip „poetizuota retorika", „puošni daugžodystė" ir pan.

Kubilius nėra kabinetinis literatūros kritikas, nes ne kartą dalyvavo įvairiose literatūrinėse diskusijose, pasisakymuose, o dažnai jis pradėjo eilę kontroversiškesnių dialogų gana ramiame lietuvių kritinės gyvenime. Pvz., apie 1956-1960 metus lietuvių poezijai grįžus iš retorikos ir publicistikos lankų, naująją poeziją bandyta aptarti kaip kažką naujo, duodant net tokius terminus, kaip „intelektualinė, „mastančioji" ir pan. O Kubilius, nagrinėdamas Baltakio, Degutytės, Maldonio, Marcinkevičiaus, Mieželaičio poeziją, įrodė, kad poezijoje vėl įsipilietina mintis bei subtilesni apibendrinimai, perkošti per poeto jausmų ir emocijų prizmę. Tačiau Kubilius laiko, kad tikrai nauja, bet ginčytina buvo „intelektualinėje" poezijoje žinomų tiesų deklaravimas, bendri samprotavimai, talpi mintis „be poetinės spyruoklės", išties eiliuoti gabalai „gimę tik galvoje", o ne perėję „per vidinius sielos kanalus".

Kilus ginčams tarp „novatorių" ir „konservatorių" dėl naujųjų literatūrinių apraiškų ir ypač jų vertinimo kriterijų, Kubilius sistematingai ir įtikinančiai įrodinėja, kad netikslu žiūrėti į naująją kūrybą iš pokario literatūros pozicijų ir jai taikyti pokaryje vyravusias vertinimo schemas. Pvz., publicistinė kritika, pasižymėjusi „komandiniu tonu" ir dogmatizmu, nepajėgianti atskleisti kūrinio meninės vertės. Akademinė kritika, žvelgianti į kūrybą iš „teoretinių aukštumų", per daug atitraukta nuo kasdienybės ir žmogaus. Bendrai, dabartinė kritika užsiimanti daugiau literatūros proceso komentavimu, daug ką atlaidžiai pateisinanti. Kritikai daugiausia kalba apie „autoriaus sumanymą, tik visokiais būdais stengiasi išaiškinti tai, ką autorius norėjo pasakyti, o kaip jis tai pasakė, kokia šio kūrinio meninė vertė — tai paliekama spręsti vargšui skaitytojui" (*Literatūra ir menas*, nr. 32, 1968). Kritiką Kubilius supranta pagrįstą gilia objektyvia kūrinio analize su plačiais apibendrinimais, vedančią ne tik skaitytoją, bet ir rašytoją. Kritika — tai savotiškas kūrybos aktas, kur „dalyvauja visos žmogaus jėgos: intelektas, emocijos, gyvenimo patirtis, fantazija, estetinis jausmas" („Naujų kelių ieškant, p. 177). Kritikas, neturintis estetinio jausmo, „vaikštąs literatūroje kaip aklas — įsikibęs į svetimas, autoritetingas nuomones" (t. p.). Reikią tiesos „apie kiekvieną kūrinį — be atsargaus apsižvalgymo ir duosnių avansų" (*Literatūra ir menas*, nr. 2, 1966).

Tai nėra Kubiliaus tik teoretiniai teiginiai bei pamokymai, nes, pvz., vertindamas taip vadinamą „sąmonės srauto" romaną, jis neapsižvalgė ir niekam, net „šios dienos klasikams" nedavė jokio „avanso". Išliaupsintuose Alf. Bieliausko ir M. Sluckio romanuose Kubilius neranda „tekančios, perdėm psichologizuotos kalbos būdo, pakankamai natūralaus lietuviško stilistinio pagrindo... Naujasis romanas dar nėra pakankamai sintetiškas ir organiškas junginys, kad esama forma ne visada yra natūralaus dvasinio ir kultūrinio išsivystymo produktas, kad mes visi per jėgą braunamės į avangardistus ir novatorius, ne visada turėdami tam pakankamai dvasinio potencialo" (*Pergalė*, nr. 12, 1968). Taiklus ir neįprastai atviras romanų bei „vidinio monologo" vertinimas iššaukė aštrias diskusijas, kad net paliestieji autoriai išsišiedę išėjo į ringą. Tačiau Kubilius pasiliko prie savo nuomonės, teigdamas, kad jam, kaip kritikui, visų pirma rūpi romano meninė kokybė, o ne autorių užmojai ar jų ideologiniai argumentai. „Giedodami ,Laudamus' naujiesiems kūriniams už jų drąsią tematiką ir novatoriškus eksperimentus, bet visiškai nekvalifikuodami jų kaip meninės visumos, kaip meninės vertybės, mes stabdome savo literatūros meninį augimą" (*Pergalė*, nr. 12, 1968).

J. Vėlaikis

Pradėjau spausdintis 1949 m. Išleidau kelias kritikos knygeles.

Literatūroje bandau ieškoti žmogiškumo, o rašytojuje gyvo žmogaus. Esu įsitikinęs, kad literatūra negali būti suprasta ir pažinta vien sociologiniais ar filosofiniais metodais. Betarpiškas estetinis kūrinio išgyvenimas man tebėra svarbiausias kritinės analizės momentas.

Iš kritikos reikalaujama, kad ji žygiuotų literatūros proceso priešakyje ir komanduotų kaip kuopos viršila — kairę, dešinę, pirštu baksnotų į labiausiai reikalingas temas ir rekomenduotų geriausius meninio sprendimo būdus. Šį uždavinį sunku išspręsti aprioriškai, nes gyvąjį, visada pakankamai stichišką, nuo besikeičiančių sąlygų ir kūrybinių individualybių priklausantį literatūros procesą vargu ar pavyks kada nors tiksliai „užprogramuoti". Kritika galėtų vaisingai veikti literatūros eigą, dažniau susimąstydama, paabejodama, reikliau ieškodama tikrų meninių vertybių. Šiandieninei mūsų kritikai ypač kenkia pataikavimas pagarsėjusiems vardams, panegyriškas tonas. Reikia rimtos ir objektyvios analizės. Reikia tiesos apie kiekvieną kūrinį — be atsargaus apsižvalgymo ir dosnių avansų. Kritika, man rodos, turi būti literatūros proceso pagrindiniu oponentu, sąžiningu jos vertybių, kelių ir galimybių tikrintoju.

Rašydamas apie literatūrą, noriu likti bent truputėlį nepriklausomas nuo konjunktūros ir mados, tačiau ne visada tai pavyksta. Ne kartą esu nusivylęs kritiko darbo prasmingumu. Bet atsargoje paprastai lieka vienas argumentas, vardan kurio vėl imi rašyti, — reikia skiepyti meilę lietuviškam meniniam žodžiui, reikia rūpintis jo augimu, sveikata ir ateitimi.

1966.X.19 V. Kubilius

Tarybų Lietuvos rašytojai, 1967, psl. 464

IŠTRAUKOS IŠ V. KUBILIAUS STRAIPSNIŲ

APIE KRITIKĄ

...Lietuvių literatūros moksle taip pat bandoma atsisakyti panoraminio apžvalgiškumo ir vandeningo teoretizavimo. Bendrų teorinių samprotavimų perprodukcija — ryškiausia beveik visų mūsų visuomeninių mokslų bėda. Tuo tarpu bet kuris mokslas prasideda nuo konkretaus fakto analizės, ir kuo ši analizė gilesnė, tuo pilniau atsiveria visa tarpusavio jungčių ir priežasčių dinamika.

Toks grįžimas prie atskiro fakto analizės ryškiausiai atsispindi V. Zaborskaitės knygose „Eilėraščio menas" ir „Šimtas literatūros mįslių". Autorė pasakoja apie atskirus lietuvių literatūrinio gyvenimo epizodus, atrodo, lyg atsitiktinai pasirinkus, apie atskirus eilėraščius, ne visada pačius programiškiausius. Bet kiekvieno kūrinio ląstelėje ji įžvelgia sudėtingus literatūros tarpusavio ryšius, pagrindi-

BENDRUOMENĖ

AR LIAUDIES PARTIJA IŠKILS?

Tavęs tuoj nebus. Taip palinkėjo dr. Vl. Šimaitis Broniui Nainiui. Pirmasis jų sėdi nuo lietuviškosios visuomenės nuotaikų nepriklausančioje ALTos nario kėdėje ir yra atsakingas ne išeivijos lietuviams, nebent tik kitiems tos tarybos nariams. Antrasis, jau treti metai JAV LB CV pirmininkas, gegužės mėnesį veda JAV lietuvių liaudį į visuotinius rinkimus, kurie gali jį patį pakeisti kuo kitu. Net jeigu išsipildytų šis lietuviško „establišmento" troškimas, Nainio vadovauta Lietuvių Bendruomenė jo kadencijos metu yra tapusi liaudies partija.

Šio 1951 m. įsteigto Pasaulio Lietuvių Bendruomenės padalinio tikruoju pradininku buvo Stasio Barzduko centro valdyba. Ji buvo išdava pirmųjų JAV LB rinkimų 1955 m., kurie sėkmingiausi buvo tarybon kandidatavusiems Lietuvių Fronto ir Tautinės Sąjungos nariams. Šios abidvi grupės tuo metu buvo išstojusios iš VLIKo, tad ir VLIKo kadaise sugalvotoji Bendruomenė jau nuo tada jautėsi pabrėžtinai savarankiška. Tie daugiau ar mažiau taktiški, bet šalti santykiai su VLIKu, o taip pat ir su ALTa nesikeitė ir 1961-67 m. į CV atėjus Jonui Jasaičiui. Netekęs kadaise turėtos frontininkų paramos, Jasaitis labiau pasikliovė tautininkų parama. CV-ą perėmus Nainiui, opozicijoje likę Jasaitis su tautininkais užmiršo kadaise skelbtą ambiciją atstovauti visą nepartinę ir antipartinę išeivijos visuomenę suburtą Bendruomenėje. 1969 m. LB tarybos sesijoje, nors ir su tarybos narių mandatais, jie jau atstovavo ALTos interesus.

Dabartinė valdyba per trejus metus nesulaukė tikros parlamentarinei sistemai būtinos opozicijos, kuri būtų nedemagogiškai kritikavusi valdybos darbą ir siūliusi alternatyvas jos veiklai. Opozicijos prasmingumu suabejojo ir patys šios valdybos oponentai: Jasaitis tuoj po nusodinimo iš LB posto dar 1967 m. užėmė vietą ALTos centriniame organe, o dr. L. Kriaučeliūnas tokį pat postą pasirūpino šiais metais, gi šiemetinius rinkimus antinainiška opozicija ragina iš viso boikotuoti.

Nainio kadencija centro valdyboje prasidėjo su 5 mėnesių pavėlavimu: Jasaičio valdyba ne tik užtęsė naujai išrinktos V-sios tarybos sušaukimą sesijon, bet dėjo pastangų pratęsti savo galias ir po naujosios tarybos išrinkimo. Nainio valdyba, kaip ir Barzduko ar Jasaičio, yra mažumų valdyba politinio narių priklausymo atžvilgiu: daugiausiai tai mažai iki tol politinių grupių eksponuoti žmonės.

Netrukus po Jaunimo kongreso atėjusi JAV LB valdyba negalėjo nematyti priaugusios naujos išeivių profesionalų generacijos, Bendruomenės rėmuose pirmąkart prabilusios per tą kongresą. Praėjusioms valdyboms ši generacija būdavo reikalinga nebent tautinių šokių švenčių arenose. Kiek jos pažiūros ir poelgiai galėjo būti nepatogūs Bendruomenės funkcionieriams, pasirodė krepšininkams važiuojant į Lietuvą. Bendruomenės tarybos nariai nors ir nenoromis buvo verčiami pasirašyti viešą sportininkų smerkimą. Nainio valdyba su šia generacija susitiko neutralioje žemėje — profesinėje srityje. JAV LB buvo paslaugiu reikalų vedėju autonomiškam jaunesniųjų lietuvių mokslininkų susitikimui Mokslo ir kūrybos simpoziume praėjusį rudenį. Bendruomenė apsiėmė išleisti ir to simpoziumo darbus. Kitą dar jaunesnio jaunimo sąskrydį centro valdyba ruošia šį gegužės mėnesį.

Riboje tarp dviejų sričių yra dr. T. Remeikio Bendruomenės pavedimu ruošiamas Lietuvos okupacijos dokumentacijos veikalas. Jis yra ne tik jaunesnės kartos profesoriaus mokslo darbas, bet ir pakilesnio lygio propagandinė medžiaga. Sušlubavus ALTos organizacinei mašinai ir pasisiūlius talkon populiaraus žanro politikui Leonardui Valiukui, šios Vasario 16 proga amerikiečių spaudą gausiai informavo jau L. Valiuko vadovaujama JAV LB informacijos komisija.

Su Jono Kavaliūno atėjimu į CV, švietimo vedėjus pirmą kartą šis darbas atliekamas profesiniu lygiu. (Žiūr. *Akiračių* 1969 8 nr.) Teigiamo įvertinimo verta ir Kultūros fondo sritis: nors jos vedėjas Anatolijus Kairys yra pasigarsinęs ekstremistinėmis deklaracijomis, o jo ruošiami festivaliai vaidina jo parašytus veikalus, jo veikla yra tiek plati, kad ir priedėliai prie šių kairišku apraišku yra verti teigiamo žodžio.

Įprastinėje bendruomeniškoje veikloje— šokių ir dainų šventėse Nainiui iki šiol pavykdavo išvengti tipiškų Jasaičio ruošų švenčių palydovų — kelis metus nusitęsiančių piniginių atsiskaitymų. 1971 m. dainų šventei yra jau išspausdinti repertuarai ir jau pradėta ruoša 1972 m. tautinių šokių šventei.

1968 jubiliejiniais metais Nainio valdyba buvo įėjusi į Jungtinį finansų komitetą bendram lėšų telkimui su ALTa ir VLIKu. Nė vienas iš jo dalyvių nebuvo patenkintas to komiteto rezultatais: Bendruomenė — kitų partnerių darbštumu, o aniedu — Bendruomenės duosnumu. Lėšų klausimas ir toliau buvo didžiausia kliūtimi trijų veiksnių sutarimui:

Šio pavasario rinkimai praeis ženkle klausimo, apie kurį Amerikos žemyne lietuviai nedrįsta kalbėti: bendravimo su kraštu. Kitur šis klausimas jau išspręstas: šalia spausdiname Vokietijos lietuvių bendruomenės rezoliuciją, kuri ir Amerikos lietuviams galėtų rodyti išeitį iš dabartinės hipokrizijos ir isterijos.

Rinkimų klausimu bus rašoma ir sekančiame numeryje.

---

nio lietuvių literatūros proceso apraiškas, sukurdama fragmentišką, bet pakankamai ryškią ir įspūdingą pagrindinių lietuvių literatūros raidos momentų paveikslą. Toks visiškai konkretus nagrinėjimo būdas su lengvais impresionistiniais ekskursais į įvairias estetikos, literatūros teorijos ir istorijos sritis, iš tiesų tampąs sinchronišku nagrinėjimo būdu, — yra labai patrauklus.

Kova prieš formalizmą, prasidėjusi Lietuvoje pokario metais ir atvaryta iki visiško formos vaidmens paneigimo, iš mūsų literatūros mokslo ir kritikos išgujo žanro, poetikos, eilėdaros, apskritai visų tų kūrinio elementų ir sferų, kurių negalima tiesiogiai suvesti į turinį, nagrinėjimą. Išnyko tokio nagrinėjimo tradicijos, formos suvokimo ir pajutimo kultūra, kūrinio matavimo pagal jo meninę kokybę kriterijai. Literatūros mokslo darbuose kūrinys ėmė egzistuoti tik kaip tam tikrų idėjų suma, o visas nagrinėjimas sueidavo į pusiau ekonominį, ideologinį, pusiau emocinį komentavimą. Tokį vienpusišką nukrypimą nuo marksistinės metodologijos, suvokiančios kūrinį turinio ir formos vienybėje, tenka dabar skubiai taisyti, jei nenorim, kad mūsų literatūros mokslas ir kritika savo nagrinėjimo metodais liktų primityvumo stadijoje.

Kalbant apie naujus literatūros mokslo metodus, reikėtų paminėti ir pastangas pagrįsti tikru moksliniu objektyvumu sociologinį literatūros vertinimo aspektą. Pokario metais sociologinis literatūros tyrinėjimas, kaip žinom, buvo sukompromituotas — plikos, abstrakčios, neretai utopinės klasinių santykių schemos buvo perkeliamos į literatūrą, pagal jas nusakoma kūrinio vertė; literatūros gretinimai su tikrove turėjo scholastinį pobūdį, nes nei pati tikrovė, nei jos atspindžiai literatūroje nebūdavo rimtai ir dalykiškai

Literatūros moksle iki šiol vyravo subjektyvus tyrinėtojo skonis, jo individualių estetinių sprendimų sauvalė, impresionistinis savo įspūdžių išliejimas ar medžiaga nepagrįstų teorinių samprotavimų dogmatizmas. Kūrinio esmės buvo ieškoma intuityviai, nenagrinėjant jo mechanizmo. Tokį kaltinimą meta struktūralistai tradicinėms literatūros mokslo kryptims. Reikia rasti objektyvius kriterijus ir tikslius terminus, kurie gali susidaryti tik tada, kai menas bus suvestas į tam tikrus modelius, struktūras, kai kūrybinės intuicijos pasaulį pavyks formalizuoti, kaip buvo formalizuota daugelis kitų žmogaus veiklos sričių. Pirmutinis uždavinys yra įžvelgti tokius pirminius literatūros elementus, kurie kartojasi visų rašytojų kūryboje, tokias struktūras, kurios sudaro literatūros pagrindą, ir tokiu būdu įeiti į literatūrą ne iš lauko, kaip darė ligšioliniai metodai...

Pergalė, nr. 7, 1969

APIE POEZIJĄ

O ten, kur krinta poeto emocijų kibirkštys, kur vidinio pergyvenimo pulsavimas formuoja eilėraščio struktūrą ir ritmiką, nelieka vietos proziško aprašinėjimo dykumoms ir šaltos retorikos trenksmui. Dabartinės mūsų lyrikos arsenale užtiksi trapų romantinį atsidūsėjimą ir temperamentingą realistinį štrichą, drąsų sąlygiškumą ir sodrų epikos vaizdingumą, rūstų dramatizmą ir šventadienišką spalvų giedrumą, painius asociacijų junginius ir santūrų pasakojimo lakoniškumą. Per keletą paskutiniųjų metų mūsų lyrika modernizavo savo poetiką ir eilėdarą, įsisavino ir išbandė šiuolaikines poetinės išraiškos priemones, ieškodama tampresnių kontaktų su savo amžininko galvojimo ir jutimo būdu.

O kas toliau? Argi mūsų poezijos balanse visiškai nėra deficito?.. Na tai baikim aplodismentus ir bent keliais žodžiais nužymėkim silpnuosius mūsų lyrikos punktus ir jos artimiausių dienų darbo programą. Tik nereikia komandų, griežtų, rėksmingų ir visiems privalomų, nuo kurių literatūra pakankamai prisikentėjo.

Prisiglausk prie gimtosios žemės, pasiklausyk jos balso, ateinančio iš geležies klodų ir amžių glūdumos, suimk į savo mintį ir vaizdus jos likimą, rūpesčius ir spalvas, nes šita žemė — tavo lopšys ir tavo sakykla, o mūsų mieloji poezija! Šitaip kreipiasi į dabartinę lyriką Just. Marcinkevičius poemoje „Donelaitis". Ir aš savo sausai gergždžiantį kritiko balsą noriu prijungti prie šitos aistringos poeto kalbos.

Per pastaruosius metus mūsų lyrika atsikratė provincinio uždarumo. Tegu poezijos ekrane ir toliau švyti svetimų miestų ir šalių panoramos! Tegu mūsų poetai ir toliau jaučia gėlą ir skausmingą atsakomybę už kiekvieną nekaltai pralieto kraujo lašą, kiekvieną neteisybės ir niekšybės aktą, kuriame žemės kampelyje jis beįvyktų! Tegu mūsų lyrika ir toliau turtėja kitų tautų kultūros pradmenimis ir ornamentais! Norėtųsi tik vieno, — kad didžiojo pasaulio kvadratai ir Paukščių tako šviesa pereitų lietuviškos šilainės sluoksnelį, lietuviško jutimo prizmę, tiesa, smarkiai pasikeitusią tarybiniais metais. Jei gimtosios žemės sauja surišta į mazgelį, visą laiką trankys mūsų poezijos širdį, kaip kitados trankė linksmam ir drąsiam Ulenšpigeliui pelenų žiupsnelis, ji nugalės eilėraščio faktūros išblukimą, subabstraktėjimą, išsekimą joje nacionalinių tradicijų, kurias, aišku, reikia novatoriškai vystyti, o ne paversti meninio konservatyvumo dogmomis.

Atrama akmenuotoje ir smėlėtoje tėvų žemėje, sąlytis su gyvenimo šiokiadieniais, realių žmogaus jutimų intakai mūsų lyriką galėtų ištraukti iš daugiažodiškumo dangoraižių, puošnios barokinės ornamentikos, romantiškos egzaltacijos ir patetiško deklamacinio tono, nuo kurio, rodos, užsikimštum ausis kaip nuo įkyraus spiegimo. . .

Poezijos pavasaris, 1965.

LITERATŪRA APLAMAI

. . .Pokario metų prozoje politinis herojaus apsisprendimas nulemdavo ir visas kitas jo žmogiškąsias savybes. Kurią barikados pusę pasirinkdavo apsakymo veikėjas klasių kovoje, tai nusverdavo, ar jis bus geras, protingas ir doras, ar visiška niekybė. To meto apsakymuose ir romanuose klasinis priešas neturėdavo žmogiškumo krislų. Tai patelsina klasių kovos logika. Bet dažnai jis neturėdavo ir jokios psichologijos, o tokiais atvejais iš veikėjo likdavo tik negyva frazių krūva. Mūsų pokarinė literatūra, deja, menkai mokėsi iš M. Šolochovo „Tykiojo Dono", kur kiekvienas personažas, net pasiučiausias revoliucijos priešas, yra gyvas ir sudėtingas žmogus. Pastatyti prie sienos nusikaltusį veikėją, suvaryti į jį visą apkabą smerkiančių žodžių — ne taip jau sunku. Bet pamėgink parodyti jį žmogumi, turinčiu savo jausmus, prieštaravimus, savo subjektyvią logiką, ir tuo pačiu metu neamnestuoti jo politiškai! Kuo daugiau personažas turi žmogiškų bruožų, tuo sunkiau jį tyrinėti, atskleisti ir įvertinti. Geri rašytojai niekados nevengė tokio sunkumo, nes realistinis menas prasideda tik ten, kur yra žmogus, kur yra gyvas, sudėtingas gyvenimas, o ne plikos formulės.

Šiandieninėje literatūroje tokių žmogiškos tiesos likvidavimo ar bent suprastinimo atvejų jau žymiai mažiau, na, ir niekas jais nesižavi. Bet vis dėlto jų dar pasitaiko iliustratyviniuose romanuose apie praeitį.

Mūsų prozoje dabarties temomis žmogiškoji tiesa vis dar negali išsivaduoti iš apriorinių normatyvų ir moralinių schemų. Vienas kritikas grėsmingu tonu reikalauja, kad apsakymas vaizduotų tik Žmogų iš didžiosios raidės. Kitas vėl rimčiausiu veidu piktinasi, kaip galėjo teigiamas herojus įsimylėti ištekėjusią moterį. Palikim pagaliau praeičiai šitas dogmas ir davatkiškumą! Tegul ateina į prozą herojus, kuriam „viskas, kas žmogiška, nesvetima", kuris turi prieštaravimų, ydų ir trūkumų, o kartu turi ir tą plieninę vidaus spyruoklę, kuri daro jį komunizmo statytoju. Juk reikia kurti charakterius, išeinant ne vien iš to, koks turi būti žmogus, bet ir iš to, koks jis yra šiandien. . .

Naujų kelių ieškant, 1964.

GEROS STRATEGINĖS POZICIJOS: VALDŽIOJ AR SPAUDOJ?

Veikliai įsijungti į gyvenamojo krašto politiką — štai, daugelio mūsų nuomone, raktas į sandėlius, pilnus visokeriopos pagalbos Lietuvai ir lietuviams.

Teorija paprasta: įsiskverbus į politinę veiklą, turėtų būti įmanoma įsiskverbti ir į geras strategines pozicijas, iš kurių būtų įmanoma turėti įtakos krašto politikoj ir kreipti ją pageidaujama linkme. Arba, ne pačiu idealiausiu atveju, gal būtų įmanoma bent įgyti įtakos įtakingiesiems ir per juos šį tą išpešti Lietuvai ar čia gyvenančiųjų lietuvių labui.

Ši teorija ypač populiari šiaurės Amerikos lietuviuose. Ji čia dėstoma laikraščiuose, prakalbose, net ir svarbiųjų seimų-kongresų nutarimuose. Tik praktikoje užsimojimų jai vykdyti vis dar neperdaugiausia, o dar mažiau yra iš tų užsimojimų šis tas išėję.

Antanas Olis tebėra buvęs šviesiausia mūsų šioj srity turėta žvaigždė. Bet ir jo pasiektoji pozicija, nors ir atremta į apie milioną balsų, nebuvo tokia, iš kurios būtų įmanoma tiesiogiai įtakoti Amerikos politiką lietuviams rūpimose srityse. Tik tos pozicijos besiekiant jo susikurtas vardas respublikonų partijoj galėjo padėti įtakoti įtakingesniuosius. Šia prasme A. Olio pozicija atrodė itin sustiprėjusi 1952 metais, kai Eisenhoweris tapo išrinktas prezidentu ir kai vyriausybėj svarbią (teisingumo sekretoriaus) vietą užėmė Herbertas Brownelis, su kuriuo Antano Olio santykiai buvo „Herb ir Tony" plotmėj. O tačiau po poros metų A. Olis kartą gana melancholiškai pasipasakojo, kad vienintelis „favor" lietuviams, kurį jam tų santykių dėka per tą laiką pavykę gauti, buvęs tik — dvi *non quota* vizos lietuviams menininkams (Kuprevičiams)...

Valdas Adamkus, kad ir susėmęs irgi kone milioną balsų „Amerikos lietuvių sostinėj", bet vistiek buvusios A. Olio pozicijos nelaimėjęs, šiandien — politikoj dalyvavimo dėka — yra atsidūręs net augštesnėj valdinėj pozicijoj, nei pernai buvo siekęs. Bet ir ši pozicija, kaip ir A. Olio turėtoji, mūsų specifinių reikalų nesiekia. Ir čia gali būti (arba ir nebūti) progų tik netiesioginei įtakai.

Leonardas Valiukas kitu būdu įtakojo įtakinguosius — visą JAV Kongresą, ir laimėjo tenai žaviai skambančią rezoliuciją. O šiandien jau ir jam pačiam ir visiems entuziastingiems optimistams, turbūt, aišku, kad tai irgi raktelis, kuriuo, deja, laukiamųjų pagalbų sandėlio niekas neatrakina.

Ar nevertėtų tad atkreipti daugiau dėmesio ir pastangų į pozicijų jei ne užėmimą, tai bent įtakojimą kitoj srity, būtent, ne tiek valdžioj, kiek spaudoj?

Didieji laikraščiai turi sau būdingą „ydą" — nusiteikimą patiems spręsti ką bei apie ką rašyti. Kai jie nepanaudoja mūsų biuletenių teikiamos „sukramtytos" informacijos apie Lietuvą, tai pykstam, priekaištaujam, kaltinam „tylos sąmokslu" ir net pataikavimu rusams. *New York Times*, CBS ir kiti jau yra girdėję iš mūsų tarpo išsiplūdimų daug anksčiau, negu iš viceprezidento Agnew, ir daug aršesnių. Bet kas gali ir nekenkia vice-prezidentui, kažin ar sveika mums. Ar tai ne spjaudymas į šaltinius, iš kurių taip norėtųsi atsigerti?

O netiesa, kad didieji laikraščiai tyčia tyli apie Lietuvą. Net NYT, kurį dažniausiai kaltinam, vis kokį kartą per mėnesį ar net dažniau ką nors praneša apie Lietuvą. Paprastai praneša korespondentai iš Maskvos, ką *patys* pastebi tenykščiuose (rusiškuose) laikraščiuose. Jei tie korespondentai, bent kaikurie, būtų paakinti susipažinti), jei geriau žinotų, kuo ir kaip domėtis apie padėtį Lietuvoj, jie gal geriau galėtų apie tai informuoti net negu mūsų biuleteniai gali. Tik reikia, kad tose pozicijose — redakcijose — būtų *mūsų* įtakai prieinamų asmenų: bent po vieną kitą net tokį, su kuriuo ir iš mūsų tas ar kitas būtų sumezgęs tokius santykius, kad suėję vieni kitus ne „misteriais", o vardais vadintųsi.

Tokias pozicijas taip laimėti irgi nėra taip jau paprasta. Reiktų labai subtilių ir dažniausiai gana išlaidingų pastangų. Bet kažin, ar tai būtų tikrai sunkiau, kaip pasiekti tikrai įtakingą poziciją valdžioj.

V. Rasten[...]

„TAUTINĖ DRAUSMĖ"

Šis posakis pasidarė ne tik madingas, dažnai vartojamas, bet ir piktnaudojamas. Kalbama n[...] apie išeivių, o apie tautinę drausmę, tartum i[...] eivija būtų tauta. Tačiau šiuo kartu mums n[...] pavadinimo tikslumas rūpi.

Drausmių, kaip žinoma, yra visokių rūšių - kariuomenės, mokyklos mokinių ir kitokių. Či[...] drausmę vykdo pastatytas vadovas. Visuomen[...] nėj veikloj drausmė gali būti palaikoma arba au[...] toriteto, kuris išsiskiria savo intelektualiniu b[...] moraliniu pranašumu, arba visuomeninių orga[...] nizacijų bei susigrupavimų susitarimu. Išeivija[...] deja, trūksta ir vieno ir kito. Kai nėra susitarim[...] tada visuomenės dalies, t. y. kai kurių organiza[...] cijų, vadovai bando dėtis autoritetais ir reikalau[...] ja sau paklusnumo, kurį jie vadina tautine draus[...] me. Jie sako: mes esame atsidūrę organizacijo[...] priešaky, ir dėl to mūsų nuomonė neklaidinga[...] tad visi turi mūsų klausyti. Tuo tarpu kiti klau[...] sia: kodėl jūsų penketukas ar dešimtukas yra a[...] turi būti išmintingesnis už kurį kitą penketuką[...] ar dešimtuką? Kodėl, pavyzdžiui, grupė profeso[...] rių, kurie studijuoja politinius mokslus aplama[...] ir Lietuvos problemas specialiai, turi paklusti au[...] toritetui tokių žmonių, kurie tų klausimų ne ti[...] nestudijuoja, bet ir iš viso nėra mūsų visuome[...] nei parodę, kad jie tais klausimais domisi ar juo[...] se kiek plačiau orientuojasi. Juk žmonės, kurie[...] nori būti kam nors autoritetu, turi savo prana[...] šumą ar savo sugebėjimus kuo nors įrodyti — vei[...] kalais, straipsniais žurnaluose bei laikraščiuose[...] bent išmintingomis kalbomis ar sėkminga, visu[...] vienijančia veikla. Kai viso to nėra, vargu galima[...] pageidauti ir besąlyginio paklusnumo.

Mūsų visuomeninėje veikloje didelis trūku[...] mas yra tas, kad neklaidingais autoritetais nori[...]

TRUMPA ISTORIJA

APIE MONOPOLĮ

AIDUOSE

„Ryšio su tėvyne klausimas yra tapęs mūsų naujos poliarizacijos pagrindu (ar pretekstu). Nėra kalbos, kad ryšys su tėvyne yra svarbus, tiek išeivinėse sąlygose palaikyti tautinei gyvybei, tiek padėti tautai dabarties nelemtyje. *Palaikyti santykius su tėvyne — tai ne išsižadėti kovos už Lietuvos laisvę, o kaip tik šią kovą vykdyti.* Okupantas tų santykių galimumus yra labai aprėžęs, bet kiek jų yra, reikia juos išnaudoti. Laikas tai suprasti tiems kurie pro okupacinį režimą bijosi ir pačių lietuvių. Tačiau iš antros pusės, lygiai laikas praregėti, kad ryšys su tėvyne neturi būti *verčiamas lyg vienos kurios grupės monopoliu*, nes šiuo atveju pasiekiama tik priešo trokštamo mūsų savo tarpe supiudymo. Būdamas lygiai visiems svarbus, santykis su tėvyne priklauso bendram lietuviškam nusistatymui, ir dėl to nedera jį daryti srovinės ar generacinės diferenciacijos objektu".

AIDAI, 1970 sausis, Nr. 1.

DRAUGUI

(Iš atsisakytų spausdinti laiškų skyriaus)

Gerb. Redakcija,

Pilnai pritariu jūsų iš *Aidų* persispausdintom mintim apie santykius su iš Lietuvos atvykstančiais. (Vasario 28) Ypač prasmingas yra pareiškimas, kad „ryšys su tėvyne neturi būti verčiamas lyg vienos kurios grupės monopoliu". Tikiuosi užtat, jog jis bus priimtas taisyklingai. Atseit, jog to monopolio panaikinimas neitų tuo keliu, kad ta „grupė" savo veiklą siaurintų, bet būtent tuo, kad grupės, kurios laikėsi nuošaliai, prie šio prasmingo darbo prisidėtų. Nėra ko kalbėti bendrybėmis. Štai aš asmeniškai, organizaciniais gabumais nepasižymintis ir tikrai į tą sritį nesibraunantis asmuo, prisidėjau prie E. Kaniavos koncerto Vašingtone organizavimo vien dėlei to, jog Baltimorės bendruomenėje neatsirado (nors buvo siūlyta) asmenų tai kompetetingiau atlikti. Štai vėl artėja proga pasiklausyti iš Lietuvos privačiai čia iškviesto iškilaus solisto V. Dauноro. Jokių monopolinių užmąsčių koncertų organizavimui tikrai neturiu, tik nebent tiek, jog labai mielai pasiklausyčiau tautiečio, apie kurį tiek girdėti teko, ir ta prasme, kitos išeities nesant, prie koncerto rengimo prisidėčiau. Mieli Baltimorės-Vašingtono lietuviai, kas nenorite matyti, kad ryšiai su tėvyne būtent būtų „monopolizuojami", štai yra labai paprasta proga. Prašau paskambinti man ir pateiksiu reikiamą informaciją. Numeris: 474-8388.

Su pagarba,

College Park, Md. Kazys Almenas
1970.III.2.

AKIRAČIAMS

Sveiki,

Siunčiu Jums kopiją laiško, kurį pažymėtąja data pasiunčiau K. Bradūnui. Komentarų, taip sakant, nereikalinga, tik kad vistiek kažkaip tarsi gailoka tų žmonių, ten redakcijose besėdinčių. Kartus turi būti gyvenimo jausmas, kai, tiesiog, pats nežinai, ko bijai. Ta prasme gal *Tiesos* redakcijoje ir geriau: Ten bent pasakoma aiškiai iš Maskvos, ko, būtent, bijoti ir ko ne. Čia komplikuočiau. Tikrai maniau, jog ataidėjau, būtent, *Drauge* išspausdintas mintis. Bet, matyt, kad ne. Tiek jau to. Jei norite, galite persispausdinti.

Viso, Kazys
1970.III.23.

Irgi monopolistas...

na padaryti tuos, kurie atsiduria organizacijos ɔriešaky. Tačiau tokie žmonės paprastai yra dau-ɡiau ar mažiau tinkami egzekutoriai, reikalų ve-lėjai, bet tai toli gražu nereiškia, kad jie tuo pa-ɨu yra ir geri sprendėjai. Likiminėms ne tik tau-os, bet ir išeivijos problemoms spręsti neužten-ka daugiau ar mažiau pajudančių vykdytojų. Rei-ia konstatuoti, kad mūsų išeivių gyvenime aiš-ɨai pasigendama sprendėjų ir vykdytojų bend-adarbiavimo. Sprendėjai - intelektualai papras-ai nenori imtis vykdytojų pareigų, nes jie neturi am laiko, noro, o kartais ir sugebėjimo. Orga-ɨizacijų vadovus-vykdytojus ima pagunda ne tik ykdyti, bet ir spręsti, nors dažnai ir neturint am pakankamų kvalifikacijų. Gal jausdamas valifikuotų žmonių trūkumą savo narių tarpe, Vlikas ir nutarė sudaryti komisiją Klevelande tolimesnės veiklos planui parengti". Komisija udaryta iš 10 asmenų, siekiant, kad į ją įeitų visų, Vlike dalyvaujančių, grupių nariai". Pa-kelbtos ir tų narių pavardės. Paskaičius tuoj ir kyla klausimas, argi tas Klevelando dešimtukas ra pajėgesnis spręsti, negu paties Vliko Taryba 15 žmonių) ar Seimas (45 žmonės)? Mums at odo, kad tokioms komisijoms sudarinėti reikia itokio pagrindo — ne partinio bilieto, o kvalifi-acijų. Kaip negalima gydyti, turint tik partijos ilietą, taip negalima spręsti ir politinių ar kul-ūrinių problemų be atitinkamų kvalifikacijų.

Čikagiškė ALTa komisijos dar nesudarė, tur-ūt manydama, kad jai užtenka savo kvalifika-ijų, nors iš tikrųjų kiek gi ten tikrai raštingų monių? Pats raštingiausias bene bus dr. K. Šid-auskas, kuris neseniai paskelbė straipsnį **Drau-e** (II.25) apie „tautinę drausmę". Jo esminė min-is tokia: tėvynėje visi vieningi kovoje su oku-antu, tad būkime ir mes vieningi ir drausmingi. 'ačiau to vieningumo bei „tautinės drausmės" is siekia, versdamas visus paklusti jam ir jo endradarbiams. Jis nesako — susitarkime, o tik - klausykite mūsų. ALTa, pavyzdžiui, visus at-ykstančius iš Lietuvos, nors jie ir atvyksta iš ėvynės, kurioje, anot dr. K. Š., visi vieningi ko-oje su okupantu, vadina agentais ir panašiais iekinamais žodžiais. Būdami „drausmingi", ir vi-i taip turėtume ALTos pageidavimu juos vadin-i. Tačiau kitiems tokie ALTos išpuoliai atrodo neatsakingais bei nusikalstamais veiksmais, įžei-dimu ne tik svečių iš Lietuvos, bet kartu ir tų, pas kuriuos jie atvyksta. Dėl to siūlome ALTai tuos nepagrįstus kaltinimus bei įžeidinėjimus at-šaukti, nes kol jis to nepadarys, negalės būti ir kalbos apie susitarimą, o be susitarimo nebus ir tautinės drausmės.

A. Daugvydas

APIE MŪSŲ FANATIKUS

— Vienas iš **reikšmingų pageidavimų-reikala-vimų** buvo, kad fondas neskirtų paramos asme-nims, kurie linkę bendradarbiauti **su okupantu-Lietuvos pavergėju**, nors jų darbai iš paviršiaus ir auksu žibėtų, — praneša tūlas J. Tijūnas **Nau-jienų** kovo 18 d. numeryje, aprašydamas Lietuvių fondo narių metinį suvažiavimą (pabraukta ci-tuojant). Kovo 18. **Dirvoje** randame, kad to „reikšmingo pageidavimo-reikalavimo" autorius buvo ne kas kitas, kaip... Tijūnas... Ach, pagal tą liaudies priežodį: kas gi šuneliui uodegą pa-kels...

Tas „linkęs su okupantu bendradarbiauti" ne-vidonas, kaip kad iš paties J. Tijūno straipsnio paaiškėja yra dr. T. Remeikis (žinomas visuome-nininkas, aktyvus akademinių organizacijų narys, buvęs ilgametis žurnalo **Lituanus** redaktorius, politinių mokslų daktaras) gavęs iš fondo $1,500 surinkti dokumentacinei medžiagai apie Sovietų okupaciją ir Lietuvos inkorporaciją. Šitai J. Tijū-nas iškelia dar prieš padarydamas „reikšmingą pageidavimą", iš anksto paskelbdamas, jog dr. T. Remeikio darbas „mokslinis" tik... kabutėse.

J. Tijūnas būtų žymiai objektyvesnis (ir be kabučių!), jei vieną kartą imtų ir paskelbtų iki šiol jam vienam ir grupelei fanatikų, matyt, te-žinomus faktus: kur ir kada jie matė dr. T. Re-meikį bendradarbiaujant su okupantu, kur gi jis skaitė T. Remeikio straipsnį, pataikaujantį oku-pantui, ar įgalinantį spręsti, jog jis „negalės būti objektyvus šiam darbui". Sielojimasis gyvą-ja Lietuva, skriaudžiama, naikinama, engiama, kalbėjimas apie lietuvį nepalūžtantį sunkiausio-se sąlygose, gėrėjimasis jo darbais ir kultūri-niais laimėjimais yra paprastai daug logiškiau apibūdinamas kiek kitokiais terminais...

J. Tijūno interpretacijos nedaug kuo skiriasi nuo įkyrėjusių ir šlykščių išpuolių kraštutinių ekstremistų leidžiamo, šeimyninio laikraštėlio, piktnaudojančio skambų **Laisvosios Lietuvos** var-dą. Kada pernykščių metų gale Vilniuje buvo iš-leistas egzilinio rašytojo Mariaus Katiliškio roma-nas **Miškais ateina ruduo**, kurio literatūrine ver-te, manau, niekas neabejoja, tūlas A. R. ten pa-žėrė visą tiradą isteriškų svaičiojimų:

— Tai Marius Katiliškis, dar taip neseniai ga-vęs čia esančių L. Rašytojų Draugijos premiją, **skuba į Vilnių**, papildyti **žiauriam okupantui odes giedančiu** eiles, ten išleisdamas savo knygą. (pa-braukta cituojant)

Aiškinti, kad romanas **Miškais ateina ruduo** nėra odė okupantui, o nepriklausomo lietuviško gyvenimo šviesi panorama, kad jo 25,000 egzem-pliorių gimtajame krašte ne rusai per trumpą laiką išpirko, etc., būtų beviltiškai bergždžia. Gi kad patsai M. Katiliškis (taip dar neseniai norė-tas prisivilioti to paties laikraščio redaktorium) būtų kada „skubėjęs į Vilnių", galėjo pasirodyti nebent A. R. sapnuose...

Sovietų Sąjungoje (taipgi ir lietuvių kalba) yra leidžiami ir Hemingway'aus ir Steinbeck'o ir daugelio kitų vakariečių rašytojų romanai. Nie-kam dar turbūt nė į galvą neatėjo šiuos rašyto-jus apšaukti okupanto ar netgi komunizmo tar-nais...

Beje! Ir Solženiciną sovietinės literatūros val-dininkai, liaudies priešu, tautos išdaviku ir im-perialistų padlaižiu apšaukę, iš rašytojų sąjungos išmetė, o dabar ir iš gimtojo krašto išmesti nori vien dėl to, kad jis savo knygas Vakaruose „lei-do". Bet jisai, niekadėjas, nei kapitalistų agentu prisipažįsta esąs, nei iš savo gimtojo krašto dan-gintis nori...

Mūsų fanatikai nė kiek negeresni už tenykš-čius. Ir jie tolygiai nori, kad visi, kaip ir jie pa-tys, gyventų galvas sukišę į smėlį, ir yra pasi-ryžę negailestingai braukti bet kurį, drįstantį kiek kitaip galvoti.

Algirdas T. Antanaitis

ŠVELNIAI KALBANT

APIE MENIŠKAS VAGYSTES

Prieš bemaž porą metų Tautinių šo-kių šventėje Čikagoje buvo panaudota vilniečio J. Lingio choreografija, šven-tės programoje pamirštant nurodyti jos autorių. *Akiračių* antrame (1968 m.) numeryje bandėme kelti balsą prieš šitokius nutylėjimus. Nes tai nė-ra nei patriotiška, nei padoru.

Kazys Poškaitis, *Gimtojo Krašto* 12 (164) numeryje šį mėnesį vėl skun-džiasi panašiomis bėdomis. Praėjusiais metais jis lankėsi Kanadoje. Rašyda-mas apie tenykštes tautinių šokių gru-pes jis pastebi, kad:

Dauguma šokių, pritaikytų scenai arba sukurtų Lietuvoje pokario metais — techniškai jiems (Kanados lietuvių tautinių šokių grupėms — Red.) įkan-damų, jų šokami. Šių šokių aprašymai perspausdinami. Tik neskelbiamos pa-vardės tų, kurie šiuos šokius atgaivi-no, arba juos sukūrė. Pavyzdžiui, pa-skelbtame naujame lietuviškame pra-moginiame šokyje (be pavadinimo!) lengvai buvo galima atpažinti E. Mor-kūnienės sukurtą „Landytinį"...

Nežiūrint kas ir kodėl persispausdin-damas nutyli autorių, mes šitokiems darbams randame tik vieną žodį — ne-padoru.

Šitokios meninės ir literatūrinės va-gystės nėra tačiau vien lietuvių mono-polis.

The Daily World laikraščio New Yorke kultūrinio skyriaus redakto-rius, ponas Phillip Bonosky pernai iš-spausdino „The New Black Poetry" knygos recenziją su liiustracijomis.

Kai kuriems skaitytojams šios neg-rų poezijos iliustracijos pasirodė per-daug ...lietuviškos. Labai įdomus po-no Bonosky pasiaiškinimas:

Iliustracijų, kurias Jūs minite laiš-ke, nebuvo „The New Black Poetry" knygoje. Jos paimtos iš lietuviškų me-džio raižinių rinkinio ir aš turiu pri-sipažinti, kad nežinau kas yra ilius-tratorius.

Vienintėlis mano patarimas būtų — prašyti informacijos iš bet kokio so-vietų šaltinio — klausiant, ar medžio raižinių rinkiniai yra prieinami JAV.

Nuoširdžiai

Phillip Bonosky

Kultūrinio skyriaus redaktorius

Kai sekantį kartą ponas Bonosky lankysis Lietuvoje, tikimės, kad *Gim-tasis Kraštas* paragins savo skaityto-jus šitokiam svečiui mandagiai paro-dyti duris.

GERIAU VĖLIAU

NEGU NIEKAD

Sartre pasmerkia „iš šalčio atėjusį so-cializmą"

J. P. Sartre pirmą kartą po 1968 m. rugpiūčio įvykių viešai pasisakė prieš so-vietinę „normalizaciją" Čekoslovakijoje, parašydamas įžangą, pavadintą „Socializ-mas atėjęs iš šalčio".

Savo įžangoje, Sartre rašo, kad po jėga primestos germanizacijos ir sukatalikini-mo, Čekoslovakija gavo iš Maksvos komu-nizmą, „kuris prisistatė, kaip Apvaizdos suteikta brangi dovana; žinojimo kiekis buvo ribotas, užteko tik jį išmokti min-tinai".

„Čekų ginklai liko tie patys: prieš iš šalčio ateinantį socializmą, reikėjo teigti savo kultūrinį savitumą, — rašo prancū-zų filosofas, — reikėjo išsaugoti savo na-cionalinę kultūrą, ne tam, kad ją išlaikytų nepaliestą, bet kam, ant jos pagrindų su-kurtų socializmą, kuris ją vystytų, drauge palikdamas savo antspaudą".

Sartre toliau dėsto, kad komunistinė sis-tema, kurią jis vadina „daiktu" negalėjo pakęsti „Pragos pavasario".

„...bandydami dešifruoti čekoslovakų patirtį, mes greitai suprantame, kad So-vietų vadovai, sistemos atrinkti ir sufor-muoti, savo valdžią vykdydami to „daikto" vardu, ir negalėjo elgtis kitaip, negu jie pasielgė. Kaltas yra pats režimas, jį su-kūrusieji gamybos santykiai, sustiprėję ir sukalkėję režimo akcijos metu. Po 1968 m. rugpiūčio įvykių, reikia galutinai at-sisakyti nuo dangstymosi po moralizmu ir nuo reformizmo iliuzijų: mašinos nebe-galima pataisyti, reikia, kad tautos ją pa-sigrobtų ir išmestų į sąšlavas" — tokia yra Sartre'o galutinė išvada.

(*Le Monde*, 1970 m. sausio mėn. 10 d.)

ATSAKYMAI Į AKIRAČIŲ ANKETĄ

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS IŠEIVIJOS GYVENIME

Sąmoningam žmogui nuolat rūpi suvokti, kas buvo, kas yra ir kas gali būti ateityje. Tam tikri laiko tarpsniai, kuriuos decimalinė skaičių sistema daro lyg ir reikšmingesniais, peržvelgos bei suvokimo pastangas dar ir paskatina. Akiračių *redakcija, turėdama galvoje ką tik pasibaigusią šio šimtmečio dekadą, kreipėsi į eilę išeivijos veikėjų ir gyvenimo stebėtojų, prašydama atsakyti į sekantį klausimą:*

KOKIE BUVO SVARBIAUSI IŠEIVIJOS GYVENIMO — KULTŪRINIO, VISUOMENINIO, POLITINIO — REIŠKINIAI AR YPATUMAI PASKUTINIAJAME DEŠIMTMETYJE: KOKIUS IŠLIEKANČIOS VERTĖS ATSIEKIMUS, KOKYBIŠKUS PASIKEITIMUS AR LŪŽIUS, KOKIAS TENDENCIJAS DALYKAMS KEISTIS AR IŠLIKTI ĮŽIŪRITE PRAĖJUSIO DEŠIMTMEČIO ĮVYKIUOSE?

Tęsiame gautus pasisakymus. Pasisakiusieji atstovauja įvairioms profesijoms, politinėms pakraipoms bei kartoms ir prie tų pačių reiškinių prieina iš savo perspektyvos, skirtingiau pabrėžia įvairias tendencijas bei reiškinius, bet pateiktais argumentais vienas kitą papildo ir paryškina. Todėl spausdiname pasisakymus mažai juos tetrumpinę, nežiūrint, galbūt, esminių minčių pasikartojimų.

Redakcija

R. E. MAZILIAUSKAS

SARGYBŲ PASIKEITIMAS IR POLICENTRIZMO GADYNĖ

Trumpai kalbant, sakytume, kad pastarajame dešimtmetyje prasidėjo išeivijos policentrizmo gadynė, su kuria labai tampriai susijęs yra ir sargybų pasikeitimas.

Pastaraisiais metais išeivijos kultūrinio, visuomeninio ir politinio gyvenimo vadovybę palaipsniui pradėjo perimti vidurinioji ir jaunesnioji karta. Iš tikrųjų ta biologiška neišvengiamybė, kuri tik emigracinės specifikos sąlygose vystosi lėčiau ir vėliau. Normaliai 65 m. amžiaus sulaukęs asmuo išeina į pensiją, savo vietą užleisdamas jaunesniems, o išeiviškojoje visuomenėje dažnai pasitaiko, kad pensininkas kaip tik turi daugiau laiko ir energijos darbuotis visuomeniniuose dirvonuose ar, sakykime, rašyti romanus, bendradarbiauti spaudoje. Tūlas emigrantas, Lietuvoje buvęs valdininku, mokytoju, teisininku ar karininku ir, taip sakant, inteligentu, emigracijoje liko socialiniai degraduotas, išvirto darbininku, sunkiu ir neįprastu darbu kūrė savo naują egzistenciją ir tik pensijon išėjęs tegalėjo savo išsilavinimą ir patirtį pilnutinai skirti lietuviškajam gyvenimui. Iš vienos pusės, toks asmuo tokiu būdu savotiškai nugali tą socialinę degradaciją, bet, antra vertus, kaip tik dėl to veikliųjų, vadovaujančiųjų ir dominuojančiųjų išeivijos veikėjų amžiaus vidurkis yra, palyginti, labai aukštas.

Tačiau biologijos dėsniai nenugalimi nė emigracinės specifikos. Akivaizdžiausi pavyzdžiai, kad sargybų pasikeitimas jau yra prasidėjęs, tai dabartiniai Vliko ir Altos pirmininkai. Jie jau nedviprasmiški viduriniosios kartos atstovai. Lietuvoje jie dar „niekuo“ nebuvo, dar buvo per jauni, geriausiu atveju — studentai. Galutinai subrendę ir išsimokslinę jau emigracijoje, savo visuomeninę, ekonominę, socialinę padėtį jie susikūrė jau svetur. O minėtuosius neišvengiamai seks ir seka kiti, dar jaunesni, Lietuvą tebeprisimenantieji vaiko, nebe jaunuolio akimis matytą, arba visiškai jos nebeprisimenantieji...

Šitas prasidėjęs sargybų pasikeitimas iš tikrųjų yra daug reikšmingesnis, negu vien tiktai biologiškas vadovaujančiųjų ir veikliųjų kadrų atsinaujinimas ir pajaunėjimas. Jaunesnioji ir vidurinioji karta nuo vyresniųjų ir senųjų skiriasi iš esmės: skirtinga jų galvosena, vertybių skalė, pažiūros, netgi lietuviškumo išgyvenimo būdas ir vidiniai ryšiai su Lietuva.

Daugeliui vyresniųjų istorijos tėkmė tarsi sustojo 1940 m. birželio 15 d., kada į Kauno Laisvės alėją įriedėjo pirmieji sovietų tankai. Gyvenimas, rodos, sustojo ir pastaruosius 30 metų buvo laukiama. Laukiama, kad grįžtume namo ir vėl pradėtume gyventi taip, kaip gyvenome prieš apleisdami Lietuvą. Nemanome, kad vyresniųjų dauguma iš tiesų taip naiviai sąmoningai ir samprotavo, bet psichologinėje plotmėje, pasąmonėje daugelis vyresniųjų ir senųjų emigraciją taip panašiai išgyveno. Jiems Lietuva buvo ir tebėra *tik* nepriklausomoji Lietuva, antroji Lietuvos valstybė, ir pagrindinis lyginimo bei vertinimo mastas yra *kas buvo*.

Vidurinioji ir jaunesnioji karta lietuviškąją situaciją savaime suvokia skirtingai. 1940m. birželio 15 d. Kaune gimusiam Chicagoje gyvenančiam filosofijos daktarui nepriklausomoji Lietuva yra nebe tikrovė, bet istorija, lygiai tokia pati, kaip ir Vytauto laikų Lietuva. Jo jausminis ryšys su Lietuva jau yra iš esmės skirtingas, ir skirtingai jis išgyvena savo lietuviškumą. Be to, subrendę ir išsimokslinę Vakaruose, jaunesnieji savaime yra daug praktiškesni ir pragmatiškesni už vyresniuosius. Tą galvosenos skirtumą kone simboliškai atskleidžia žodžiai vieno jauno Amerikos lietuvio akademiko, paskutiniajame dešimtmetyje pasakiusio, kad nepriklausomą Lietuvos valstybę ateityje teks *ne atstatyti*, bet *iš naujo sukurti*.

Beje, kartų sąvokų čia nevartojame griežtai biologiškai. Juk visuomet buvo ir bus susenusių jaunuolių ir jaunuoliškų senelių. Išimtys, sakoma, patvirtinančios taisyklę, o todėl ir aukščiau minėtųjų konkrečių pavyzdžių nelaikome absoliučia įrodomąja medžiaga. Tenorėjome atkreipti dėmesį į tą sargybų pasikeitimo vyksmą, kuris paskutiniajame dešimtmetyje prasidėjo ir kuris išeivijoje neišvengiamai iššaukia „kokybiškus pasikeitimus ir lūžius“. O pagrindinis toks lūžis bene bus policentrizmo gadynės pradžia išeivijos gyvenime.

Vyresnioji karta, atsidūrusi užsieniuose, iki tokio laipsnio tebegyveno valstybinėmis tradicijomis, kad dar pokarinių DP stovyklų nykumoje bematant stojo čia pat kurti savotišką Lietuvos valstybės surogatą. Visko buvo siekiama „valstybiniu“ mastu, centralizuotai, kodifikuotai, buvo leidžiami statutai ir taisyklės, buvo kuriamos įstaigos ir visokios valdybos, buvo skelbiami nurodymai ir potvarkiai, žodžiu, buvo kuriamas ištisas valstybinis aparatas, turėjęs apimti visas visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo sritis, tik, žinoma, nebebuvo valstybės, kurią turėjo atstoti jos surogatas — Pasaulio Lietuvių Bendruomenė. Šitokie užmojai buvo visiškai suprantami pirmaisiais pokario metais, kada valstybinio gyvenimo ritmas ir inercija dar buvo tokie gyvi ir neišblėsę.

Šitas tobulo susiorganizavimo idealas netrukus atsidaužė į gyvenimo tikrovę ypač tuose emigraciniuose kraštuose, kur jau buvo lietuvių telkiniai su savom tradicijom ir sava jau grynai išeiviška inercija, kaip JAV, Pietų Amerika, dalinai Britanija. Arčiausiai prie to centralizuotos, visą lietuviškąjį gyvenimą aprėpiančios bendruomenės idealo, tur būt, priartėjo Kanados, Australijos ir Vokietijos lietuviai. O JAV, kur teko gyvenimiškai derintis prie rastųjų išeivių tradicijų ir ieškoti kompromisų, ir Bendruomenė vėliausiai tesusikūrė. Vyresniajai ir senesniajai kartai tokia homogeniška PLB buvo ir tebėra siektinas, kone būtinas idealas, savotiškas valstybės surogatas. Valstybės neturime, sankcijų jokia vadovybė negali panaudoti, valdybos tegali remtis moraliniu autoritetu, tačiau visokių pranešimų, deklaracijų ir nurodymų „iš viršaus“ tekstai būdavo suredaguojami įsakmiai, labai autoritetingai, tarsi nepaklusnieji galėtų tikėtis anstolio arba policininko apsilankymo.

Daugeliui vyresniųjų „tautinės drausmės“ sąvoka iš tikrųjų yra visiškai tikslì ir savaime suprantama, o daugeliui jaunesniųjų ji nuskamba beveik ¡žūliai arba bent tuščiaviduriai. Ypač pliuralistinėse atvirose anglosaksų visuomenėse subrendusiems išeiviams visokių autoritetų kvestijonavimas yra normalus ir kasdieniškas reiškinys. Dar daugiau: atviroje visuomenėje susiformavęs jaunas žmogus dažnai su neslepiamu įtarumu vertina kraštutinį centralizmą, visuomeninės organizacijos perfekcionizmą; jis savaime galvoja pliuralistiškai, kiekvienam iniciatyvos židiniui palikdamas teisę pasireikšti.

Neatsitiktinai, tur būt, visuomeninėje-politinėje plotmėje pastaraisiais metais išsivysčiusi partizaninė, ne „oficialiųjų veiksnių“ rėmuose vykdoma iniciatyva kaip pvz., žygininkai, Batunas, Jaunimo kongresas, dalinai Rezoliucijų komitetas, pagaliau AKIRAČIAI, didele dalimi buv jaunųjų užmojų padarinys.

Sargybų pasikeitimui besivystant, tu būt, neišvengiamai plėtosis ir lietuviškosios išeivijos policentrizmas. Tai bene i bus pagrindinis paskutiniajame dešimtmetyje prasidėjęs lūžis. „Vyriausieji“ veiksniai, kokie jie bebūtų ir kaip jie besivadintų (ne pavadinimuose juk esmė) ateityje, matyt, vis mažiau bevadovaus, bet derins, koordinuos, apjungs. O išsivystant naujiems iniciatyvos židiniams po truputį bepradedanti blėsti lietuviškosios išeivijos dinamika gal ir vėl įgau naujų impulsų, polėkių ir veržlumo.

Aktualiausia išeivijos problema paskutiniajame dešimtmetyje, be abejo, buv santykiai ir bendravimas su Lietuva. Pa ti gyvenimo raida tą reikalą iškėlė į pir mąjį diskusijų planą, tačiau iš esmės toj problema tėra besivystančiojo policentrizmo poskyris. Išeivijoje ateinantį dešimtmetį tikriausiai išsirutuliuos stiprūs iniciatyvos židiniai, kurie santykius ir ry šius su tautos kamienu Lietuvoje plės ir organizuos, o ilgainiui, kelerių metų lai kotarpyje, sargybų pasikeitimo vyksmui įpusėjus, tas santykiavimas, tur būt, nustos buvęs tuo traumatišku baubu, kuriuo jis kai kam vis dar tebėra.

Jei praėjusiojo dešimtmečio išeivijos kokybiškų pasikeitimų ir lūžių diagnozė či buvo bent apytikriai teisingai suvokta, ta ateities tendencijų prognozė gal turėtų nuskambėti truputį liūdnai, bet vis dėlto optimistiškai. Detalizuotu pranašu apsiskelbti visuomet pavojinga, tačiau aštun tąją šio šimtmečio dekadą rašantysis maž daug šitaip įsivaizduoja:

Literatūrinis gyvenimas nebebus toks gyvas, naujų knygų leidyba išeivijoje pasidarys, palyginti, retas reiškinys. Šalia vienos kitos geros knygos, išeis daugiau menkaverčių, leidžiamų pačių prasikūrusių autorių lėšomis. Tur būt, bus išleidžiama daugiau lietuviškų plokštelių. Išeivijoje daug plačiau pasiskleis Lietuvoje leidžiamos knygos ir plokštelės. Gerokai sumažės koncertų, literatūros vakarų, vaidinimų ir panašių renginių skaičius, tačiau jų kokybė dažnai bus gana aukšta. Choruose ir ansambliuose susispietęs angliškai (arba vokiškai, etc.) tarpusavyje kalbantis jaunimas nebepasitenkins tuo, kad dainuoja lietuviškai, ji rimtai norės ir *gerai* dainuoti, vaidinti deklamuoti. Aukštos meninės kokybės koncertus išeivijoje vis dažniau ruoš atlikėjai iš Lietuvos, o veiksniai ilgainiui ne beskelbs savo nuomonių apie tokius renginius.

Kiekvieną vasarą tūkstančiai ypač viduriniosios ir jaunesniosios kartos išeivių lankysis Lietuvoje. Maskva, gal būt, pakeis savo bizantiškus potvarkius, ir turistai be Vilniaus turės galimybių pamatyti ir kitas Lietuvos vietas. Ginčai ir barniai dėl bendravimo su tautos kamienu Lietuvoje ilgainiui išblės, nors vienas kitas karštakošis turistas, Lietuvoje perne lyg neapgalvotai ką nors pasakęs ar padaręs, gal ir turės nemalonumų, o JAV Kanados ar Britanijos pasiuntinybė Maskvoje turės vargo jį gelbėdama...

Lietuvos respublikos diplomatinių atstovybių gyvavimas palaipsniui baigsis. Tebepripažįstami diplomatai jau vien dė biologijos dėsnių iš savo postų pasitrauks, o naujų, jaunesnių žmonių Vakarų vyriausybės nebepripažįsta. Gal tik Vašingtonas šiuo atveju padarys išimtį, žinoma jei tai derinsis su JAV užsienių reikalų politika. Joks politinis veiksnys išeivijoje iš tikrųjų nebesijaus „vyriausiuoju“, ir tokių veiksnių, gal būt, atsiras daugiau, su skirtingais profiliais, veiklos pobūdžiu ir net skelbiamais šūkiais. Tačiau juos visus jungs viešai nedeklaruota, bet esminė pagrindinių tikslų vienybė.

R. E. Maziliauskas (vid.) skulptoriaus Antano Braždžio, R. E. M. (k.), ir pianisto Antano Smetonos draugijoje.

JONATAS ŠATAS

SANTYKIŲ PLĖTRA, VIENYBĖS TIRONIJA IR NEGRĮŽTANTI KUGELIO GADYNĖ

Į klausimą, kokie buvo svarbiausi išei-ijos gyvenimo reiškiniai ar ypatumai pa-kutiniame dešimtmetyje, galima atsakyti vairiai, žiūrint iš kokio taško į tai būtų ažvelgta. Klausiant, kokios problemos bu-o pačios svarbiausios, atrodytų, jog bend-avimas su kraštu, išeivijos vienybė ir lie-uvybės išlaikymas buvo daugiausia dėme-io susilaukusios temos. Šiose problemose alima rasti visuomeninių, politinių ir kul-ūrinių aspektų. Todėl į paskutinio dešimt-nečio įvykius ir norėčiau pažvelgti iš tokio ematinio taško. Toks žvilgsnis į ilgesnį etolimos praeities laikotarpį turėtų išryš-inti mūsų visuomenės tendencijas ir gal eistų net spėlioti, kaip visuomenės nuotai-os formuosis ateityje. Tai gal ir būtų įdo-iausia tokio praeities apžvelgimo dalis.

SANTYKIAI SU KRAŠTU

Pats aktualiausias klausimas, be abejo, uvo santykių su kraštu vystymasis. Čia al būtų verta prisiminti, kaip jis atrodė 960 metais. Dešimtmečio pradžioje bend-avimo klausimu prasidėjo diskusijos, at-argios, dažnai vengiant viešumos. Pirmie- turistai į Lietuvą perdaug savo kelionės garsino, net ir draugų tarpe. Keletą kar-ų net kilo protestai prieš rodymą turistų usuktų megėjiškų filmų iš jų apsilankymo ietuvoje. Palyginus tuometines visuome-ės nuotaikas šiuo klausimu su dabartinė-is, pasidaro labai aišku, koks didelis pa-ikeitimas įvyko per paskutinį dešimtmetį. okie įvykiai, kaip vėlesni Lietuvos solistų oncertai JAV-se, lietuvių menininkų pa-odos Lietuvoje ir visa eilė kitų kontaktų ultūrinėje plotmėje, atrodė neįmanomi šio ešimtmečio pradžioje.

Patys stambiausi įvykiai (išeivijos pu-ėje), įtakingai pasireiškę šiame nuotaikų asikeitime buvo Montrealio Expo ir krep-ininkų išvyka į Lietuvą. Parodos metu usidarė proga dideliam išeivių skaičiui su-itikti su tautiečiais iš Lietuvos ir ar as-eniškai, ar pasyviai, kaip koncertų klau-ytojams, su jais pabendrauti. Prieš paro-ą įvykę keli privatūs susitikimai su iš ietuvos atvykusiais mokslininkais, tepa-iekė tik mažą išeivijos dalį, palyginant u Expo. Tiesa, prof. Kubiliaus viešnagė uvo gana garsiai nuskambėjusi spaudoje.

Krepšininkų kelionė buvo pirmas ini-iatyvos pasireiškimas iš išeivių pusės, tu-ėjęs skirtingos, bet nemažiau reikšmingos akos bendravimo klausimo raidai. Ši ke-ionė iššaukė didelę poliarizaciją mūsų iš-ivijoje. Perdidelė reakcija iš bendravimui epritariančių pusės, išvykos organizato-ius metant ar grąsinant mesti iš lietuviškų organizacijų, visa eilė su tuo susijusių tragikomiškų įvykių, pastūmėjo didelę nuosaikios visuomenės dalį į pagalbą šios išvykos organizatoriams. Po tokios perdėtai išpūstos reakcijos šiuo metu jau būtų sunku uždegti visuomenę panašiame laipsnyje. Asmenys ir grupės, sukėlusios šią reakciją prieš krepšininkų kelionę, neišėjo visiškai pralaimėjusios. Nežiūrint, kad krepšininkų kelionė įvyko, panašių įvykių jau nebebuvo organizuota. Su krepšininkų kelione mirė arba bent ilgesniam laikui buvo sustabdyta akcija iš išeivijos pusės bendravimą plėsti, bandant nuvešti ką nors į kraštą, tuo perleidžiant visą iniciatyvą kitai pusei. Taigi šioje bendravimo politikoje, mūsų išeivija savo noru atsidūrė visiškai defenzyvinėje pozicijoje.

Tendencija plėsti ryšius su kraštu yra aiški ir nesulaikoma. Iš Lietuvos atvykstančių solistų koncertai jau pasidarė dažnas reiškinys. Lietuvos kultūriniai ir moksliniai pasiekimai randa dėmesį išeivijoje. Kelionės į Lietuvą nedidėja greitesniu tempu dėl Sovietų Sąjungos daromo judėjimo laisvės suvaržymo, bet ne dėl išeivijos nenoro ar veiksnių spaudimo. Be abejo, bendravimas su kraštu ateityje didės. Tai prileidžiant, būtų protingiau užimti aktyvesnę poziciją.

IŠEIVIJOS VIENYBĖ

Vienybė, turbūt, buvo antras klausimas, susilaukęs ilgesnio mūsų išeivijos dėmesio. Jis yra dalinai surištas su bendravimo klausimu, nes šis yra laikomas daugiausia grąsinąs išeivijos vienybei. Bendravimo klausimas, tačiau, nėra vienintelis, drumsčiąs darnius išeivijos savitarpio santykius. Politinė ir ideologinė diferenciacija yra padariusi savo įnašą mūsų nesugebėjimui dirbti bendrai. Be to, vienybė ne visų yra vienodai suprantama. Visuomeninė vienybė neturėtų reikšti visų vienodo galvojimo ir vienodo nusistatymo visais klausimais. Tokia vienybė būtų žalinga mūsų išeivijai, nes atimtų nuomonių skirtumo keliamą aktyvumą, diskusijas ir konkurenciją. Vienybės reikia tiek, kad visuomenė galėtų funkcijonuoti, kaip užtenkamai didelis vienetas, ten kur tai reikalinga. Tokios vienybės mes dar nesame pasiekę.

Paskutinio dešimtmečio metu politinių grupių reikšmė lietuviškoje visuomenėje baigė sunykti. Gyvos yra išlikusios ideologinės organizacijos, bet ir jų gyvastis dažnai remiasi ne ideologiniais pagrindais, bet sena bičiulyste ir kitais grynai socialinio ir asmeninio pobūdžio motyvais. Lietuvių išeivija yra aiškiai pasukusi į apolitinį, be bendro ideologinio veido, vienetą, kurį riša bendra tautybė, nustelbianti kitus susigrupavimus. Į tai mus pastūmėjo bendras apolitinis ir anti-ideologinis šių laikų klimatas, kurio yra ypatingai paveikta jaunesnioji karta. Pozityvų vaidmenį vienindama mūsų išeiviją atliko Lietuvių Bendruomenė, nors ir nevisada sugebėjusi išvengti politinių ir grupinių anachronizmų įtakos.

Kaip vienybės demonstracijas gal būt būtų galima paminėti Jaunimo Kongresą bei Mokslo ir kūrybos simpoziumą, kurių dalyviai atstovavo visus mūsų visuomenės ideologinius sluogsnius. Kultūros kongresų rengėjai sunkiai išvengdavo diskriminacijos, ar tai nukreiptos į specifinius asmenis, ar į grupes. Yra susidaręs įspūdis, kad mūsų išeivijoje, ypač jos vyresnėje kartoje, savo grupės, savų draugų protegavimas yra laikomas normaliu reiškiniu. O čia elgesio taisyklės turėtų būti labai aiškios. Jei kas nors yra rengiama visos lietuvių visuomenės vardu, arba yra skirta visai lietuvių visuomenai, tai kriterijumas negali būti siauresnis nei pati visuomenė.

Vienybę skaldantys įvykiai daugiausia buvo susieti su reakcija prieš bendrautojų su kraštu pastangas šį bendravimą plėsti. Patys juodžiausi pasireiškimai buvo grynai asmeniški daugelio asmenų užpuolimai spaudoje, neduodant galimybės tiems asmenims net pasiaiškinti. Krepšininkų kelionės metu buvo gal būt pasiektas tokios visuomenės poliarizacijos maksimumas, šiuo metu jau sunkiai bepakartojamas. Šie įvykiai daugiausia žalos paliko mažesnėse kolonijose. Jei vienybė yra svarbi todėl, kad visuomenė galėtų funkcijonuoti, kaip didesnis vienetas, tai didelėse kolonijose vienybės stoka nėra labai ryški. Mažose kolonijose, kur bet kokio įvykio proga yra sunku suburti didesnį skaičių žmonių, vienybės stoka gali sužlugdyti visą kultūrinį ir visuomeninį judėjimą. Pats paskutinis vienybės ardymo pasireiškimas buvo VLIKo išprovokuota akcija prieš Kaniavos koncertą. VLIKas, kaip ir kiekviena kita grupė ar organizacija, turi teisę agituoti ir įtikinėti visuomenę už ar prieš bet kokį įvykį. Klausimas tik, kada tokia agitacija gali būti vykdoma, kad nepakenktų pačiai visuomenei, kurios vienybė ir susiklausymas asmenims, turintiems bent kiek visuomeninės atsakomybės, turėtų būti daug svarbesnis nei tos visuomenės gerbūvis ir jos ateitis.

Vienybės vardan ir mūsų senoji spauda yra taip pat užėmusi panašią poziciją: ignoruoti viską, kas nepatinka, o netarnauti visuomenei, kaip informacijos šaltinis. Tokia taktika ardo vienybę, gimdydama naujus laikraščius, kurie stengiasi padengti tas sritis, kurios visuomenei yra svarbios ir įdomios. Ir dėl to — jei lietuviška visuomenė turi ko nors per daug, tai tik laikraščių.

Spaudos teisė įtaigoti visuomenę leidėjams ar redakcija patinkama kryptimi buvo ginama, kaip normali spaudos privilegija. Tai žinoma priklauso nuo sąlygų, kuriose ši spauda veikia. Mažo tiražo laikraščiai ir žurnalai, kurie aiškiai veikia kaip vienos grupės oficiozai, šią teisę turi. Mūsų didesnieji dienraščiai ir kultūriniai žurnalai, kurie pretenduoja į visos lietuvių visuomenės paramą ir prenumeratas, šios teisės neturi. Jų lojalumas turi priklausyti visai visuomenei, o ne jos daliai.

Nežiūrint šių nevienybės pavyzdžių, paskutinio dešimtmečio tendencija aiškiai rodo didesnio vieningumo ir apsijungimo kryptimi.

LIETUVYBĖS IŠLAIKYMAS

Lietuvybės išlaikymo sąvoka mūsų yra automatiškai asocijuojama su jaunimu ir lituanistinėmis mokyklomis, tačiau ji turėtų būti suprantama daug plačiau ir turėtų apimti visas pastangas, kurios yra skirtos palaikyti lietuvius savos visuomenės tarpe. Didelės dalies mūsų kultūrinių pasireiški-

(nukelta į 14 psl.)

GEDIMINAS P. KURPIS

VIDURINIOJI KARTA ATRADO SAVO LIETUVĄ

Nenuskraidinome trispalvės į mėnulį (gal labiau per žioplumą, ne iš patriotizmo stokos), bet septintasis dešimtmetis pažadino Lietuvai ištisą „prarastąją" išeivių generaciją: vidurinioji karta atpažino savo kultūirnę, politinę ir visuomeninę misiją lietuvių išeivijoje. Būdamas tos kartos narys, mačiau beviltišką ieškojimą, jutau lūžį ir atgimimą, ir tikiu misijos turiniu ir svarba.

Muziejinės senienos — ilgais tremties metais vėdinamos minėjimų oracijose, veiklos ir žygių ir šiaip atsiminimų tomuose, Dolskio ir Šabaniausko plokštelių reprodukcijose, — vis dar tebegaivinančios senosios generacijos širdis, mažai ką viduriniajai kartai reiškė, dar mažiau žadėjo Kiek duosnus buvo senimas dalindamasis savo atsiminimais, tiek šykštus jis buvo (ir yra) prileisti jaunesniuosius prie politinės bei visuomeninės valdžios vairų (taip, ne vairo, o vairų). Po 1945 metų iš Lietuvos mums beliko partizanų kapai bei nužmoginta, nulietuvinta ir mirštanti tauta, kurios likučius karts nuo karto, ciniškai šypsodamiesi, su dešimties pėdų lazda pabaksnodavo veiksnių biuleteniai. Beliko mūsų kartai išlieti savo jaunatvišką energiją įbedant nosis į darbą savo pasirinktose profesijose, gyvenamojo krašto bendruomenėje, atiduodant šiokią tokią duoklę pagal prirašytus receptus ir lietuvybei.

Iš apatijos lietuviškai veiklai šią mūsų viduriniąją kartą pažadino — gal daugeliui ir netikėtai — „ana" Lietuva. Pradžioj pamaži, bet jau Montrealyje Expo 67 atplaukė ji, kaip marių banga Eglei ir jos vaikams, tik ne kraujo, o balta puta. Ji dar *gyva*, nors ir pavergta: lietuviškas gintaras, apšviesto stiklo vitražai, knygos, jaunimo šokiai ir dainos, Noreika, Daunoras, Klova... Jie kuria, stengiasi, myli savo gimtinę, jos žmones, tradicijas ir gimtąjį žodį. Atsivėrė, laimei, šiek tiek ir geležinė uždanga. Sužinota apie lietuvius mokslininkus, menininkus, sportininkus. Dauguma — tos pačios kartos žmonės!

Gimė ir čia nauja dvasia, atsirado energijos, noro ir čia — *laisvėje* — atgimti, nepasirodyti lepšiais, papildyti tą Amžinosios Lietuvos aruodą, padėti, pasidalinti.

Ir štai, ilgai besiblaškę ir besenstą, gilokai įleidę šaknis į svetimą žemę, bet vis dar girdėję gimtinės balsą, viduriniosios kartos lietuviai išeiviai atrado savo Lietuvą, savo motyvus išlikti lietuviais, ir pagaliau atpažino savo vertę ir savo misiją. Turėjom Jaunimo kongresą, Mokslo ir kūrybos simpoziumą, *Akiračius*, *Metmenis* ir daug kitų didesnių ar mažesnių deimančiukų.

Tikiu, kad šis pajėgios ir energingos kartos toks savitas užsiangažavimas Lietuvai (plačiąja prasme) buvo ne tik reikšmingiausias septinto dešimtmečio įvykis išeivijos gyvenime, bet ir įdomus psichologinis fenomenas, kurio atgarsiai turės paveikti ir sekančio dešimtmečio posūkius lietuvių išeivijoje.

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

GRUPINĖ MIŠRAINĖ IR JABLONSKIO GRAMATIKA

Pastaruoju metu spaudoje pasigirsta vis dažniau kritikos bei nepasitenkinimo veiksnių atžvilgiu. Vadinas, tai nėra tik *Akiračių* privilegija, ir jiems kai kieno priskiriama išimtinė garbė tuo atžvilgiu neturi pagrindo.

Štai *Aidai* š. m. nr. 2 politinės veiklos apžvalgoj rašo:

1. Eltos biuletenių klausimu: „Jei italų kalba *Elta* pasiteisina ta prasme, kad apginkluoja Italijos politinius veiksnius kovai su vietos kompartija, tai *Elta* kitomis kalbomis neturi nė tokio pateisinimo. Tai veikiau primena kalbėjimą telefonu, kai antrame gale niekas neklauso. Tiesa, įspūdingai atrodo pasakymas: Vlikas leidžia *Eltą* septyniomis kalbomis. Bet tai tik įspūdingas fasadas. Už jo esanti tikrovė jau anaiptol netokia įspūdinga. Negali būti kalbos apie svetimomis kalbomis *Eltų* likvidavimą. Iš to būtų džiaugsmo tik Lietuvos okupantui. Bet yra klausimas, kam, ką ir kaip svetimomis kalbomis pateikti. Jau eilė metų įvairių „partizanų" pastangos bei siūlymai reformuoti veiksnių informacijos padėtį bei organizaciją nesusilaukia vaisių. Ir 1969 Vliko seimas pasitenkino tik bendrybių plotme, primindamas Vliko valdybai informacijos reformų galimybių tyrimą. Rutina visada buvo ir tebėra išradingumo priešas, o dažnai ir priedanga nesugebėjimui".

2. Intelektualinių pajėgų sutelkimo klausimu: „Vlikas buvo taip pat žadėjęs įjungti „daugiau intelektualinių pajėgų į Lietuvos laisvinimo darbą". 1969 tam tikri žingsniai ta kryptimi žengti... Tačiau neužtenka tik vienkartinio intelektualinių jėgų pasitelkimo vienam ar antram uždaviniui. Reikia jų nuolatinės talkos, nuolatinės integracijos. O šiuo atžvilgiu intelektualinių jėgų įjungimas į Lietuvos laisvinimo darbą ir 1969 tebebuvo aklavietėje, nes kai kurios Vliko grupės tebelaiko tikslinga tik tokią Vliko sudėtį, kuri apima tik nepriklausomos Lietuvos buv. politinių susigrupavimų laisvajame pasauly esančius simbolius, ir griežtai tebesipriešina, kad lygiagrečiai šiems simboliams į Vliko sudėtį ateitų išeivijos gyvųjų jėgų atstovai.

Antra vertus, jau ir dabartinis vlikinis intelektualinis lygis, kaip vokiečiai sako, laesst sich zu wuenschen übrig. Lietuvos laisvinimo uždaviniais ir jų vykdymo priemonėmis tirti ir planuoti yra Vliko taryba, kurią sudaro 15 narių. Po vieną iš kiekvienos Vliko grupės. Taryba taip pat sudaro Vliko valdybą ir kontroliuoja jos veikimą. Taryba tad yra ir vlikinių smegenų koncentratas ir vyriausias Vliko veiklos vairuotojas. Tačiau kaip iš tarybos ataskaitinio pranešimo 1969 Vliko seimui girdėjos, tas vlikinių smegenų koncentratas yra arba dėl senatvės jau labai sukalkėjęs, arba išvis joks koncentratas, o, atsiprašant, tik paprasčiausia grupinė mišrainė. Tokia Vliko taryba jo veiklai apskritai ir ypač jo valdybai negali sudaryti intelektualinės atramos ir paramos. Tuo galima paaiškinti Vliko valdybos rūpestį šalia Vliko tarybos sudaryti įvairias veikmenines komisijas kur nors Clevelande. Tik ir tos komisijos vargiai ar esamą padėtį iš esmės gali pataisyti, kai tos padėties negalių priežastis yra atgyvenusioj Vliko sąrangoj".

3. Alto klausimu: „Altas, jo steigėjams ir ilgamečiams vadovams pasitraukus, apskritai gyvena iš palikimo. Alto paveldėtojams, kaip kad paprastai gyvenime didelių tėvų įpėdiniams, nelengva atsižymėti. Ir Amerikos lietuvių kongresas Detroite 1969 rugpiūčio 30-31, techniškai visai vykusiai Detroito lietuvių veikėjų paruoštas, savo turiniu neišryškino jokio konkretaus, eiliniam lietuviui suprantamo bei patrauklaus, o pačios Lietuvos reikalui reikšmingo objekto ar plano, kaip kad savo metu buvo Kersteno komitetas ar genocido konvencija. Dr. K. Šidlausko „Federal Freedom Administration of the Captive Baltic States" projektas yra per gražus ir per trapus, kad jį ir labai apdairūs Alto inžinieriai gebėtų nesudužusį pristatyti nors tik iki Vašingtono, jau nekalbant apie Baltuosius Rūmus".

4. Lietuvos Laisvės Komiteto klausimu: „Lietuvos Laisvės komiteto dėl jo gaunamos Free Europe Inc. paramos kai kas nenori tikru veiksniu laikyti. Neteko girdėti, kad panašių insinuacijų susilauktų tokia pat parama besinaudojantys Vengrijos, Rumunijos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Bulgarijos, Albanijos „vlikai". Tiesa, tik lietuviai turi Vliką ir Laisvės komitetą, kiti teturi po vieną tokį veiksnį. Bet ko dėtas Laisvės komitetas, jei, 1951 min. Žadeikiui jį komplektuojant, Vlikas negalėjo ar nenorėjo jo padaryti sava emanacija ar savo ir min. Žadeikio kondominiumu. Vėliau, kai Vlikas atsisakė Lietuvos pilietybės, o tuo pačiu ir pagrindo nepriklausomos Lietuvos valstybiniam kontinuitetui atstovauti, tarp Vliko ir Laisvės komiteto atsirado esminis skirtumas ir jų suliejimas būtų nuostolingas Lietuvos reikalams. Šalia diplomatų Laisvės komitetas liko vienintelis Lietuvos valstybinio kontinuiteto reprezentantas, kaip sakoma, egzilinis veiksnys. Tokiais pat veiksniais tebėra ir kitų sovietų pavergtų Rytų Europos valstybių „vlikai". Ir tik tokie egzilinių „vlikai" sudaro Pavergtųjų Europos tautų seimą, atstovauja savo kraštams Europos Tarybos patariamajame seime, Europiniame sąjūdyje etc. Tuo būdu Laisvės komitetas atstovauja Lietuvai, kur Vlikui tatai neprieinama.

Turėdamas galvoj, kad Laisvės komiteto narių „amžiaus vidurkis įkopia jau į aštuntą dešimtį", apžvalgininkas daro tokias išvadas: „Turint galvoj, ypač Alto ir Laisvės komiteto, nevaisingumą, taip pat ir Vliko netesėjimus, dėmesio prašosi veiksnių susiglaudinimo mintis. Argi negalėtų veiksnių pirmininkai, gal būt, net periodiškai susieiti ir visai konkrečiai sutarti, kuris jų vadovaujamas veiksnys ką, kaip ir kada atliks. Tai būtų ne tik tarpusavis koordinavimasis, bet ir tarpusavė parama. Kas iš to, kad veiksnių turime tirštai, kai jų veiklos metinei apžvalgai reikia mikroskopo".

Mums atrodo, kad apžvalgininkas randa ne per daug džiuginančią išeitį: vargu į krūvą suėję pirmininkai galės ką padaryti, jei, anot jo, „vlikinių smegenų koncentratas yra arba dėl senatvės jau labai sukalkėjęs, arba išvis joks koncentratas, o tik paprasta grupinė mišrainė". Ar ne dar didesnis sukalkėjimas ir kituoe veiksniuose?

Tame pačiame *Aidų* numery yra ir Antano Gailiušio straipsnis apie „dvi bendravimo puses". Tokius straipsnius, kaip buvusio Vliko nario Vaclovo Alksninio (žr. *Akiračių* Nr. 10), šis A. Gailiušio ir pan., tenka laikyti reakcija prieš veiksnių politiką bendravimo klausimu. Gailiušis nurodo bendravimo su lietuviais iš Lietuvos galimą žalą ir naudą. Žala tokia, kad okupantas bendravimu stengiasi varyti kontra-propagandą ir šnipinėti. Mat, išeiviai, ypač jaunimas, plačiai skleidžia Lietuvos okupavimo, pavergimo faktą, kas okupantui nemalonu. Kultūriniu bendravimu jis tikisi tą propagandą susilpninti. Šalia to, okupantas šnipinėja ne tik tarp lietuvių, bet ir tame krašte, kur jie gyvena. Anot autoriaus, „kiekvienas sugrįžęs turi duoti pranešimą apie viešnagę užsienyje", net senos mamytės „ir jos turės duoti pranešimą". (Deja, autorius neišduoda paslapčių, kaip jis sužinojo visų mamyčių pranešimus).

Tačiau A. Gailiušis nepataria nuo bendravimo atsisakyti. „Jei okupantas leidžia vieniems kitus pasiekti, tuo reikia naudotis, o ne atsisakyti... Klysta tie, kurie tenkinasi vien darbu tarptautinėje arenoje, memorandumais, rezoliucijomis, bet atsiriboja nuo bendravimo su tautos kamienu. Lietuvos ateičiai reikalingi abu". Tačiau atrodo, kad bendravimą autorius supranta taip, kaip ir mūsų veiksniai — tik privatų, asmens su asmeniu. Jis rašo, kad „nereikėtų vengti kontaktų su iš ten atvykstančiais, nei jų boikotuoti". Jis nepripažįsta, kad „tų ansamblių, solistų pasisekimas išeivius džiugina, o jaunime stiprina tautinę dvasią", tačiau nedrįsta logiškos išvados padaryti ir patarti jaunimui tokius koncertus lankyti. Jis tik pataria, kad „bendravimą reikia studijuoti, gilintis, matyti abi jo puses ir tada daryti sprendimus". Bet kadangi jau keliolika metų kai apie tai kalbam, „studijuojam ir gilinamės" ir vis dar sprendimų nepadarėm, tai kyla klausimas, kaip ilgai dar turėsime studijuoti, kad galų gale sprendimą padarytume? Gal dar keliolika ar keliasdešimt metų? Betgi mūsų jaunimas negali tiek ilgai laukti, kol tėveliai baigs tas studijas ir gal bestudijuodami numirs. Jis nori šiandien ir čia pat gauti atsakymą, ar eiti į Noreikos, Kaniavos, Daunoro koncertą, ar ne. Ir kągi jiems tokiu atveju A. Gailiušis patartų?

Pradžioje rašinio A. Gailiušis teigia, kad „Lietuvoje greičiausiai tos problemos nėra. Galima tvirtinti, nebijant daug suklysti, jog ten visi už bendravimą". Baigia jis rašinį tokiu sakiniu: „Kas laimės bendravimo žaidimą — ar sovietai, ar laisvasis pasaulis, taigi ir lietuviai? Istorija mokina, kad — pastarieji". Bet ir čia A. Gailiušis bijo logiškos išvados: jeigu net pavergtieji lietuviai yra už bendravimą, jeigu laisvasis pasaulis laimės žaidimą, tai kodėl lietuviai išeiviai, gyvendami laisvėje, turėtų kažko bijoti ir bendrauti tik pasislėpę, tik užsidarę kambaryje?

Draugo mokslo, meno ir literatūros priedas paskelbė Antano Klimo straipsnį „apie sukaktis ir dabartį" (III.7), kuris vargu ką bendro turi su mokslu ar menu. Pasirodo, šio kalbininko mėgstama politikuoti. Deja, straipsnis nerodo, kad turima tam sugebėjimų. Jei tokį straipsnį būtų parašęs gimnazistas ar jaunas studentas, sakytume, kad turinio ir kalbos atžvilgiu neblogas. Bet kai tokį straipsnį tesugeba parašyti profesorius, turime pripažinti, kad jis dar nepakilo aukščiau jauno studento lygio nei vienu, nei kitu atžvilgiu. Jis, pavyzdžiui, rašo: „Šiais laikais, man atrodo, nenaudinga mums eiti į vingius, į kompromisus, į tam tikras ‚derybas' bei ‚koegzistencijas', nes šiais moderniaisiais laikais tautos sąmonė, jos kultūra ir jos valstybingumas, taigi jos visa gyvybės esmė, eina kartu ir yra neišskiriami".

Politikas čia klaustų, apie kokius čia kompromisus, derybas bei koegzistencijas kalbama ir kodėl kompromisai, derybos bei koegzistencijos turėtų būti tik žalingi dalykai? Juk net pati galingiausia Amerika leidžiasi į derybas ir kompromisus su daugeliu šalių, neišskiriant nė tokio jau ne per daug galingo šiaurės Vietnamo. Ar Klimas čia kritikuoja Ameriką?

Logikos specialistas klaustų, kodėl tautos sąmonė, jos kultūra ir jos valstybingumas turi eiti ar „eina kartu" tik moderniais laikais?

Kalbininkas klaustų, argi galimas, kad ir šitoks sakinys: „*Negalėdami* apžvelgti visų mūsų darbų, *norėtųsi* tik labai trumpai stabtelėti ties keliais taškais, kuriuos *ypatingai* turėtume neišleisti iš akių ateityje". O tokių „ypatingai" sudarytų sakinių yra kiek nori.

Tad ir mes klausiame: argi nenaudingiau būtų, užuot rašius tik tokius rašinius, geriau įsigilinti kad ir į Jablonskio gramatiką?

KUGELIO GADYNĖ...

(atkelta iš 13 psl.)

mų tikslas yra lietuviškumas, bet nebūtinai kultūra, menas ar mokslas.

Pažvelgus į praeito dešimtmečio laikotarpį, būtų įdomu pastatyti klausimą, kokie įvykiai ar faktoriai buvo svarbiausi šioje lietuviškumo išlaikymo srityje, pastabas apribojant tik naujais reiškiniais, pasirodžiusiais šio dešimtmečio bėgyje arba bent jo metu išryškėjusiais.

Metmenų žurnalą gal tektų laikyti svarbiausiu šio dešimtmečio produktu, nors pirmasis numeris ir pasirodė 1959 metais. Savo turiniu artimesnis ir įdomesnis jaunesniems žmonėms, šis žurnalas yra daug prisidėjęs prie daugelio jaunesnių žmonių sujdominimo lietuviška bendruomene ir jų išlaikymo jos tarpe.

Pereitas dešimtmetis taip pat turėjo keletą stambesnio masto įvykių, kaip Jaunimo kongresas ir Mokslo ir kūrybos simpoziumas, kuriuos tektų laikyti svarbiomis lietuviško išeivijos gyvenimo demonstracijomis. Tautinių grupių tirpimas pirmiausia prasideda, daugiau pasiekusiems asmenims pasitraukiant iš savo tautinės grupės į bendrą amerikietišką visuomenę. Lietuvių išeivija, atrodo, yra sulaužiusi šią taisyklę. Nors yra išimčių, bet dauguma jaunimo su akademiniu išsilavinimu dar laikosi lietuviškoje bendruomenėje, nors jiems ji nėra tiek būtina, kiek tautinės emigracijos nariui, gyvenančiam uždarame tautiniame ratelyje. Nors nėra statistikos davinių, bet manau neklysčiau tvirtindamas, kad aukštąjį mokslą baigęs jaunimas yra lietuviškesnis už to nepasiekusius savo bendraamžius.

Tektų pripažinti, kad kultūrinis gyvenimas įvairiose savo formose paskutiniame dešimtmetyje rodė pakilimą nuo kadaise skelbto nuosmūkio. Gal būt tokio judėjimo yra mažiau, bet jo kokybė yra tikrai pakilusi. Tai tegali turėti tik teigiamą įtaką lietuvybei išlaikyti. Tokio pagerėjimo priežastys turbūt glūdi tame, kad organizaciniame ir kultūriniame gyvenime paskutiniame dešimtmetyje įsijungė daug naujų žmonių, priklausančių vidurinei kartai, kurios išsilavinimas ir bendras skonis žymiai prašoka iki šiol dominavusios vyresnės kartos veikėjų kultūrinį lygį.

Skaičiais aktyvi lietuviška visuomenė, tačiau, tirpsta gana greit. Jei, kaip minėta, akademinio išsilavinimo jaunimas dar laikosi lietuviškos bendruomenės, tai ji teturi tik vyresnės kartos publiką, kuri dar masiniai laikosi jos tarpe. Jaunesnieji, kurių interesai nepasiekia aukštesnio lygio lietuviškos kultūros apraiškų, paskutiniame dešimtmetyje, baigė visiškai nubyrėti nuo lietuviškos bendruomenės gyvenimo. Tokie tautinio gyvenimo faktoriai, kaip parapijos, įvairios kaimyninės organizacijos, kurios būdavo svarbiausios masei palaikyti bendruomenėje, yra praradusios savo reikšmę, dėl tendencijos skirstytis iš kompaktiškai gyvenančios bendruomenės. Senoji lietuviška išeivija labai efektyviai kugelių ir dešrų pagalba palaikė lietuvybę, bet šis menas jau yra pamirštas ir neįmanomas nebegyvenant kompaktiškai.

BOSTONE

VACIO DAUNORO

dainų ir arijų rečitalis

įvyks sekmadienį, balandžio 26 d.,

7:30 val. vakaro

NEW ENGLAND LIFE salėje

Bilietai — prie įėjimo

V. Daunoras — Don Bazilijo rolėje Rossini operoje „Sevilijos kirpėjas".

ČIKAGOJE

Čikagos ir apylinkių lietuviai kviečiami į

Vilniaus operos solisto

VACIO DAUNORO

dainų ir arijų rečitalį,

kuris įvyks sekmadienį, gegužės 3 dieną,

6:30 val. vakaro

ORCHESTRA HALL

Bilietai gaunami MARGINIUOSE, 2511 West 69th Street ir savaitę prieš koncertą Orchestra Hall kasoje.

Koncerto Čikagoje rengėjai: Ar. Bičiūnas, D. Bielskus, R. Dirvonis, V. Germanas, D. Korzonienė, R. Kviklytė, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, A. Valaitytė, V. Vepštas, L. Vėžienė, G. Vėžys.

PASISAKYMAI

DU DANTYS UŽ VIENĄ

Šv. Mato evangelijoje cituojami Kristaus žodžiai: „Kiekvienas, kuris pyksta ant savo brolio, bus smerktinas teisme"... „Jūs girdėjote, kad buvo pasakyta: Akį už akį ir dantį už dantį. Aš gi jums sakau: Nesipriešinkite piktam; bet jei kas ištiko tave per dešinį skruostą, atsuk jam ir kitą"...

Katalikiškame pranciškonų žurnale *Aidai*, Nr. 2, Aloyzas Baronas debiutuoja su „Žvaigždikiu". Kiek ten poezijos ir meno, tepasisakys kada nors literatūros kritikai. Minėto kūrinėlio pagrindinis veikėjas eina parku, švilpdamas į taktą „Maskva moja". Išgirsta pro šalį eidami ukrainiečiai. „Banditas, bolševikas, jam Maskva moja", — sušuko jie ir sviedė švilpaujančiam į galvą su akmeniu. Žymę nukentėjęs ir dabar tebesinešiojęs. Įdomus tariamasis pokalbis su sūnumi. Štai to pokalbio ištrauka:

„Ne, sūnau, aš nepykstu. Aš tada nepykau... Jie juk mušė ne mane, jie mušė bolševiką. Jie nežinojo ką, *ir tai nebuvo reikalinga* (mano pabraukta), ir jei aš dabar sutikčiau juos, *aš pasakyčiau, kad vaikinai gerai pasielgė, kad jie turėjo dar daugiau įkirsti, nes komunizmui negali būti pasigailėjimo* (mano pabraukta). Ir toliau: „Tėvas ligi mirties nešios galvoje žvaigždelį, kaip besąlyginį neapykantos blogiui ženklą".

Ligi šiol buvo įprasta matyti rašytojus su širdimi, žėruojančia aukštais idealais, etinėmis dorybėmis ir gėrį žadančiais principais. Sužalotas žmogus, nors ir švilpė nekenčiamos pasaulėžiūros dainelę, neatstovavo bolševizmo kaip tokio nė formaliai, nė iš esmės. Jeigu jis ir būtų buvęs bolševikas nuoširdžia ideologine prasme, tai tas faktas dar neduoda jokio moralinio pagrindo jį žaloti, skriausti. Juo labiau katalikiškos pasaulėžiūros akimis žiūrint. Kokią sėklą gali vaiko sieloje pasėti toks tėvas, kuris neapykantos pedagogika persisunkęs! Galima nemėgti ir net nekęsti sistemos, bet negalima tos sistemos neapykantą fizišku brutalumu išreikšti nekaltam žmogui. Ne besąlyginę neapykantą reikia galvoje nešiotis, tik ko daugiau žmoniškumo ir meilės žmogui. Prieš idėją reikia kovoti idėjomis, kurių spinduliavimo kaitroje opozicinė idėja ištirptų, nubluktų ir netektų viliojančios spalvos.

Čikaga K. Baltrukonis

KAD KAS GYVENTŲ PO MŪSŲ...

Buvome ir mes jauni, pilni svajonių, bet be gyvenimo patyrimo. Mūsų tėvai užaugino mus lietuviais, ir tuomi mes didžiuojamės. Tą tėvų palikimą, savaime suprantama, turėtumėm perduoti savo vaikams. Bet, deja, daugelis mūsų esame minkštaširdžiai ir neturime savigarbos, todėl jei ne mes patys, tai mūsų vaikai taip lengvai skęsta svetimų tautų jūroje.

Tik prisiminkime senus, garbingų mūsų kunigaikščių laikus. Lietuviai užkariauja didžiulius plotus, net iki Juodųjų jūrų. Lietuvių įgulos, užėmus Gudijos, Ukrainos ar Rusijos miestus, nepalieka jokių pėdsakų ir ištirpsta valdomųjų masėje. Kokia mūsų tautai nauda, jei koks rusų kunigaikštis ar ir mūsų sulenkėjusi dvarponija prisimindavo esanti lietuvių kilmės (sum gente lituanus, sed natione polonum).

Svetimą kalbą mokėk, bet ir savos neužmiršk, — štai auksinis tikro tautos mylėtojo įstatymas. Niekas negali užginčyti, jog reikalinga vesti visokeriopą kovingą akciją dėl Lietuvos išlaisvinimo. Nežinome, kuomet ir kaip vystysis didieji pasauliniai įvykiai, be kurių mūsų mažai tautai netenka laukti išlaisvinimo. Mes turime būti pasiruošę, nors tai įvyktų ne rytoj, ne po dešimties ir ne po dvidešimties metų.

Bet kas tęs tą kovą, jei po keliasdešimt metų mes, senieji, išmirsime, o jaunieji, mus pavaduojantieji, — ar jie besupras, ar jie besidomės savo tėvų šalies likimu?

Čia tai ir iškyla didysis, kardinalinis klausimas: kas tie, kurie gyvens po mūsų? Ar daugelis jų liks nepaskendusių svetimųjų jūroje? Arba, kaip įkvėpti mūsų jaunąjai kartai, ypač mūsų jauniems akademikams, kad jie jaustųsi tokiais pat lietuviais, kaip ir mes esame; taigi, kad būtų kas gyvena po mūsų. Mes nesigailime gražbylystės žodžių dėl Lietuvos išlaisvinimo ir puikiai sugebame gal net perdėtai juodai nuspalvinti okupuotos Lietuvos gyvenimą. Bet tą kovą pralaimėsime, jei praganysime savo jaunimą, taip lengvai skęstantį amerikoniškoje jūroje.

Gelbėkim, kas dar galima išgelbėti. Paklauskime mes, senesnieji, patys savęs, kaip prieiti prie tų jaunųjų, kad jie nors bent kiek sentimentų įsigytų dėl lietuvių kalbos ir tėvų šalies. Kaip reiktų paveikti juos, kad jie nors bent vieną lietuvišką laikraštį skaitytų, nors bent vieną lietuvišką knygą per metus pirktų ir perskaitytų, kad jie savo vaikučius lietuvių kalboje augintų? Mes esame nepatenkinti, kad jaunimo grupės tai čia, iš JAV-ių, tai iš Vokietijos lankosi okupuotoje Lietuvoje. Ar mes galvojame, jog jie pasidarys palankūs komunistams, jei jiems ten Lietuvoje, bus parodyta tik geroji medalio pusė, atsieit, kas atsiekta komunistų valdymo laikotarpyje? Kontaktas su Lietuva, kokia ji šiandien bebūtų, reikalingas. Kontaktas čia augusio jaunimo su ten, tarybinėje santvarkoje augusiais, — argi tik neigiamas pasėkmes turėtų? Nei tie jaunieji ekskursantai pasidarys komunistams palankūs, nei juo labiau jie pasidarys komunistų slaptais agentais. Jų lietuvybė, — tuo nei kiek neabejojame, — jauniems atsilankius tėvų žemėje, — ta sentimentali lietuvybė tai, žinoma, kad sustiprės, ir tokie tai tikrai gyvens lietuviais ir po mūsų, taigi mums pasitraukus iš gyvenimo.

Tai kodėl gi tiek ginčijamąsi dėl tų jaunimo ekskursijų okupuoton Lietuvon? Bet koks artimas kontaktas su tautos kamienu stiprins jaunimo gęstančią lietuvybę. O kas mums iš tų praturtėjusių ir aukštai mokslo iškilusių jaunuolių, jei jie suamerikonės? Kas tuomet gyvens po mūsų?...

Brockton, Mass. J. Valiūnas

(AKIRAČIAI aplamai)

Prašau prenumeratą neatnaujinti. Labai gaila, bet Jūsų laikraščiu labai nusivyliau. Tema yra vienpusiška, faktai nevisai teisingi ir kai kuriomis temomis gan naivus.

Riverdale, Md. G. Buračaitė-Vasaitienė

NUOŠIRDŪS PASISAKYMAI

IŠ AGITPROPO REKORDŲ...

Anuomet, kai Lietuvą okupavo Raudonoji armija, viename iš liaudies susirinkimų tūlas propagandistas savo prakalbą pradėjo taip:

„Draugai, buržuaziniais laikais Lietuva stovėjo ant bedugnės krašto... Atėjus socialistinei valdžiai, ji drąsiai žengė žingsnį pirmyn..."

ATSARGA GĖDOS NEDARO

„Moiše, ką tu darytum, jei mūsų valdžia ima ir vieną dieną atidaro visas sienas?"

„Aš tučtuoj lipčiau į medį..."

„Ui, aš nesuprantu..."

„Ar tu norėtum, kad tave sumindžiotų..."

VIZIJOS

Po daugelio, daugelio metų ant balto žirgo iš tremties grįžta vadas ir pradeda sostinės aikštėje susirinkusiai milžiniškai miniai iškilmingą žodį.

„Ladies and Gentlemen..."

Sujuda, sunerimsta minia, ir pasigirsta garsūs balsai:

„Vot, kakaja svolač — zabyl svoj radnoj jazyk..."

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: ....

Gatvė: ....

Miestas: .... Valstybė:........... Zip: ....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $5.00

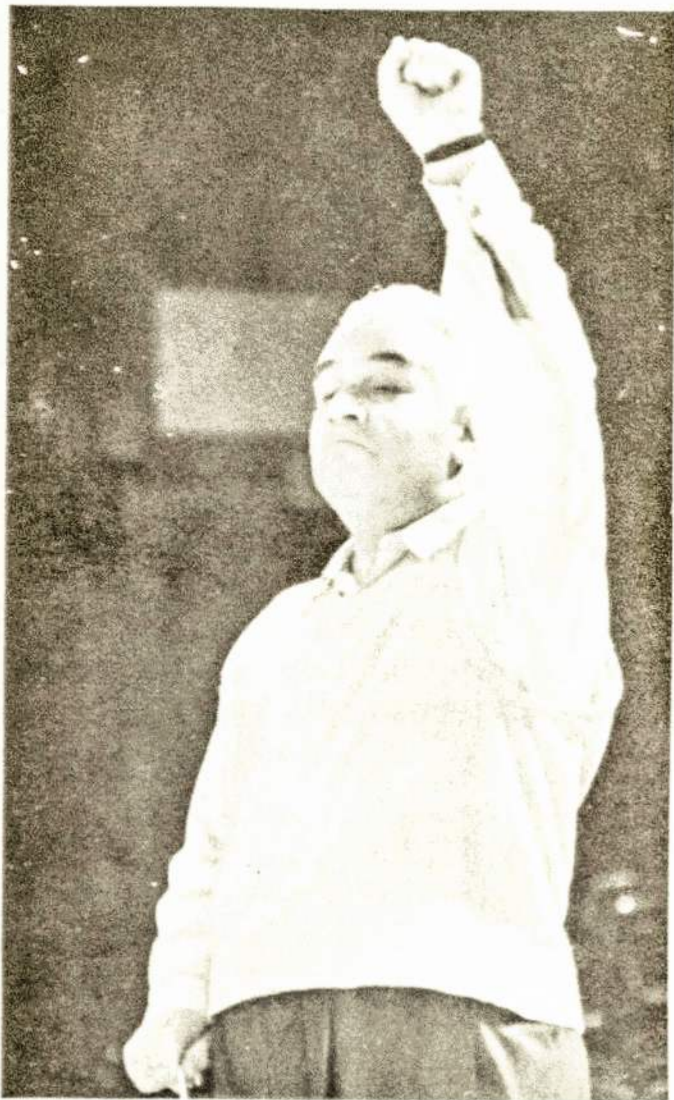
AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ ......

Pridedu čekį: $ ......

Einamųjų pareigų prasme iš visų egzilėje esančių lietuvių muzikų bene aukščiausiai iškopęs yra Vytautas Marijošius, buvęs ilgametis Kauno Valstybinės operos dirigentas, šiandien — Hartford universiteto profesorius ir muzikos departamento direktorius. Šiais metais, jam diriguojant Čikagos Lietuvių operos choro statomą G. Verdi operą „Likimo galią", atsirado patogi proga su prof. V. Marijošium apie jo darbo sritį išsikalbėti ir kiek plačiau.

Pašnekesio pradžioje V. Marijošių užklausėme apie jo kelią į šio krašto akademinio muzikinio gyvenimo aukštumas bei galimybes profesionalui muzikui čia įsikurti.

— 1949 metais, ieškodamas savo pažįstamo J. Petkaičio, peržengiau Hartt Muzikos kolegijos (Hartford, Conn.) slenkstį, nes žinojau jį ten studijuojant. Mano žilus plaukus ir sunkesnį svorį, tur būt, pastebėjo kolegijos prezidento sekretorė, kuri vėliau apie mane teiravosi to paties Petkaičio ir gautas žinias perdavė kolegijos prezidentui dr. M. Paranovui, žydų kilmės amerikiečiui. Šis netrukus mane išsikvietė, peržiūrėjo visus mano turimus dokumentus ir pasakė, kad tas viskas labai gerai, bet čia, girdi, Amerika ir reikia praktiškai parodyti ką gali. Padavė dvi Brahmso partitūras — Trečiąją simfoniją ir smuiko koncertą — ir paprašė už dviejų dienų ateiti kolegijon padiriguoti abu tuos veikalus...

— Atrodo, tą rytą šv. Dvasia nebuvo perdaug užsiėmusi svarbesniais reikalais ir man padėjo. Kai pabaigiau diriguoti — orkestras, studentai ir pedagogai, sukviesti didžiojon salėn į mano viešą egzaminą, smarkiai plojo... Netrukus vėl buvau prezidento kabinete. Jis tiesiai ir aiškiai manęs paklausė, ar turiu žydiško kraujo. Atsakiau esąs lietuvis. Dr. Paranov pasisakė savo kilmę, pagyrė, kad aš esąs geras dirigentas ir nuvedė mane pas kitą „inkvizitorių" — dr. J. Freed, teorijos ir kompozicijos departamento vedėją. Laimė, kad šis kalbėjo gerai vokiškai. Jam turėjau atlikti visą savo muzikinio gyvenimo išpažintį, trukusią maždaug dvi valandas. Klausinėjo daugiausia iš muzikos istorijos ir įvairių teoretinių dalykų... Tai ir buvo pirmieji žingsniai...

— 1950 metais buvau priimtas instruktorium Hartt kolegijon. 1957 m. trys savistovios ir pilnai akredituotos kolegijos — Hartt Muzikos kolegija, įsteigta 1920 m., Hillyer kolegija, įsteigta 1879 m., ir Hartford Meno mokykla (1877) — susijungė į vieną - Hartford universitetą. Per tą laiką mano akademiniai pakėlimai augo. Dabar turiu pilną profesūrą, taip vadinama „tenure" ir vadovauju taikomosios muzikos departamentui. Kaip to atsiekiau? Čia, žinoma, taip vadinamo talento, žilų plaukų, lietuviško akcento ar sunkesnio svorio nebeužteko. Šalia darbo ir populiarumo studentų tarpe reikėjo ir daug laimės... Tik neseniai sužinojau, kad du iš mano buvusių studentų čia Čikagoje užima svarbias vietas: dr. Lombardo dėsto kompoziciją Roosevelt universitete ir p. Mouin groja violončelistų sekcijoje Čikagos simfoniniame orkestre... Gerai studentui turėti gerą profesorių, bet dar geriau profesoriui turėti gerą studentą...

PAŠNEKESYS SU VYTAUTU MARIJOŠIUMI

NEUŽTENKA TALENTO, ŽILŲ PLAUKŲ IR SUNKESNIO SVORIO

— Atvažiavus kelis metus teko pabūti ir J. S. Bacho pasekėju, tai yra eiti vargonininko pareigas New Britain, Conn. lietuvių parapijoje.

— Iš viso, muzikui profesionalui šiame krašte patogiau įsikurti sąlygos nėra lengvos. Nė geriausia lietuviška ar europietiška mokykla dar visų durų neatidaro. Šalia geriausių davinių, kaip jau galėjote pastebėti, būtų neblogai turėti dar ir kai kurios tautybės kraujo... To kraujo aš, žinoma, neturiu, nors mano kolegos ne visai tuo tiki... Džiaugiuos, kad ne man vienam pasisekė: Jeronimas Kačinskas, Aleksandras Kučiūnas ir, berods, Darius Lapinskas jau yra amerikiečių pastebėti...

— Kaip vertinate išeivijoje sukurtą mūsų kompozitorių kūrybą? Kokiomis kryptimis ji eina, kokios srovės ją įtakoja?

— Atsakyti tegaliu šykščiai, nes vos maža dalis lietuvių muzikinės kūrybos tepasiekia mano ausis... Iš vėlesniųjų kūrinių, kuriuos arba girdėjau arba pats dirigavau, bent keli man padarė gerą įspūdį: J. Kačinsko triptikas — Trys dainos balsui ir orkestrui, D. Lapinsko „Ainių dainos" ir „Les sept solitudes"... Šiaipgi — naujos srovės ar avangardiniai ieškojimai mūsų kompozitorių perdaug nedomina... Didelė jų dalis rašo, perdaug derindamiesi išpildytojų pajėgumui, o tai jau nėra iššūkis interpretaciniams horizontams praplėsti...

— Klausiate, ar pats buvau ką nors sukūręs? Buvau... bet, atsisveikindamas su Bacho pareigomis New Britain bažnyčioje viską sunaikinau... Blogos muzikos yra jau ir taip per daug prikombinuota...

(Kalba nukrypsta į šio krašto muzikinį gyvenimą, kūrybos vertę, akademinį lygį, publikos skonį ir nuotaikas bei galimybę profesionalui išsilaikyti, vien kūrybai atsidėjus)

— Klausimų pažėrėte daug ir visi jie verti pilnos disertacijos... New Yorkas neabejotinai yra didžiausia pasaulyje muzikinė birža. Deja, talentingas koncertinės estrados jaunimas retai teprasiveržia pro vyresnio amžiaus gigantus, kurie patogaus susisiekimo dėka visur suspėja atsiimti aukštus honorarus, nors ir ne visada būdami atitinkamoje meninėje aukštumoje...

— Rimtų kūrybinių pajėgų Amerikoje yra nemažai, vienok plačiame pasaulyje jiem nevisada pavyksta taip sėkmingai pasiekti klausytojus, kaip, sakysim, anglui B. Brittenui, rusui D. Šostakovičiui, argentiniečiui A. Ginasterai, lenkui Pondereckiui ar vokiečiui H. W. Henzei...

— Nežinau, ar akademinės institucijos (universitetai, kolegijos) yra geriausia vieta išugdyti naujiems talentams muzikoje. Programos čia perkrautos šalutiniais dalykais, kaip anglų kalba, meno istorija, psichologija, etc. Man atrodo geriau būtų konservatorijų sistema: daugiau laiko liktų pasirinktai sričiai. Bendro išsilavinimo dalykuose galima ir vėliau prisivyti...

— Publikos skonis? Žinote: „de gustibus non est disputandum"... Tradicinį, ar konservatyvų, skonį valdo (su mažom išimtim) Metropolitan opera ir jos publika... Bet yra, ačiū Dievui, ir Santa Fe opera, kur ir rengėjai ir žiūrovai nuolat ieško naujo. Aukštose mokyklose pasirinkimas labai platus — nuo renesanso iki avangardo... Tačiau kompozitorius, kurie iš savo kūrybos išgyvena čia Amerikoje, būtų galima suskaičiuoti ant vienos rankos pirštų... Akademinės institucijos — saugi vieta. Mano alga čia nesiskiria nuo kito profesoriaus tame pat laipsnyje dėstančio chemiją ar prancūzų kalbą..

— Publikos dėmesys muzikos menu šiame krašte yra labai didelis, bet parama — partizaninė ir toli gražu nepakankama. Geriausios muzikinės institucijos visada yra deficite. Bet ar iš tikrųjų galima reikalauti, kad universitetai, operos ir simfoniniai orkestrai duotų pelno? Tai juk nėra biznio organizacijos...

..(Ilgiau sustojame ties lietuvius dangiau liečiančiomis problemomis: nepriklausomos Lietuvos muzikos svorį, jį lyginant su čionykščiu, dabartinį gimtojo krašto muzikos stovį, bendradarbiavimo galimybes tarp egzilinių ir tenykščių kūrėjų bei interpretatorių...)

— Kamerinė muzika mano laikais Lietuvoje beveik visai vegetavo, gi čia tuo metu turėjo užtikrintą dėmesį... Opera pas mus buvo pirmaujančioje padėtyje, gi čia — vos keli didmiesčiai trumpučių sezonų metu galėjo mėgautis šia prabanga... Pavieniai rečitaliai, žymūs pasauliniai menininkai Lietuvoje tebuvo retenybės, gi čia — jų niekad netrūksta, nes doleris, matote, visus vilioja...

— Okupuotos Lietuvos muzikinio gyvenimo vaizdui susidaryti neturiu progų. Mane tik nuotrupos tepasiekia; negaliu tat kalbėti ir apie tenykštes sąlygas... Jei kūrinys yra taip vadinama „absoliuti muzika", jo išvedimo pasaulin sąlygos yra vienokios, gi kūrinių reikalaujančių teksto ar libreto — kitokios... Nedaug žinau apie tenykštes sroves ar įtakas, neturėdamas veik jokių asmeniškų kontaktų, tačiau įtariu, kad tenykštiems jauniems kompozitoriams negalėtų nedaryti įtakos bendros sienos su Lenkija, kur šiandien klesti tokio masto kompozitoriai, kaip Liutoslawski, o ypač — nepaprasto talento Ponderecki...

— Santykiavimas su Lietuva yra mums visiems degantis klausimas... Leiskite šitoje vietoje padaryti užuolanką... Menas žmogaus gyvenimui turi didžiulę įtaką. Tai ypač anksti suprato bažnyčia, visokiais būdais naudodamosi menininkų patarnavimais. Gregorijoninis giedojimas pasidarė neatskiriama mišių aukos dalimi; bažnyčios pasipuošė freskomis, statulomis, paveikslais, įsigijo geriausius vargonus, taip kad kada ten atlikinėdavo Bacho muziką, tur būt, ir pats Dievas nesidrovėjo ateiti pasiklausyti... Ar ne pirmiausia iš Sovietų Sąjungos atvyko (ar buvo atsiųstas) garsusis smuikininkas Oistrach, pianistas Gilels, baletas, o tik paskui — aukštas vyriausybės narys, kuris čia tuojau pat konferencijų salėje... nusimovė batą... Menas ir menininkai yra visada reikalingi ir naudingi... Jei žmogus šalia savo tvirtų nusistatymų turi ir pakankamą dozę intelekto, manau, kad jis visada pajėgs atskirti, kur čia smuikas ir kur batas.

— Kam reikėtų ką skatinti, o kam vengti, priklauso, turbūt, nuo to, kaip sisprendžiama: ar visai atsiribojama nuo paliktos tėvynės, ar suprantama, kad tarpusavis santykis gali būti abipusiškai naudingas. Priimti ar nepriimti kvietimus į Lietuvą ir menininkus iš Lietuvos kiekvienam turėtų būti laisvo apsisprendimo dalykas.

— Kokios yra Jūsų patirtys, susidūrus su Likimo galios pastatymu? Koks jums atrodo mūsų mėgėjiškos operos lygis? Yra nuomonių, jog svetimųjų kompozitorių operų statymas tėra bereikalingas laiko, jėgų ir išteklių naudojimas...

— Tuo tarpu, bent man asmeniškai, tai ir prasminga ir verta. Šią operą diriguoju pirmą kartą. Suėjau į sąlytį su stebėtinu entuziazmo ir dideliu sugebėjimu žmonėmis, kurie sudaro šios lietuvių operos kolektyvą. Žinodamas, kiek aukoja visi kolektyvo nariai, darau viską, kad jų pasitikėjimą manimi pateisinčiau. Dabar ta opera yra mano mylimoji... Turbūt tik iš ryto žinosime, kokie prisiminimai liko mylimajai ir mylimajam... Tik iš ryto, po paskutinio spektaklio...

— Meniškumo atžvilgiu tikriausiai padaroma viskas, kas įmanoma sugebėjimų ribose. Gi tais sugebėjimais operos kolektyvas ne kartą ir skeptikus patenkino. Su profesionalia opera nereikėtų lygintis. Nes visada galėtumėm prilygti ir kai kuriems spektakliams, statomiems Amerikos universitetuose ar konservatorijose, tačiau bendrai paėmus už rezultatus atsiprašinėti tai tikrai neturime ko... O kuri gi kita etninė grupė šiame krašte yra ką nors panašaus sukūrusi?

— Klausiate ar yra vilties mane matyti ir kitais metais? Nežinau... Priklausys nuo operos vadovybės ir nuo mano tiesioginių pareigų. Šiais metais universitetas davė visą laisvą semestrą („sabbatical") Už tą privilegiją esu įpareigotas aplankyti kai kurias muzikines institucijas Amerikoje ir Europoje. Kaip tik dalį to laiko ir pašvenčiau Lietuvių operai Čikagoje.

„Likimo galios" repeticijoje Nuotr. Z. Degučio